

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

KADINLARIN ANLATISAL KİMLİK GELİŞİMİNDE BABA KAYBININ YERİ

Makbule İrem PİLGİR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

KADINLARIN ANLATISAL KİMLİK GELİŞİMİNDE BABA KAYBININ YERİ

THE ROLE OF FATHER'S LOSS IN WOMEN'S NARRATIVE IDENTITY DEVELOPMENT

Makbule İrem PİLGİR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

Makbule İrem PİLGİR'in hazırladığı "Kadınların Anlatısal Kimlik Gelişimde Baba Kaybının Yeri" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Y¼ksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri Başkanı

İmza

J¼ri Üyesi (Danışman)

İmza

J¼ri Üyesi

İmza

J¼ri Üyesi

İmza

J¼ri Üyesi

İmza

Enstit¼ Y¼netim Kurulunun

..../.../.... Tarihli ve

sayılı kararı.

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, Öğretim ve Sınav Y¼netmeliđi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından 28/06/2024 tarihinde uygun gör¼lm¼ř ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca / / tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

Öz

Bu araştırma, 6-18 yaş aralığında baba kaybı yaşamış kadınların babalarının ölümünü ve yas deneyimini ve bu deneyimin anlatı kimliklerindeki yerini ayrıntılı ve derinlikli bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan, 6-18 yaş aralığında baba kaybı yaşamış 11 kadın oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve bu görüşmeler esnasında kişilerin yaşam hikayelerine, geçmiş yaşantılarına, güncel durumlarına ve geleceğe ilişkin bakış açılarına dair sorular sorulmuştur. Gerçekleştirilen görüşmelerde, bireylerin hayat hikayelerini kendine araştırma konusu edinen genelde anlatı araştırması özelde ise anlatı araştırmasının türlerinden olan hayat hikâyesi araştırması kullanılmıştır. Verilerin analizinde veri setini en küçük boyutlarda incelemeye ve betimlemeye olanak tanıyan tematik analiz yönteminden faydalanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre beş ana tema belirlenmiştir. Bu temalar: (1) ölüm, (2) ailevi kavramlar, (3) kişilerarası ilişkiler, (4) toplum ve kültür ve (5) anlatı kimliği dönüşümüdür ve her bir ana temanın alt temaları bulunmaktadır. Ölüm teması, ölüme ilişkin farkındalık, çocukluk döneminde ölümü anlamlandıramama ve ölüm ile dini inanç alt temalarını içerirken; ailevi faktörler teması, değişen aile içi ilişkiler, değişen aile içi roller ve sorumluluk alt temalarını içermektedir. Kişilerarası ilişkiler teması, sosyal çevre alt temasını ve evlilik ve romantik ilişkiler alt temasını kapsamaktadır. Toplum ve kültür teması ise toplum beklentileri, toplumsal cinsiyet rolü ve yetimlik kavramı temalarını içermektedir. Son olarak, anlatı kimliği dönüşümü teması, ölüm sonrası yaşanan duygusal deneyimler, öz anlatı, hayat ve gelecek algısı ile seçimler ve kararlar alt temalarını kapsamaktadır. Bulgular alanyazın doğrultusunda tartışılmış, uygulayıcı ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: baba kaybı, yas, kimlik gelişimi, anlatı kimliği, cinsiyet

Abstract

This study aims to examine in detail and in depth the death of their fathers and the experience of mourning and the place of this experience in the narrative identities of women who lost their fathers between ages of 6-18. The study group of the research consists of 11 women living in different regions of Turkey. Data was collected through individual interviews by using the Semi-Structured Interview Form prepared by the researcher. The thematic analysis method was used for analysis of the data. Results revealed five main themes: (1) the concept of death, (2) familial concepts, (3) interpersonal relationships, (4) society and culture, and (5) narrative identity transformation, and each main theme has sub-themes. The theme of the concept of death includes the sub-themes of awareness of death, inability to make sense of death in childhood, and death and religious belief; while the theme of familial factors includes the sub-themes of changing family relationships, changing family roles, and problematic. The theme of interpersonal relationships includes the sub-themes of social environment and marriage and romantic relationships. The theme of society and culture includes the themes of community expectations, gender role and the concept of orphanhood. Finally, the theme of narrative identity transformation includes the sub-themes of emotional experiences after death, self-narrative, perception of life and future, and choices and decisions. Findings, limitations and recommendations for practitioners and researchers were presented.

Keywords: father loss, grief, identity development, narrative identity, gender

Teşekkür

Üniversite yaşamımın her aşamasında desteğini hissettiğim, bana güçlü yanlarımı gösteren, insan doğasına merak duymayı öğreten, beni hep daha fazlasını hayal etmeye cesaretlendiren kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İbrahim KEKLİK'e teşekkür ederim. Sayenizde dönüp bakma cesareti gösterdiğim ve en önemli parçam olan bu konuyu tez sürecimde sizinle çalışmış olmak benim için çok kıymetli. Sesiniz kulağımda bir ömür boyu rehber olacak.

Danışmanlığında lisans eğitimimi tamamladığım, tanıdığım günden bu yana oluş tarzını örnek aldığım, ihtiyaç duyduğumda desteğini ve şefkatini hiç esirgemeyen, sözleriyle sırtımı sıvazlayıp gönlümü ferahlatan canım hocam Doç. Dr. Özlem HASKAN AVCI'ya teşekkür ederim. Henüz yabancı bir şehirde hayatla yeni tanışırken ve yol tökezlemeye çok müsaitken varlığınız her seferinde büyüme ve ilerleme cesareti verdi.

Tez savunma sınavımda bulunan ve kıymetli geri bildirimleriyle tezin zenginleşmesini sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Türkan DOĞAN'a, Prof. Dr. Şerife IŞIK'a ve Dr. Öğr. Üyesi. Begüm SERİM YILDIZ'a teşekkür ederim.

Bana hayatın her alanına dair nice şey öğreten pek kıymetli hocam, ağabeyim, yol gösterenim Arş. Gör. Muharrem KOÇ'a tüm kalbimle teşekkür ederim. Siz her şartta bir telefon kadar yakın olmasaydınız hayatımdaki birçok önemli adımı atamazdım. Ne zaman ihtiyaç duysam desteğini seve seve sunan canım hocam Arş. Gör. Tolga ZENCİR'e çok teşekkür ederim. Tanıştığım için inanılmaz şanslı hissettiğim, beni anlayan, gören, duyan ve tüm içtenliğiyle dinleyen, hedeflerim konusunda beni cesaretlendiren, dünyanın zannettiğimden daha güvenilir bir yer olduğunu gösteren Prof. Dr. Mark KISELICA'ya teşekkür ederim.

Bu süreçte benimle sabahlayan, kendi işi gibi özenle yardımcı olan, bir an olsun umutsuzluğa düşmeme müsaade etmeyen canım arkadaşım Rumeysa SAĞIR'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Her iyi günümde benden fazla sevenen, her kötü günümde desteğiyle güç veren, kalbinde olduğum için hep şanslı hissettiğim, canım Nisa DEVECİ'ye ve dünyanın öteki ucundayken bile bir telefonla telaşımı dindiren, sevgisiyle iyileştiren, baktığı yerde iyiyi-güzeli görmeyi bilen ve bana gösteren canım arkadaşım Gizem TEKİNARSLAN'a teşekkür ederim. Tanıştığım günden bu yana sıcacık arkadaşlığıyla içimi ısıtan ve sohbetine doyamadığım kıymetli arkadaşlarım Şevval PALA'ya ve Aybüke DOĞAÇ'a teşekkür ederim.

Yanında hep koşulsuz şartsız sevildiğimi hissettiğim, her koşulda sonsuz kabulde bana kucağını açan canım dostum Melike ŞENGÜL'e ve henüz küçücük çocuklarken birbirimize ablalık ettiğimiz, yurt odalarını yuvalara dönüştürdüğümüz, birlikte büyüdüğümüz canım arkadaşlarım Nursena BAL, Çağlanur GENÇ ÖZER ve Nisa Nur KAYGI'ya teşekkür

ederim. Her sohbetimizin ardından daha güçlü, daha cesaretli ve daha gerçek hissetmemi sağlayan, yıllardır zor günlerimi kolaylaştıran ve güzelleştiren canım arkadaşım Taha ÖNGÖREN'e çok teşekkür ederim.

Vakti zamanında bizi sarıp sarmaladı diye tüm bu yolu yürüyebildiğim, tanıdığım en güzel ve en güçlü kadın olan, çok sevdiğim ve minnettar olduğum canım anneannem Nebüle HANIM'a ve her kararında arkamda duran, aile olmanın kıymetini öğreten, çalışmayı ve emek vermeyi kendisini izleyerek öğrendiğim canım annem Hatice PİLGİR'e teşekkür ederim.

Şefkatiyle iyileştiren ve bir an olsun desteğini esirgemeyen güzeller güzeli ablam Merve PİLGİR OK'a ve bu süreçte ev arkadaşım olduğu için tüm çilemi çeken, her gün sıkıca sarılarak derdimi tasamı unutturan canım kardeşim Refik Enes PİLGİR'e teşekkür ederim. Günümün neşesi, karanlığımın ışığı, her şeyiyle gurur duyduğum canım kız kardeşim Gizem PİLGİR'e teşekkür ederim. Gözündeki yansımamı görmek bana hep güç verdi de en zor günler sayende geçip gitti. Senin ablan olmak bu hayattaki en büyük şanslarımdan biri.

Henüz bu hayatta yedi yıldır var olmasına rağmen burayı yaşanılır kılan canım yeğenim Ahmet Alp OK'a kendisinin henüz haberdar olmadığı desteği için teşekkür ederim. Gülümsemesi dünyamı renklendiriyor ve sesini duymak günümü kurtarıyor. Ailemize neşe getiren canım yeğenim Hazal OK'a favori teyzesi olmamama rağmen bana sarıldığı ve sevgisini hissettirdiği her an için teşekkür ederim.

Bu tezin yazılmasına vesile olan ve yokluğunda bile derdime derman olan canım babama teşekkür etmeyi isterim. Yıllar önce bir meltem rüzgârı gibi sıcak ve deli dolu esip geçmeseydi bugün olduğum ben olmazdım.

Bugün olduğum kişi olmama katkı sağlayan herkese teşekkür ederim. Katılımcılara ulaşmak için bana yardımcı olan herkese ve bu çalışmanın katılımcılarına beni hikayelerinde misafir ettikleri için ve çok değerli paylaşımları için teşekkür ederim.

İçindekiler

Kabul ve Onay	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Teşekkür	v
Tablolar Dizini	ix
Şekiller Dizini	Error! Bookmark not defined.
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini	x
Bölüm 1 Giriş	15
Problem Durumu	15
Araştırmanın Amacı ve Önemi	18
Araştırma Problemi	20
Sayıtlılar	21
Sınırlılıklar	21
Tanımlar	21
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar	23
Baba Kaybı	23
Baba Kaybı İle İlgili Araştırmalar	25
Kimlik Gelişimi	28
Anlatısal Kimlik	30
Anlatısal Kimlik İle İlgili Araştırmalar	33
Bölüm 3	36
Yöntem	36
Araştırmanın Deseni	36
Katılımcılar	37
Veri Toplama Araçları	39
Veri Toplama Süreci	41

Verilerin Analizi	42
Araştırmanın İnanırcılığı	43
Araştırmanın Aktarılabirliği.....	44
Araştırmanın Tutarlılığı.....	44
Araştırmanın Teyit Edilebilirliği	45
Araştırmacının Rolü	45
Araştırmada Alınan Etik Önlemler	46
Bölüm 4 Bulgular, Yorumlar ve Tartışma.....	47
Bölüm 5 Sonuç ve Öneriler.....	83
Kaynaklar	86
EK-A: Gönüllü Katılım Formu	98
EK-B: Kişisel Bilgi Formu.....	100
EK-C: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	101
EK-Ç: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu Onay Bildirimi	105
EK-D: Etik Beyanı.....	106
EK-E: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	107
EK-F: Thesis Originality Report	108
EK-G: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı.....	109

Tablolar Dizini

Tablo 1 <i>Katılımcıların Demografik Özellikleri</i>	38
Tablo 2 <i>Temalar</i>	47

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

APA: American Psychological Association

TDK: Türk Dil Kurumu

Bölüm 1

Giriş

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, sayılılar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Sosyal bilimler alanyazında kimlik çalışmalarının başlangıcı William James (1890)'e dayanmakta ve Erikson'un (1968) kimlik krizini ortaya atmasıyla birlikte kimlik çalışmalarının popülerliği artmıştır. Son yıllarda araştırmacılar otobiyografik belleğin kişinin süregelen kimlik duygusuyla ilişkisini giderek daha fazla araştırmaktadır. İlk olarak Erikson (1963) tarafından tanımlandığı şekliyle kimlik, her bireyin "Ben kimim?" sorusuna verdiği cevaptır. Bu soru, mizaç, fiziksel gelişim, yaşlanma gibi bireyin insan yaşam döngüsünün biyolojik boyutlarını psikolojik ve sosyal boyutlarla uzlaştırmasına olanak tanıyan bir "üçlü muhasebe" süreci aracılığıyla yanıtlanır. Kimlik, geçmiş deneyimler arasında süreklilik ve gelecekteki çabalar için anlam ve amaç sağlayan tutarlı bir benlik duygusu içinde bu boyutları bir araya getirir (Erikson, 1963).

Erikson'un etkili bir şekilde tasvir ettiği bu kimlik oluşum sürecini ilk kez tanımlayıp ana hatlarını çizmesinden bu yana geçen yaklaşık yarım yüzyıllık sürede on yıllar boyunca pek çok araştırmacı kimlik arayışı ve başarısını tanımlayan aşamaları ve süreçleri incelemiş ve kategorize etmiştir (Josselson, 1996; Kroger, 2000; Marcia, 1966; Waterman, 1993). Kimlik araştırmalarının son 25 yılındaki belki de en önemli gelişme, McAdams'ın birey için bu kimlik oluşturma sürecinin, bir kişinin yetişkinlik hayatı boyunca inşa etmeye veya üzerinde çalışmaya devam ettiği bir anlatı veya "yaşam öyküsü" inşası yoluyla gerçekleştiği önerisidir (McAdams, 2001). Bu yaşam öyküsü, hatırlanan bir dizi önemli bölümü bir araya getirerek kendimizi anlamamıza, hedeflerimize ve eylemlerimize rehberlik eden tutarlı bir bütün oluşturur. Singer (1993), bu en önemli anıları kendini tanımlayan anılar olarak adlandırmıştır. Kendini tanımlayan anılar canlı, duygusal olarak yoğun, tekrar tekrar çağrılan, benzer deneyimlerle bağlantılı ve bireyin kişiliğinde süregelen bir endişe ya da çözülmemiş bir çatışma etrafında örgütlenmiş anılardır (Singer ve Salovey, 1993). Kendini tanımlayan bu anılar, bireyin yaşam öyküsünde yaşamlarında en önemli olan unsurları bireye ve başkalarına iletmeye yardımcı olan kritik yinelenen temaları ve duygusal senaryoları imgesel bir şekilde yakalama işlevine hizmet eder (Tomkins, 1979).

Sosyal-bilişsel gelişim çerçevesinde yaptığı araştırmalarda Bamberg (2004), bireylerin otobiyografik anılarının ve kimliklerinin sosyal bağlamdan ayrı değerlendirilemeyeceğine vurgu yapmıştır. Kişileri tanımlayan anılar ve yaşam öyküleri sohbetler içinde gelişir ve bu nedenle

dinleyicilerin geri bildirimlerinin izlerini taşır (McLean ve ark., 2007). Otobiyografik anıların sözlü anlatılarını oluşturmaya yönelik ilk girişimlerden itibaren, dinleyicilerin rehberliğinde, neyin konuşulabilecek malzeme olduğunu ve hangi paylaşımlarda sessiz kalınmasının daha iyi olabileceği öğrenilir (Reese ve Fivush, 2008). “Ben kimim” sorusunu yanıtlamak için oluşturulan hikayeler hem dinleyicinin hem de konuşmacının doğrudan ve dolaylı yollarla etkisini taşıdığı kültürel ve ailesel senaryolardan meydana gelir ve bu senaryolar, anlatım için çerçeve sağlar (Baddley ve Singer, 2010). Bu bağlamda bireylerin ailelerin hikayeleri, ailenin kadın ya da erkek olmanın en iyi yolunun ne olduğunu düşündüğü, ölümün ya da hastalığın ne anlama geldiği, aile dışındaki insanlara ne kadar güvenilmesi gerektiği ve aileyi derinden birbirine bağlayan ve aile üyelerinin bireysel kimliklerini ve dünya görüşlerini bilgilendiren diğer birçok önemli tutum hakkında derin bilgiler aktarır (Stone, 1988).

Çocukluk yılları boyunca deneyimlenen olumlu ve olumsuz duyguların kimlik gelişimini etkilediği görülmüştür (Erikson 1968). Yapılan çalışmalarda savaşa maruz kalmak (Eroğlu, 2020), aile bireylerini kaybetmek (Zheng ve Lawson, 2015) ve zorunlu göç yaşamak (Tay ve ark., 2015) gibi olumsuz deneyimlerin kimlik gelişimini aksattığı görülmüştür. Yaşamın erken dönemlerinde meydana gelen anne-baba kaybının, kişinin yaşam deneyimini olumsuz etkileyen bir durum olduğu ve yaşamın ilerleyen evrelerinde psikopatolojik sorunlara eğilimi artıran bir unsur olduğu yapılan araştırmalarla desteklenmiştir (Brietzke ve ark, 2012). Erken yaşlarda ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin yetişkinlik döneminde kimi duygusal durum bozuklukları, anksiyete problemleri ve travma sonrası stres bozuklukları geliştirme riskinin bulunduğu gözlemlenmiştir (Brietzke ve ark., 2012).

Her ne kadar yapılan çalışmalar genel anlamda erken yaşlarda meydana gelen anne kaybının kişinin gelişimi üzerindeki etkilerine eğilmiş olsa da baba varlığının ve yokluğunun bebeklikten itibaren kişinin hayatındaki önemli rolü unutulmamalıdır. Bu etkiyi kanıtlar nitelikte, son dönemlerde yapılan çalışmalar, baba kaybının da kişinin hayatında ciddi etkilere yol açabileceğini göstermiştir. Uluğ'a (2008) göre, baba kaybının kişinin ruhsal durumu üzerinde etkisi olduğu ve ilerleyen yıllarda depresyon riskini artırabileceği belirtilmiştir. Erken dönemlerde yaşanan ebeveyn kaybı ele alınmadığı takdirde bireyin ilerleyen yaşlarında meydana gelen farklı bir kayıp durumunun duygusal etkilerini artırarak önemli bir stres kaynağı haline dönüşebileceği gözlemlenmiştir (Volkan ve Zintl, 2015). Bunlara ek olarak erken dönemlerde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin ilerleyen yaşlarda duygusal dengeleme ve sosyal ilişkiler anlamında güçlük yaşadıkları öne sürülmüştür (Lucken ve Roubinov, 2012).

İnsanlar genel olarak bir kayıp tecrübesi yaşadıklarında kaçınılması pek mümkün olmayan ve aynı zamanda yaşanması gerekli olan yas sürecine girme eğilimi gösterirler fakat kimi durumlarda yas sürecinin belirtileri zaman geçtikçe azalmayabilir ve yas süreci karmaşık bir hal alabilir (Stroebe ve Schut, 2001). Bir aile üyesi öldüğünde, hayatta kalan her aile üyesi

ve bir bütün olarak aile, kaçınılmaz olarak "Ben kimim?" ve "Ailem nedir?" sorularıyla yüzleşmek zorunda kalır. Daha önceki anlatılar bu benlik ve kolektif tanımlama sorularının her birini yanıtlamaya hizmet etmiş olsa da kayıp bu anlatıların bütünlüğüne derhal bir meydan okuma teşkil eder (Neimeyer, 2001). Anlatısal yas teorisyenlerine göre, bireyler kırılğan kimlik duygularını onarmak ve istikrara kavuşturmak ve aile yapısı içindeki rol ve ilişki anlayışlarını yeniden teyit etmek için sevilen kişi ve kayıpla ilgili hikayeleri hatırlamaya ve paylaşmaya yönelirler (Neimeyer, 2001).

İnsanlar genellikle geçmiş tecrübelerini yorumlayarak bu tecrübelerden kimi çıkarımlar yapma eğilimi gösterir. Kendi iç dünyalarındaki tecrübelere, hayatlarındaki motivasyon kaynaklarına ve geleceğe ilişkin hedeflerine odaklanarak, dünyada işlevsel bir aracı bir rol üstlendiklerini hissetmek amacıyla kişisel hikayelerinin anlatılarını kullanırlar (McAdams, 2001). Geçmişteki yaşantılarını aktarma veya tecrübelerini başkalarıyla paylaşma gibi davranışlar, hayat hikâyesini şekillendirme ve anlatı kimliği oluşturma süreçleri için oldukça önemli bir yere sahiptir (McLean ve ark., 2007). Thorne (2004), içinde yaşadığımız sosyal dünyanın kompleks ve incelik isteyen yönlerini daha açık ve anlaşılır hale getirmek amacıyla kişisel anlatıların ve hikâyelerin oldukça etkili bir yöntem olduğunu ifade etmiştir.

Yapılandırmacı yaklaşım, bireylerin hayattaki deneyimlerine anlam yükleme ihtiyacını vurgular (Neimeyer, 2009). Yapılandırmacılık, insanların anlamlı bir benlik anlatısı inşa etme ve sürdürme motivasyonuna sahip olduğunu savunur (Neimeyer, 2004). Bir bireyin kimliği esasen bir anlatı sonucunda meydana gelir, çünkü benlik duygusu, oluşturulan ve paylaşılan hikayeler aracılığıyla kurulur ve temelini dünya hakkındaki temel inançlar ve varsayımlar oluşturur (Neimeyer, 2004). Janoff-Bulman'a (1989) göre, çoğu insan kıymetli olduklarına, olumlu sonuçlar almayı hak ettiklerine, yaşam üzerinde kontrol sahibi olduklarına ve dünyanın genel olarak iyi ve adil olduğuna inanır. Temel inançlar, bireylere kapsamlı bir anlam duygusu sağlar ve öz-anlatıya tutarlılık katar (McAdams, 1996).

Yapılandırmacı perspektife göre, sevilen birinin kaybı temel inançların sarsılmasına ve geçerliliklerinin sorgulanmasına neden olabilir ve benlik anlatısının tutarlılığını zayıflatabilir. Şiddet içeren, ani veya anlamsız ölümler dünyanın tehlikeli, tahmin edilemez veya adaletsiz görünmesine neden olabilir (Park ve Folkman, 1997). Ayrıca, ölüm yoluyla kayıp yaşamak bireylere ölümlülüğü hatırlatır ve kişileri varoluşsal bir anlam arayışına itebilir (Yalom ve Lieberman, 1991). Yapılandırmacı bakış açısına göre, normatif bir yas tepkisi sergileyen bireyler anlam yaratma konusunda başarılıdır ve kaybı özümseyebilir veya ona uyum sağlayabilirler (Neimeyer, 2004). Bireyler yaşadıkları kayıpları anlamlandırdıklarında ve yas sürecinde yeni bir yaşam amacı bulduklarında, benlik anlatılarında anlamlı bir geçiş ve tutarlılık sağlarlar fakat bu anlamlandırma süreçlerindeki başarısızlık, karmaşık yas tepkileriyle ve

benlik anlatısının tutarlılığını ve bütünlüğünü kaybetmesiyle ilişkilidir (Currier ve Neimeyer, 2009).

Bireyin yaşamında çeşitli etkiler yaratabilen baba kaybı kişinin kendisini ve yaşamını anlamlandırmak için başvurduğu hikâyeler, anılar, inançlar ve değerlerden oluşan anlatı kimlik yapısını etkileyebilir. Baba kaybının anlatı kimlik üzerindeki etkileri çok yönlü olabilir ve bireyin benlik algısı, ilişkileri, duygusal durumu ve yaşam perspektifi üzerinde derinlemesine değişikliklere neden olabilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocukların genellikle ilk duygusal bağ kurduğu kişiler olan ebeveynlerinin kaybı hayatın en acı verici deneyimlerinden biri olarak değerlendirilebilir (Bowlby, 1980). Kişiler her ne kadar ilerleyen yaşlarda ebeveynlerinden bağımsızlaşarak özerk bir hayat kurma evresine gelseler de erken yaşlarda anne-babalarla aralarında oluşan duygusal bağ ömür boyu kişinin yaşamında etkili olan özel bir bağ olarak kalır (Kissane ve Bloch, 2002). Alanyazında, çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan ebeveyn kaybının etkileri, kaygı, sosyal izolasyon ve psikiyatrik sorunlarda artış, öz saygı, öz yeterlilik ve okul performansında düşüş, yetişkinlik döneminde depresyon gibi sonuçlarla ilişkilendirilmiştir (Worden ve Silverman). Yapılan benzer çalışmalarda, kişilerin yaşadıkları ebeveyn kaybı sonrasında depresif belirtiler, psikolojik iyilik halinde azalma, özsaygının düşmesi, alkol kullanımında artış, fiziksel sağlıkta bozulma gibi eğilimler gösterdiği bildirilmiştir (Umberson ve Chen, 1994). Bu konuda yapılan nitel çalışmalarda ise ebeveyn kaybının ardından bireylerin yetişkinlik yıllarında daha duyarlı, olgun, mütevazı ve sorumluluk sahibi kişilere dönüştüklerini bildirdikleri gözlemlenmiştir (Umberson, 2003).

Ruh sağlığı alanyazınında anne-çocuk ilişkisi veya ebeveynlerin çocuk gelişimine etkisine ilişkin birçok araştırma mevcuttur. Özellikle psikodinamik geleneğe mensup birçok kuramcı ve araştırmacı bu ilişkileri ele almıştır. Alanyazındaki bu birikimle baba-çocuk ilişkisine ilişkin çalışmalar kıyaslandığında babaların çocukların gelişimine olan etkisine dair nispeten daha az çalışma olduğu görülmektedir (Palkovitz ve Hull, 2018).

Baba-kız çocuğu ilişkisinin tarihine bakıldığında ise özellikle Freud'un elektra kompleksine ilişkin görüşlerinden (Freud, Strachey ve Freud, 1910) başlayarak 1970'lerden başlayan feminist hareketin temsilcilerinin (Gilligan, 1982) çalışmalarına değin çeşitli tartışmalar olduğu bilinmektedir. Bu ilk zamanlardaki tartışma ve anlaşmazlıkların ardından son 30-40 yıl içerisinde babaların kız çocuklarının yaşamlarına olan etkilerine ilişkin deneyime dayalı kanıt sunan çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle sorunlu ailelerde kız çocuğu ile baba arasındaki olumlu bağın önemli bir koruyucu faktör olduğu veya ölümle değilse dahi "baba yokluğunun" yani babanın kız çocukların yaşamlarında aktif rol almamasının da benzer şekilde

gelişimsel risk faktörü olduğu görülmüştür (Peyper ve ark., 2015). Babanın kız çocuğun hayatına aktif katılımının, özellikle de dezavantajlı mahalli koşullarda kız çocuğun eğitimde başarılı olmasında önemli bir katkı sağladığı (Gordon, 2016) ve benzer çevre koşullarında büyüyen kız çocuklarının ergenlikte madde kullanımı veya ergen gebeliği yaşama olasılıklarının babanın kızın yaşamına aktif katılımıyla manidar düzeyde azaldığı görülmüştür (Allgood ve ark., 2012). Babanın aktif katılımın kız çocukların bilişsel gelişimini desteklediği (Meuwissen ve Carlson, 2015) ve ergenlik yıllarında baba ile olumlu bağın kız çocuklarının yetişkinlik yaşamlarındaki duygu idaresi ve stres yönetimi ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Trahan ve Cheung, 2018). Babaların kız çocuklarının yaşamlarındaki en önemli rollerinden birkaçının “cesaretlendirme”, “rehberlik etme” ve “güçlendirme” olduğunu ve bu sayede kız çocuklarının yaşamı araştırma, irdeleme ve deneyimleme cesaretlerinin pekiştiğini gösteren çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Duchesne ve Ratelle, 2014). Yapılan araştırmalarda babaların varlığı ve desteği ile kız çocuklarının çeşitli gelişimsel dönemlerdeki iyilik hali arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Nielsen, 2012). Bunlara ek olarak, babaların kız çocuklarının hayatlarında ölüm veya başka nedenlerle yokluklarının, kız çocuklarının gelişimleri üzerinde sıkça vurgulanan etkilerinden biri, heteroseksüel kız çocuklarının ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki erkeklerle olan yakın ilişkileri üzerindeki etkisidir (Jain, 2015). Baba-kız çocuğunun ilişkisine ilişkin çalışmaların azlığının yanı sıra bu ilişkiye kız çocuğunun bakış açısıyla eğilen çalışmaların sayısı da oldukça sınırlıdır (Allgood ve ark., 2012).

Çeşitli coğrafyalarda yapılan kimlik araştırmalarında çoğunlukla batı merkezli teori ve modellerin yerel ölçek üzerindeki işlevselliğinin anlaşılmasına çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar oldukça önemli olmakla beraber belirli sınırlılıklar barındırma eğilimindedir. Örnek vermek gerekirse, genel değerlendirmeler sonucunda kimlik ve benlik algısı batı kültüründe bireyin davranış ve tutumlarındaki bağımsızlığa ve özgürlüğe odaklanmaktadır. Diğer yandan doğu kültürü açısından kimlik ve benlik anlayışında, kişilerin davranış ve tutumlarında ilişkisel ve kolektif etmenlerin daha belirgin olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kimlik gelişimi odaklı çalışmalarda da nitel araştırmalar, kişinin kendi kimliğini anlamlandırma sürecine, kişilik ve benliğiyle ilgili oluşturduğu hayat hikayesine dair önemli unsurları anlaşılır kılmaya olanak sağladığı için oldukça önemli bir yere sahiptir. Kültürel, toplumsal ve nesiller arası unsurlar kimlik gelişimini çeşitli yollarla şekillendirebilir ve nitel bir yaklaşım olan "anlatısal kimlik" (narrative identity) kuramıyla araştırılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan çalışmaların sınırlılığı dikkat çekmektedir dolayısıyla yapılacak çalışmanın ulusal alanyazına oldukça katkı sağlayacağı söylenebilir.

Duygusal ve psikolojik destekler, bireylerin duygusal iyilik hallerini artırır ve uzun vadeli psikolojik sorunların önlenmesine katkıda bulunur (Ellis ve ark., 2013). Bu çalışmanın, çalışma

örnekleme uyum sağlayan erken yaşta baba kaybı yaşamış kadınlara psikolojik destek sunmak adına psikolojik danışmanlara destek sağlaması beklenmektedir. Psikolojik danışmanlar, kadınların anlatsal kimlik gelişimini göz önünde bulundurarak araştırmadan elde edilen bulgular eşliğinde anlatsal kimlik gelişiminde rol oynayabilecek faktörlerin farkında oldukları bir danışma süreci yönetebilirler. Aynı zamanda baba kaybının anlatsal kimlik üzerindeki etkilerini araştırmak, anlatı terapisi ve benzeri yaklaşımların kullanımını artırabilir. Psikolojik danışmanlar, bireylerin yaşadıkları hikayeleri ve bu hikayelerin kimlik gelişimlerine olan etkilerini daha iyi anlayarak, danışanların bu hikayeleri yeniden yapılandırılmalarına yardımcı olabilir. Baba kaybının anlatsal kimlik üzerindeki etkilerini anlamak, danışmanların kişiselleştirilmiş terapi ve danışmanlık stratejileri geliştirmesine katkı sağlar.

Erken yaşta baba kaybı gibi travmatik olayların, ilerleyen yaşlarda psikolojik sorunlara yol açabileceğini bilmek (Boelen ve ark., 2015), okul psikolojik danışmanlarının bu risk faktörlerini erken dönemde belirlemelerine ve önleyici tedbirler almalarına olanak tanır. Bu sayede, bireylerin ihtiyaç duyduğu dönemlerde ihtiyaç duydukları destekleri alma fırsatları oluşur. Aynı zamanda bu çalışma çocukluk yaşantılarına ve çocukluk döneminde duyulan destek ihtiyacına ve türüne değindiği için çalışmanın okullarda görev yapan öğretmenlerin yaklaşımlarını belirlemede yardımcı olması öngörülebilir. Anlatı araştırmaları, aile içi dinamiklerin ve toplumsal faktörlerin bireylerin psikolojik gelişimleri üzerindeki etkilerini daha iyi anlamalarına yardımcı olur (Baddeley ve Singer, 2010). Psikolojik danışmanlar, baba kaybı durumunda ailelerin ve toplumun rolünü ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak daha kapsamlı ve etkili danışmanlık hizmetleri sunabilirler.

Araştırma Problemi

Yapılan bu nitel çalışmada, “Kadınların 6-18 yaş aralığında deneyimledikleri baba kaybının anlatı kimlik gelişimindeki yeri nedir?” sorusuna cevap aranacaktır.

Bu doğrultuda 6-18 yaş aralığındayken baba kaybı deneyimlemiş kadınlar;

1. Deneyimledikleri baba kaybının ölümü algılayışlarına etkisini ve ölümün anlatı kimlik gelişimindeki yerini nasıl değerlendirmektedirler?
2. Kayıp sonrasında ailevi faktörlere ilişkin neler deneyimlemektedirler?
3. Kayıp esnasında ve sonrasında kişiler arası ilişkilerine dair neler deneyimlemektedirler?
4. Toplum ve kültürün yaşadıkları kayba ve anlatı kimlik gelişimlerine etkisini nasıl değerlendirmektedirler?

5. Yaşadıkları kaybın anlatı kimlik dönüşümlerindeki rolünü nasıl değerlendirmektedirler? alt sorularına yanıt aranacaktır.

Sayıtlılar

Araştırmanın temel sayıltısı aşağıda ifade edilmiştir:

Araştırmaya katılan bireyler, görüşme esnasında araştırmacının sorularını samimiyetle ve durumlarını gerçekliğiyle yansıtabilecek şekilde yanıtlamışlardır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıklarına aşağıda yer verilmiştir:

Bu araştırma 2024 yılında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ikamet eden 11 kadından toplanan verilerle sınırlıdır.

Anlatı kimliği gelişim sürecine ve baba kaybının bu süreçteki konumlandırılışına ilişkin elde edilen veriler, araştırmacının gerçekleştirdiği bireysel görüşmeler esnasında katılımcılara yöneltilen sorularla ve katılımcıların verdiği yanıtlarla sınırlıdır.

Araştırma katılımcılarıyla gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde güncel hayata dair soruların yanı sıra geçmiş ve geleceğe yönelik sorular da yer almaktadır. Bu sorulara verilen cevaplarda katılımcıların yorumlamalarının da etkisi olabileceği düşünülebilir.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple yapılan bireysel görüşmelerin yüz yüze yapılan görüşmelerin avantajlarından yoksun olduğu söylenebilir.

Tanımlar

Ebeveyn Kaybı: Ebeveyn kaybı, kişinin anne ve babasından birini veya her ikisini yitirmesi durumunu ifade eder ve bu durum ölüm, ayrılık veya diğer farklı yollarla gerçekleşebilir.

Yas: Yas kavramsal olarak deneyimlenen kayıp sonrasında kişide meydana gelen şiddetli ve uzun süreli acı olarak tanımlanmaktadır (Weiss 2001).

Kimlik (Identity): Kimlik, çeşitli ilişki ve sosyal rollerle açıklanan ve kişinin kendilik algısına dair duygusuz olarak belirtildiği gibi bireyin benliğiyle alakalı inanışlarını da kapsayan yapı olarak tanımlanmaktadır (APA sözlüğü: VandenBos, 2015).

Anlatı (Narrative): Anlatı terimi ise TDK sözlüğünde “ayrıntılıyla anlatma”, “edebî türlerde bir olay örgüsünü açıklama şekli, hikayelendirme, öyküleme, hikaye aktarma düzeni” olarak ifade tanımlanmaktadır (TDK sözlüğü, sozluk.gov.tr).

Anlatısal kimlik (Narrative identity): Bireylerin yaşamlarında geçmişten bu yana tecrübe ettikleri olayları yorumlama biçimleri ve bu hayat tecrübelerini diğer insanlarla paylaşım şekillerini, bu öyküleştirilmiş tecrübe paylaşımlarının aynı zamanda anlatan ve dinleyen tarafı bir şekilde etkileyip şekillendiren dilbilimsel unsurlar olarak tanımlanmaktadır (Merrill ve Fivush, 2016). Araştırma kapsamında anlatısal kimlik gelişimi, bireyin erken çocukluk deneyimleriyle başlayan ve yaşlılık dönemine kadar devam eden bir süreç olarak ele alınmıştır (McAdams, 2001).

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde baba kaybı, kimlik gelişimi ve anlatısal kimlik ile ilgili bilgilere ve baba kaybı ve anlatısal kimliğe ilişkin yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Baba Kaybı

Alanyazında çocukluk yaşantıları açısından anneye büyük önem verilmekte, baba olgusuna ise yeterince değinilmemektedir. Dolayısıyla denilebilir ki çalışmalar açısından annenin önemi babanınkinden önde gelir. Bu duruma örnek olarak Bowlby (1980), çocuk gelişiminde babanın ilk sırada yer almadığını, 'bu şeref anneye ait olduğunu' belirtir. Rohner (1994) ise babaları tarafından gösterilen sevginin çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişim aşamaları üzerindeki önemli etkisinden bahsetmektedir. Bunlara ek olarak çocuğun benlik anlayışının gelişiminde babanın önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Etchegoyen, 2002). Ross (1979) psikanalitik alanyazında babanın unutulduğuna değinir. Pek çok kuramcı babanın ne kadar önemli bir bağlanma figürü olduğunu ve ayrılma-bireyleşme aşamasındaki kolaylaştırıcı rolünü vurgulamaktadır (Albein, 1971; Lamb, 1997).

Freud bakış açısında baba, eril özneyi ifade eder, babanın güçlü, kararlı ve baskın olması beklenir (Freud, 1909, 1924). Pek çok araştırmacı, çocukların babayla yakınlık kurarak ya da kendilerini babaya yakın görmek adına ona benzeterek babayla özdeşleştiklerini vurgulamaktadır (Lynn, 1969; Mussen, 1967). Freud (1909), çocuğun gelişimi üzerinde baba yokluğunun önemli etkisinden bahsetmenin yanı sıra baba ölümünün kişinin başına gelebilecek en önemli kayıplardan biri olduğuna değinir. Yapılan bir çalışmada Freud ve Burlingham (1973), evden uzakta olan veya ölmüş olan baba hakkında çocukların hayal kurduğunu ve çocuğun hayalindeki baba figürü ile gerçek baba arasında önemli düzeyde fark olduğunu, hayal edilen babanın gerçekteki babadan çok daha pozitif imgeler taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca yapılan bu çalışma, çocukların hayal ettikleri ve idealize ettikleri evden uzakta olan veya ölmüş olan babaya karşı herhangi bir olumsuz duygu ifade etmediklerini de göstermektedir.

Erken çocuklukta ebeveyn kaybı uzun dönemde etkilerini koruyacak travmatik bir yaşantı olarak görülmektedir. En az anne-çocuk ilişkisi kadar eşsiz bir bağ ve bağlanma olan baba-çocuk ilişkisi, bireyin yaşamındaki en anlamlı ilişkilerden biridir (Rohner ve Veneziano, 2001). Bireyin yaşamının on altıncı ayından itibaren babasıyla ilişkisi önem taşımaya başlamaktadır (Mahler ve ark., 1975; Güloğlu, Kararımak, 2017). Babanın çocuk gelişimine birincil katkısı anne-çocuk arasındaki biyolojik ve işbirlikçi ilişkinin içine girerek çocuğun anneye kurduğu işbirlikçi ilişkinin dışına çıkmasına olanak sağlamaktır. Baba, bireyin

yaşamındaki 'ilk yabancı', 'dış dünyanın ilk temsilcisi' olarak görülür (Forrest ve ark., 2009). Babanın, çocuğunun sevgi, hayranlık ve kimlik konularındaki erken objesi olma, çocuğuyla fiziksel temas yoluyla ilişki kurma, güçlü ve her şeyin üstesinden gelebilen kahraman olma rolleri bulunmaktadır (Burlingham, 1973; Uçar, 2018). Ayrıca, baba; şefkat göstererek, ilgilenerek, koruyarak, örnek olarak, rehberlik ederek bireyin psikolojik sağlığını olumlu yönde etkilemektedir (Lamb, 2000). Babasını kaybeden çocukların, babasını kaybetmeyen veya ebeveynleri boşanan çocuklara göre çekingenlik, utangaçlık gibi içedönük davranışları daha fazla sergiledikleri bulunmuştur (Hetherington, 2014). Ayrıca baba kaybı ergenlik döneminde gerçekleştiğinde bireyler, baba kaybına daha karmaşık duygusal tepkiler verebilirler. Baba kaybı yaşayan ergenlerde, depresyon, öfke, suçluluk ve kendine zarar verme gibi belirtiler ortaya çıkabilir (Silverman, 2000).

Ebeveyn kaybı çocuklar üzerinde ikincil kayıpların yaşanmasına da yol açmaktadır. Rando (2015) ikincil kayıpları, ilk kaybın sebep olduğu psikolojik veya fiziksel kayıplar olarak tanımlamaktadır. Örneğin ailede baba öldüğünde ve ailenin parasını kazanan kişi baba olduğunda, yaşam kalitesi, günlük rutinler gibi unsurlar üzerindeki değişiklikler ikincil kayıp olarak nitelendirilebilir. Ya da yaşanan baba kaybı öncesi çalışmayan bir anneye sahip çocuklar için bu sürecin ardından annenin çalışmaya başlaması ile annenin artık eski düzeyde ulaşılabilir olmaması çocuklar üzerinde önemli ikincil düzey kayıp etkisi gösterebilir (Mahon, 2011).

Seligman (1982) yaptığı bir çalışmada çocukluk döneminde baba kaybı yaşamış bireylerin kendilerini "yarı canlı" olarak tanımladıklarını belirtmektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, baba kaybı yaşamış bireyin ayrılma-bireyleşme sürecinde aksaklıklar yaşadığını ve oedipal öncesi dönemde kalma eğilimi gösterdiklerini belirtmiştir. Bunlara ek olarak araştırma, baba kaybı yaşamış bireylerin terk edilmişlik ve kaygı duygularıyla mücadele etmenin yanı sıra annelerine karşı bağımlılık geliştirme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Stres, korku ve kaygıya yol açan travmatik bir yaşantıya maruz kalan çocuk başa çıkma becerilerini harekete geçirmek için ebeveynlerinden gelecek desteğe ihtiyaç duyar. Babanın çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin yaşamda etkin bir rol oynaması, bireyin yakın, sıcak ve güvene dayalı yakın ilişkiler kurabildiğinin göstergesi olan güvenli bağlanmanın; düşük düzeyde rol almasının ise kaçınan ve kaygılı bağlanma biçimlerinin yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir (Van Schaick ve Stolberg, 2001). Doğduğu andan itibaren çocuğuyla etkin zaman geçirerek onun yaşamının içinde olduğunu hissettiren baba, çocuğunun yakın ilişkiler kurma kapasitesini desteklemede önemli bir rol oynamaktadır (Biller, 1993).

Baba kaybı yaşayan bireyler, ebeveyn rol modellerinin eksikliği nedeniyle ebeveynlik becerilerinde ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde zorluklar yaşayabilirler ve bu durum çocuklarıyla kurdukları ilişkide belirsizlik ve güvensizliklere yol açabilir (East ve Jackson, 2005). Ayrıca,

baba kaybı romantik ve sosyal ilişkileri de olumsuz etkileyebilir; güven ve bağlılık duyguları zarar görebilir ve bu durum güvensizlik ve bağlanma sorunlarına neden olabilir (Bretherton, 1992). Baba kaybı yaşayan bireyler, depresyon, anksiyete ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik sorunlarla daha sık karşılaşabilirler ve bu durum genel yaşam memnuniyetini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, baba kaybının fiziksel sağlık sorunlarına da katkıda bulunabileceği belirtilmiştir (Worden, 1996).

Baba Kaybı ile İlgili Araştırmalar

Bu bölümde baba kaybının incelendiği araştırmalara dair bilgiler sunulmuştur. Baba kaybının çocuklar üzerindeki etkilerini ele alan araştırmalar, bu kaybın çocukların duygusal, davranışsal ve sosyal gelişimlerine dair önemli bulgular sunmaktadır. Farklı yaş gruplarındaki çocukları, ergenleri ve yetişkinleri kapsayan bu çalışmalar, baba kaybının bireylerin yaşamlarının çeşitli alanlarında nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Çocuğun yaşı, cinsiyeti ve kaybın gerçekleştiği dönem gibi faktörlerin de etkilerini inceleyen bu araştırmalar, kronolojik sırayla sunulmuştur.

Baba kaybının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen Lamb (1987), baba kaybı yaşayan çocukların duygusal ve davranışsal problemler yaşadığını, sosyal ilişkilerde zorlandığını ve akademik başarılarının düştüğünü belirtmiştir. Ayrıca, baba kaybının etkilerinin çocuğun yaşı ve cinsiyetine göre değiştiği belirlenmiştir. Benzer bir örnek olarak Amato (1994), çalışmasında baba kaybının çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerini incelemiştir. Çalışma, baba kaybı yaşayan çocukların yetişkinlik döneminde daha yüksek düzeyde depresyon, anksiyete ve düşük özsaygı yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, bu çocukların yetişkinlikte daha fazla ilişki problemi yaşadıkları belirlenmiştir. Önceki çalışmalarla benzer sonuçlara ulaşan ve baba kaybının çocukların sosyal ve duygusal gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen Bjorklund ve Pellegrini (2002) yaptıkları araştırmada, baba kaybı yaşayan çocukların sosyal becerilerinin zayıfladığını, duygusal regülasyon problemleri yaşadıklarını ve arkadaş ilişkilerinde zorlandıklarını göstermiştir. Ayrıca, baba kaybının çocukların özsaygısını ve duygusal sağlığını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Başka bir çalışmada Wallerstein ve Blakeslee (2003), boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini incelemiş ve baba kaybının bu süreçteki rolünü araştırmıştır. Bulgular, baba kaybının çocukların duygusal ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkilediğini, güven problemleri ve bağlanma sorunları yarattığını göstermiştir. Ayrıca, baba kaybının etkilerinin çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar sürdüğü belirlenmiştir.

Hendricks ve arkadaşlarının (2005) çalışmasında, baba yokluğu yaşayan ergenlerin özsaygılarında önemli bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu bulgu, baba figürünün çocukların kendilik algısında kritik bir rol oynadığını ve baba yokluğunun gençlerin kendine olan güvenini olumsuz

etkileyebileceğini göstermektedir. Ayrıca, baba yokluğu yaşayan ergenler, kendi raporlarına göre daha yüksek düzeyde cinsel aktivite bildirmiştir; bu da baba yokluğunun gençlerin cinsel davranışları üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Selçuk ve Kök (2007) tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada ise baba kaybının çocukların gelişiminde uzun vadeli etkileri incelenmiştir ve araştırma, baba kaybı yaşayan çocukların eğitimde başarı düzeylerinin düştüğünü, davranış problemlerinin arttığını ve sosyal becerilerinin zayıfladığını ortaya koymuştur. Çocukluk döneminde İkinci Dünya Savaşı nedeniyle baba kaybı yaşamış kadınlarla Taylor (2010) tarafından yapılan başka bir nitel çalışmada ailede fazladan sorumluluk almak ve başkalarının bakımını üstlenmek ortaya çıkan temalardan biridir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, 'Beyaz atlı kurtarıcı prens' in geleceğine dair güçlü bir şekilde inanma ve diğerlerinden gelecek şefkate ihtiyaç duyma katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Baba yokluğu aynı zamanda güvensizlik, terk edilme korkusu, ikili duygularla baş etme ve bir kurtarıcı ararken bir erkeğin kurtarıcısı olma ve yakınlık kurmaktan aşırı korkma gibi durumlara yol açmaktadır. Yakın ilişkilerde kontrolü kaybetme önemli bir endişe nedeni olarak ifade edilmekte ve çare olarak romantik partnerlerden uzak durma yolu benimsenmektedir. Önceki çalışma bulgularını destekler nitelikte olan ve Güloğlu ve Kararımak (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarının ilerleyen dönemlerdeki bağlanma biçimleri ve yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerini araştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, erken yaşta baba kaybı yaşamış şehit çocuklarında güvenli bağlanan gruptaki bireyler ilişkiye odaklanma, ilişki doyumu ve ilişki girişkenliği değişkenlerinde sağlıklı bağlanan gruptan anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır. Sağlıksız bağlanan gruptaki bireyler ise ilişki korkusu psikolojik eğiliminde güvenli bağlanan gruptakilerden anlamlı düzeyde daha yüksek puan almışlardır.

Tat (2017) tarafından yürütülen başka bir çalışmada, çocuğun eğitim hayatı üzerinde baba kaybının ve baba kaybının deneyimlendiği yaş aralığının etkisine odaklanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erkek çocuklarının ortaokul ve lise eğitimini tamamlama eğilimini baba kaybının anlamlı ve negatif yönde etkilediği görülmüştür. Buna ek olarak her ne kadar zamanla eğitimde fırsat eşitsizliğinin iyileştiği görülse de baba kaybı yaşamış çocukların eğitim hayatlarına sağlıklı bir şekilde devam edebilmelerinde anne desteğinin oldukça önemli bir rol oynadığı gözlemlenmiştir.

Kadınların baba kaybı tecrübelerini ayrıntılarıyla ele almayı amaçlayan ve Uçar (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada özellikle ölümlle ilişkili söylemler, hissedilen duygular ve hayatları üzerindeki etkisi bağlamında baba kaybını ele alınmıştır. Baba kaybı deneyimi olan 7 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla yapılan bu çalışma sonucunda ortaya çıkan temalar ise baba kimliği yaratma çabası, babanın yokluğuyla beraber değişen aile dinamikleri, yaşanan kaybın ilişkiler üzerindeki etkisi, babanın gidişine ilişkin söylemler, baba

ile olan bağı sürdürme ve babanın yokluğuna ilişkin hisler olarak 6 farklı yapıda ortaya çıkmıştır.

Babasını kaybetmiş bireylerde aile yılmazlığının ayrıntılı şekilde incelenen ve Özbay ve Aydoğan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, kardeş ilişkilerinin rolü ele alınmıştır. 10 katılımcı ile yürütülen bu çalışma sonuçlarına göre yaşanan baba kaybının ardından ailede var olan yönetim türlerinin, aile inanç sistemlerinin, kardeşler arasındaki yakın, destekleyici ilişki örüntülerinin ailede olumlu gelişimi sağlamada önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Benzer sonuçlara Polat (2020) tarafından yapılan çalışmada da rastlanmıştır. Bu çalışmada erken yaşta baba kaybı yaşamış kadınların kayıp tecrübelerinin yanı sıra romantik ilişkilerdeki tecrübeleri derinlemesine incelenmiştir. 5 kadın katılımcıyla tekrarlanan görüşmeler yapıldığı bu tez çalışmasında elde edilen sonuçlara göre yaşanan kayıp farklı şekillerde deneyimlenebileceği gibi kişi kayıpla baş etme adına oldukça fazla başa çıkma stratejisi geliştirebildikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra kadınların, kaybedilen babanın imgesel halini romantik ilişki deneyimledikleri partnerlerinde somutlaştırma yoluna gitme davranışı sergileyebildikleri görülmüştür.

Çocukluk döneminde baba kaybı yaşamış yetişkin bireylerin benlik saygısı, kişiler arası ilişki kurma şekilleri ve baş etme yetilerinin incelendiği ve baba kaybı yaşamış 40 kişilik kontrol grubu ve baba kaybı yaşamamış 40 kişilik araştırma grubu ile Kutlu (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda, çocukluk döneminde babasını kaybetmiş yetişkin bireylerin tatmin edici ilişki kurma tarzları, üniversite ve üzerinde öğrenim kurumlarından mezun bireyler lehine anlamlı düzeyde farklılaşma göstermiştir ve baş etme becerileri, kadın katılımcılar lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Sonuçlar benlik saygısı düzeyi çerçevesinde incelendiğinde ise babası hayatta olan bireyler lehine anlamlı düzeyde farklılaşma gözlemlenmiştir. Benzer sonuçlar Maraş ve Gençöz (2020) tarafından 7 katılımcıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdiği çalışmasında da ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada genç yetişkinlerin baba kaybı ve yas tecrübelerini ayrıntılı şekilde incelemek hedeflenmiştir. Sonuçlara göre, genç yetişkinler babalarının varlığında hissettikleri duyguları karşılamakta zorlanmakla beraber boşluk, hüznün, korku, öfke ve suçluluk gibi duyguların şiddetlendiği anlar yaşamaktadırlar. Aynı zamanda baba yokluğunda yaşama uyum sağlama anlamında zorlanmakla beraber bununla başa çıkma yöntemleri aramaktadırlar. Kimi kişilik özelliklerinin ise, içedönüklük, depresiflik gibi, yas sürecini zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Başka bir araştırmada Alkan (2022), 7 genç yetişkin kadın katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımcıların COVID-19 sebebiyle yaşadıkları baba kaybı deneyimi ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda COVID-19 ile ilişkili olarak babaya veda edememe, belirsizliğin beraberinde getirdiği hisler, bu hislerle başa çıkma

yolları, salgın durumundan dolayı yaşanan baba kaybı, salgının yas süreci üzerindeki etkisi, baba kaybıyla ilişkili hisler ve yas sürecini hafifleten unsurlar olmak üzere 7 tema ortaya çıkmıştır.

Baba kaybının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini ele alan çeşitli araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, baba kaybının çocuklar üzerinde derin ve uzun vadeli etkileri olduğu görülmektedir. Bu etkiler, duygusal, davranışsal ve akademik alanlarda çeşitli zorluklar olarak kendini göstermektedir. Çocukların yaşı ve cinsiyeti gibi faktörlerin baba kaybının etkilerini değiştirebildiği, ancak genel olarak baba kaybının çocukların psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Araştırmalar ayrıca, baba kaybı yaşayan çocukların yetişkinlikte depresyon, anksiyete ve düşük özsaygı gibi problemlerle karşılaştıklarını ve ilişkilerinde güven sorunları yaşadıklarını göstermiştir. Bu bulgular, baba kaybının çocuklar üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkileri hafifletmek için gerekli destek ve müdahalelerin önemini vurgulamaktadır.

Kimlik Gelişimi

Kimlik kavramı, bireyin küresel kimliği, genel benlik duygusu veya varlık duygusu gibi çeşitli şekillerde kullanılabilir ve farklı biçimlerde yorumlanabilir. Kimlik kelimesi aynı zamanda benliğin özünü veya kimliğin belirli boyutlarını tanımlamak için daha spesifik bir şekilde kullanılabilir. Deaux (1998), kimliği hem kişisel kimliği hem de sosyal kimlikleri içeren bir kavramsallaştırma ile açıklamaktadır. Kişisel kimlik, bireyin kendisini tanımlayan özelliklerin toplamını ifade eder. Örneğin, samimi, güvenilir veya neşeli olmak gibi kişisel nitelikler bu kimlik türüne girer. Sosyal kimlik ise bireyin sosyal rolleri ve üyelik kategorileri ile ilgilidir. Ebeveyn, arkadaş, Latin veya kadın gibi roller ve kategoriler, kişinin kendisini nasıl gördüğünü ve toplumsal bağlamda nasıl temsil ettiğini gösterir (Deaux, 1998).

Kimlik, bireyin gerçekte kim olduğunu ve kim olmak istediğini ifade eden, psikososyal boyutu olan imgeler bütünü ve benlik duygusudur (Widick ve ark., 1978). Bu açıdan, kimlik bireyin içsel dünyasının ve sosyal çevresinin etkileşimiyle oluşur. Kişi, sosyal bağlamda var olur ve bu bağlamda ebeveynler, aile, sosyal kurumlar ve kültürel etkileşimler kimlik gelişiminde önemli rol oynar (Erikson, 1968). Erikson'un kimlik gelişimi teorisi, bireyin yaşamındaki bu etkileşimlerin nasıl kimlik oluşumunu etkilediğini ve bireyin kimlik duygusunun nasıl evrildiğini açıklar. Dolayısıyla, kimlik kavramı hem bireysel hem de sosyal unsurları içerir. Bireyin kimliği, kişisel niteliklerin ve sosyal rollerin birleşimiyle oluşur.

Erikson'un psiko-sosyal gelişim teorisini ortaya koyması sonrasında kimlik odaklı araştırmalar artmıştır. Erikson, kimlik duygusunun sürdürülebilmesi için kişide dört ana unsur belirlemiştir: bireysellik, bütünlük ve sentez, aynılık ve süreklilik, sosyal dayanışma (Erikson, 1950). Kişinin kimlik duygusunu koruması için farkında olduğu bir bütünlük hissiyle farklı bir

yapıda var olması, zamanla kendi tecrübelerini bütünleştirmesi, geçmişiyile geleceği arasındaki ahengi ve içsel uyumu hissetmesi, bu süreçlerin bir topluluk tarafından onaylanması gerektiği ifade edilmiştir (Erikson, 1959).

Erik Erikson, kimlik gelişimini sekiz aşamalı bir psikososyal gelişim süreci olarak tanımlar. Bu aşamalar, bireyin yaşamında kritik dönemleri temsil eder ve her aşamada belirli bir psikososyal kriz ile karşılaşılır. Bu krizlerin başarılı bir şekilde çözülmesi, bireyin sağlıklı bir kimlik geliştirmesi için önemlidir (Erikson, 1950).

1. Güven ve Güvensizlik: Bu aşamada, bebekler temel güven duygusunu geliştirirler. Ebeveynlerin tutarlı ve sevgi dolu bakım sağlaması, bebeğin dünyayı güvenli bir yer olarak görmesine yardımcı olur. Güven duygusu gelişmezse, çocuk güvensizlik ve korku hissedebilir.

2. Özerklik ve Utanç: Çocuklar bu dönemde bağımsızlıklarını ve özerkliklerini keşfetmeye başlarlar. Ebeveynlerin destekleyici tutumları, çocuğun özerklik duygusunu pekiştirir. Aksi halde, çocuk utanç ve şüphe geliştirebilir.

3. Girişim ve Suçluluk: Bu aşamada, çocuklar çevrelerini keşfetme ve girişimlerde bulunma konusunda cesaretlendirilir. Ebeveynlerin çocukların girişimlerini desteklemesi, onların girişimcilik duygusunu artırır. Desteklenmeyen çocuklar ise suçluluk hissi yaşayabilir.

4. Başarı ve Aşağılık Duygusu: Okul döneminde, çocuklar becerilerini geliştirmeye ve başarı duygusunu tatmaya başlarlar. Başarıları takdir edilen çocuklar kendilerini değerli hissederken, başarısızlıkla karşılaşanlar aşağılık duygusu yaşayabilir.

5. Kimlik ve Rol Karmaşası: Ergenlik döneminde, bireyler kimlik arayışına girerler. Kendi kimliklerini keşfetme ve belirleme süreci, kimlik krizi olarak adlandırılır. Bu dönemde bireyler, farklı kimlik rolleri dener ve kim olduklarını anlamaya çalışırlar (Erikson, 1968).

6. Yakınlık ve Yalıtılmışlık: Bu aşamada, bireyler yakın ilişkiler kurma ve bağlanma ihtiyacı duyarlar. Başarılı bir şekilde yakın ilişkiler kurabilen bireyler yakınlık hissederken, bunu başaramayanlar yalıtılmışlık yaşayabilir.

7. Üretkenlik ve Durgunluk: Orta yaş döneminde, bireyler topluma katkıda bulunma ve üretken olma ihtiyacı duyarlar. Üretkenlik hissi gelişen bireyler topluma değer katarken, durgunluk yaşayanlar ise kendilerini önemsiz hissedebilir.

8. Benlik Bütünlüğü ve Umutsuzluk: Bu son aşamada, bireyler yaşamlarını değerlendirir ve benlik bütünlüğü duygusunu geliştirirler. Hayatlarından memnun olan bireyler huzur içinde yaşlanırken, pişmanlık duyanlar umutsuzluk yaşayabilir.

Marcia (1966), Erikson'un kuramını kimlik statüleri modeliyle yeniden test etmiştir ve kendisinin geliştirdiği model, birçok araştırmaya ışık tutmuş ve yönlendirmiştir. Marcia' nın modelinde odak olarak "keşif" ve "bağlanma" kavramları ön plandadır. "Keşif", olası kimlik

çeşitleri arasında seçimi ifade ederken, "bağlanma" kimliğe ilişkin yatırımı temsil eder. James Marcia, kimlik gelişimini dört statü üzerinden açıklar: kimlik karmaşası, moratoryum, önceden belirlenmiş kimlik ve başarıya ulaşmış kimlik (Marcia, 1966).

1. Kimlik Karmaşası: Kimlik karmaşası yaşayan bireyler, kimlik arayışında değillerdir ve belirli bir kimlik duygusuna sahip değillerdir. Bu durum, genellikle ergenlik döneminin başlarında görülür ve bireyler henüz kim olduklarını veya ne yapmak istediklerini keşfetmemiştir.

2. Moratoryum: Moratoryum aşamasındaki bireyler, aktif bir kimlik arayışı içindedirler ancak henüz kesin bir kimlik belirlemiş değillerdir. Bu bireyler, çeşitli kimlik rollerini deneyerek kim olduklarını anlamaya çalışırlar.

3. Önceden Belirlenmiş Kimlik: Bu statüdeki bireyler, aileleri veya toplum tarafından belirlenen kimlikleri benimsemişlerdir. Kimlik arayışı yapmamışlar ve kendilerine sunulan kimliği kabul etmişlerdir. Bu durum, bireylerin dış baskılara boyun eğdikleri ve kendi kimliklerini keşfetmedikleri anlamına gelir.

4. Başarıya Ulaşmış Kimlik: Başarıya ulaşmış kimlik statüsünde olan bireyler, kimlik arayışı sürecini tamamlamış ve kendi kimliklerini belirlemişlerdir. Bu bireyler, kim olduklarını ve hayatlarında ne yapmak istediklerini bilerek, kendilerine güven duyarlar.

Waterman (1993), Marcia'nın modelini geliştirerek kimlik statülerinin birbirini izleyen sıralı bir geçiş içerisinde olduğunu belirtmiş ve "ifade edicilik" kavramını eklemiştir. Luyckx (2006) ise Marcia'nın modeline ek kavramlar önermiştir. Berzonsky (1992), kimlik stilleri modelinde sosyal ve bilişsel süreçleri odağa koyarak kimlik oluşumunda farklı stratejilerin olduğunu belirtmiştir.

Genel hatlarıyla kimlik gelişimi, kişinin kişisel ve sosyal kimliklerinde daha karmaşık hale gelme sürecidir. Aynı zamanda kimlik gelişimi artan karmaşıklığın organizasyonu ya da benliğin artan farklılaşması ve bütünleşmesi olarak tanımlanabilir ve karmaşıklık ve bütünleşme açısından benliğin niteliksel olarak gelişmesini temsil eder (Sanford, 2019).

Anlatısal Kimlik

Anlatısal kimlik kavramı, psikoloji ve sosyal bilimlerde önemli bir yer tutar. Bu kavramın kuramsal temelleri, Erikson'un (1950) kimlik gelişimi teorisine dayanmaktadır. McAdams, anlatısal kimlik kavramını daha da geliştirerek, kimliğin bireyin yaşam öyküsü aracılığıyla inşa edildiğini ileri sürmüştür. McAdams (2001), bireylerin çocukluk döneminden itibaren kendi yaşam hikayelerini oluşturmaya başladıklarını ve bu hikayelerin yaşamları boyunca değiştiğini vurgular. McAdams, anlatısal kimliğin, bireyin geçmişi, şu anki durumu ve geleceği hakkında anlamlı bir bütün oluşturduğunu belirtir.

Klasik olgucu yaklaşımların aksine, anlatı bireyin tecrübelerini ve hikayesindeki detayları merkeze alır, nitel yollarla veri toplayarak inceler (Riessman, 2008). Anlatı, bireylerin tecrübeleri veya yaşantıları aktarma yoluyla bir hikâye oluşturmasını sağlar. Bu bağlamda, dil sadece bir iletişim aracı olarak değil, gerçeğin ayrıntılı bir şekilde yapılandırıcısı olarak kabul edilir. Oluşturulan hikâyeler yalnızca dışsal olayları aktarmaz, aynı zamanda bu olayların algılanışının dünyayı algılama üzerindeki etkisini de vurgular (Riessman, 2008). Dil, sadece yaşantıları aktarmakla kalmaz, aynı zamanda onları yorumlayarak hikâye oluşturur (Bruner, 1990). Bireyler, ömürleri boyunca kimliklerini şekillendirirken, farkında olarak veya olmayarak kendi anlatılarını oluştururlar. McAdams (2001), hikâye oluşturmanın çocukluk dönemine kadar dayandığını ve yaşlılık dönemine kadar sürdüğünü vurgulamıştır.

Erikson (1950), kimliğin bir kişinin hayatına derin bir zamansal süreklilik duygusu sağladığını ve bireylerin tutarlı bir kimlik oluşturduklarında, sadece kim olduklarını bilmekle kalmadıklarını, aynı zamanda nasıl bu hale geldiklerini ve gelecekte hayatlarının nereye gidebileceğini de anladıklarını belirtmiştir. Kimlik, yeniden inşa edilen geçmişi ve hayal edilen geleceği, benlik ve benliğin gelişimine tanıklık eden insanlar ve kurumlar için anlamlı olan psikososyal bir modele entegre etmeye çalışır (Bruner, 1990). Son 20 yılda, kişilik, gelişim, bilişsel ve kültürel psikoloji alanlarında giderek artan sayıda araştırmacı, kimliğin, bir kişinin bir yaşam öyküsü inşa etmesi yoluyla zamansal sürekliliği teyit ettiğini ileri sürmüştür. İnsanlar yaşamlarını anlatı yoluyla anlamlandırdıkça, geçmişlerinin bugünle ve hayal edilen gelecekle nasıl bir ilişki içinde olduğuna dair bir anlayış geliştirirler; dönüşmekte oldukları kişi olmaya nasıl geldiklerine dair bir hikâye geliştirirler (McAdams, 2001).

Anlatı modeli çerçevesinde birçok araştırma yapan McAdams, Erikson'un kimlik teorisine dayanarak kimlik oluşumunun sürekli bir süreç olduğunu belirtmiştir. McAdams (1996), bebeklik döneminde başlayan anlatı oluşumunun bakım verenle ve onun hikayeleriyle kurulan ilişki ile başladığını aktarmıştır. Ergenlik döneminde bireylerin anlatılar aracılığıyla kendi kimliğini şekillendirebilecek potansiyele sahip olduklarını, genç yetişkinlik döneminde bireylerin bu anlatıların ve gelecek yaşam hikayesinin şekillenmesine dair düşünceler oluşturmaya başladıklarını, yetişkinliğin ilerleyen dönemlerinde ise kişilerin karakterlerini ve anlatılarını nasıl sonlandırabilecekleri üzerine odaklandıklarını vurgular. Yaşam anlatı modeline göre, McAdams (2001), anlatsal kimliğin kişilerin yaşamlarını sürekli olarak yeniden değerlendirmelerine ve yeni anlatılar inşa etmelerine olanak tanıdığını belirtir. Bu süreç, kişilerin kendilerini ve yaşamlarını derinlemesine anlamalarını, geçmişle bugün arasındaki bağları kurmalarını ve gelecek hakkında tutarlı bir vizyon geliştirmelerini sağlar. Anlatılar, bireylerin kimliklerini şekillendirirken aynı zamanda toplumsal bağlamda nasıl konumlandıklarını ve sosyal ilişkilerini nasıl yapılandırdıklarını da gösterir. Bu nedenle,

anlatısal kimlik çalışmaları, bireylerin yaşamlarının bütünsel bir anlayışını sunar ve kimlik oluşum süreçlerine dair derinlemesine bilgiler sağlar.

McAdams (2013) anlatı çalışmalarında kullanmak üzere geliştirdiği Yaşam Öyküsü Görüşmesi'ni yeniden tasarlama sürecinde Schwehn ve Bass (2006)'ın vurguladıkları üç farklı başlığı temel almıştır. İnsanların arzuladıkları yaşamlar hakkında konuşurken kullandıkları ve ön plana çıkan bu üç başlık özgünlük, erdem ve meslek sözcükleridir (Schwehn ve Bass, 2006). Yetişkinlerle sürdürülen bu çalışmada, kişilerin anlatı kimliklerinde değerli bir yaşamı tanımlarken bu kelimelerin düzenli olarak kullanıldığı görülmüştür

Anlatı araştırmalarında özgünlük kavramı, bireylerin gerçek hikayesini bulmaları ve kendilerini gerçek ve samimi bir şekilde ifade etmeleri sürecine işaret etmektedir. İnsanlar, sosyal geleneklerin sahteliğinden sıyrılarak kendilerini "doğru" ve "gerçek" bir şekilde ifade ettiklerinde otantik hissederler (Schwehn ve Bass, 2006). Yaşam Öyküsü Görüşmesi, katılımcıların benzersiz hikayelerini anlatmalarını sağlar ve bu süreç, kişisel özgünlük hissini destekler nitelikte işlev görür. Katılımcılar, verdikleri belirli kararların "gerçekte kim olduklarını" veya "kendileri için doğru olan bir şeyi" ifade ettiğini belirtirler. Anlatı kimliği araştırmalarında özgünlüğün vurgulanması, kişilerin kendilerini keşfetmeye ve kişisel özgünlük söylemlerini fark etmeye teşvik eder (McAdams, 2013).

Erdem, bireylerin sosyal gruplar içinde iyi bir yaşam sürmelerini sağlayan karakter özelliklerini tanımlar. Aristoteles' in etik anlayışına dayanan erdemler, insanların birlikte iyi yaşamalarını sağlar ve mutluluğu artırır. Bireyler zaman zaman, küçükken öğrendikleri erdemleri sorgulama veya yeniden inceleme eğilimindedir (Schwehn ve Bass, 2006). Yaşam Öyküsü Görüşmesi, katılımcılardan etik, din ve siyaset alanlarında sahip oldukları temel inanç ve değerleri tanımlamalarını ve bunların zaman içinde nasıl değiştiğini anlatmalarını ister. Bu sorular özellikle önemlidir çünkü kimlik gelişimi genellikle bu değerlerin yeniden gözden geçirilmesini içerir (McAdams, 2013).

Meslek kavramı fark yaratmak düşüncesiyle ön plana çıkar. Meslek, bireylerin başkalarının iyiliği için hizmet ederek dünyada olumlu bir fark yaratma hedefini içerir. Meslek kavramı, her insanın eşsiz yetenek ve becerilere sahip olabileceğini ve bu yetenekleri başkalarına hizmet için kullanabileceğini savunur (Schwehn ve Bass, 2006). Yaşam Öyküsü Görüşmesi, katılımcılardan geleceğe dair bir vizyon ifade etmelerini ve bu vizyonun geçmişle nasıl ilişkilendirilebileceğini açıklamalarını ister. Bireyler, üretken bir gelecek hayal ederek, geçmiş deneyimlerinden yararlanarak dünyada olumlu bir fark yaratma fırsatına sahiptir (McAdams, 2013).

Anlatısal kimlik çalışmalarındaki araştırma katılımcıları, Yaşam Öyküsü Görüşmesini kendi benzersiz hikayelerini anlatmak için bir fırsat olarak yorumlama eğilimindedir. Dolayısıyla

basitçe görüşme sürecinden geçmek bile başlı başına bir kişisel özgünlük egzersizi teşkil edebilir (McAdams, 2013). Katılımcılara göre, görüşmeci kendi hayatlarında gerçekten ne olduğunu ve kendilerinin olayların anlamının gerçekten ne olduğuna inandıklarını bilmek istemektedir.

Bunlara ek olarak, McAdams'a göre anlatısal kimlik, bireyin yaşam öyküsünü oluştururken kullandığı temel unsurları ifade eden birkaç temel bileşenden oluşur. Bu bileşenler hafıza ve hatıralar, temalar ve motifler, anlatı yapısı, kültürel ve toplumsal bağlamdır. Hafıza ve hatıralar bileşeni anlatısal kimlik kapsamında oldukça önemlidir çünkü bireyin geçmiş deneyimlerini ve hatıralarını nasıl hatırladığı ve anlattığı, anlatısal kimliğin temelini oluşturur. Bu hatıralar, bireyin kimliğini ve benlik algısını şekillendirir. Örneğin, çocukluk anıları, bireyin kimlik algısında önemli bir yer tutar ve bu anılar, bireyin kişisel tarihini nasıl anlamlandırdığını gösterir (McAdams, 2006). Bireylerin yaşam öykülerinde sıkça tekrar eden temalar ve motifler, anlatısal kimliğin önemli bileşenleridir. Bu temalar, bireyin yaşamını nasıl anlamlandırdığı ve hangi değerleri önemsendiği hakkında ipuçları verir. Örneğin, mücadele ve başarı temaları, bireyin zorluklarla başa çıkma yeteneğini ve başarıya verdiği önemi yansıtabilir (McAdams, 1996). Anlatı Yapısı, bireyin yaşam öyküsünü nasıl yapılandırdığı, hangi olaylara önem verdiği ve bu olayları nasıl bağladığı, anlatısal kimliğin önemli bir unsurudur. Anlatı yapısı, bireyin yaşamının düzenli ve anlamlı bir bütün olarak algılanmasını sağlar. Örneğin, hayatının belirli dönüm noktalarını vurgulayan bir anlatı yapısı, bireyin kimlik gelişimini anlamlandırma biçimini yansıtabilir (McAdams, 1996). Anlatısal kimlik, bireyin yaşadığı kültürel ve toplumsal bağlamdan büyük ölçüde etkilenir. Kültürel normlar, değerler ve toplumsal beklentiler, bireyin kimliğini nasıl inşa ettiğini ve yaşam öyküsünü nasıl anlattığını şekillendirir. Örneğin, farklı kültürel bağlamlarda büyüyen bireyler, kimliklerini ve yaşam öykülerini farklı şekillerde kurgularlar (Gergen, 1991).

Anlatısal kimlik, bireyin psikolojik sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. McAdams ve Bowman (2001), yaşam öyküsünün bütünlüğü ve tutarlılığının, bireyin psikolojik sağlığı ve yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bireyler, yaşamlarını anlamlı ve tutarlı bir hikâye olarak gördüklerinde, daha yüksek bir psikolojik iyilik hali ve yaşam memnuniyeti deneyimlerler.

Anlatısal Kimlik ile İlgili Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde anlatısal kimlik ve psikolojik faktörler arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda birçok anlamlı bulgu elde edildiği görülmüştür ve alanyazındaki bu ilgili çalışmalar kronolojik sırayla sunulmuştur. Anlatısal kimlik kuramcıları, kimliğin sosyal ilişkiler ve etkileşimlerle şekillendiğini ve bu etkileşimlerin anlatı yoluyla nasıl ifade edildiğinin önemini vurgulamışlardır (Bruner, 1990). İnsanların kimliklerini oluştururken anlattıkları hikayelerin

önemini vurgulayan Bruner (1990), anlatının, bireylerin kimliklerini inşa etme sürecinde merkezi bir rol oynadığını ve anlatsal kimliğin, bireylerin kendi deneyimlerini organize etme ve anlamlandırma biçimleri üzerinde derin bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, kişisel mitlerin ve bireylerin yaşam öykülerinin kimlik gelişiminde merkezi bir rol oynadığını öne süren McAdams (1996), kimlik gelişiminin anlatsal bir süreç olduğunu ve bireylerin yaşam öykülerini oluştururken kendi kimliklerini şekillendirdiklerini belirtmiştir. Bu süreç, bireylerin kendi deneyimlerini anlamlandırma ve kimliklerini inşa etme biçimleri üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

Hikayelerine dair tutarlı anlatıya sahip genç ve yetişkinlerin depresyon oranlarının düşük ve yaşam memnuniyetlerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Baerger ve McAdams, 1999). Ergenlik dönemindeki bireyler ile yapılan bir araştırmada ise, kendilerini olumsuz bir şekilde gören ve ifade eden bireylerin psikolojik iyi oluşlarında azalma olduğu gözlemlenmiştir (Fivush ve ark., 2007). Anlatı analizinin bireylerin kimliklerini anlamada nasıl kullanılabileceğini Riessman (2008), yaşam öyküleri üzerinden incelemiştir. Çalışma, bireylerin yaşam öykülerini ve kişisel anlatılarını analiz ederek kimlik oluşum süreçlerini ve toplumsal bağlamlarını derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Riessman, anlatsal kimliğin, bireylerin kendi deneyimlerini anlamlandırma ve kimliklerini inşa etme biçimleri üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Kimlik anlatılarının bireylerin günlük yaşam pratiklerinde nasıl ortaya çıktığını inceleyen Bamberg (2011), kimliğin statik bir yapı olmadığını, aksine sürekli olarak yeniden inşa edilen ve müzakere edilen bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bamberg (2011), bireylerin kimliklerini oluştururken kullandıkları anlatıların, onların toplumsal etkileşimleri ve kişisel deneyimleri tarafından şekillendiğini vurgulamaktadır. Ek olarak, tutarlı olmayan hayat hikayesi anlatılarına sahip bireylerde psikiyatrik sorunlarla ilgili bulgulara rastlanmıştır (Adler, 2012). Waters ve Fivush (2015) ise tutarlı hayat anlatıları ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Türkiye'ye göç eden kadınların kimlik anlatılarını inceleyen ve bu kadınların yeni bir topluma entegre olma sürecinde yaşadıkları zorlukları ve kimlik değişimlerini analiz eden Arslan (2017), göçmen kadınların, göç öncesi ve sonrası deneyimlerini birleştirerek yeni bir kimlik inşa ettiklerini ve bu süreçte karşılaştıkları toplumsal ve kültürel engelleri nasıl aştıklarını göstermektedir. Aytuğlu (2018) tarafından yapılan çalışmada ise, genç yetişkinlerin hayat anlatılarının, pozitif gelişim göstergeleri, kültürel benlikleri ve pekiştiriciye olan hassasiyetleri ile arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. 42 erkek, 48 kadın ve 1 diğer bireyle yapılan yüz-yüze görüşmelerin yanı sıra anket formları kullanılmıştır. Çalışma sonucunda genç yetişkinlerin anlatsal kimliklerindeki nedensellik ve tematik bütünlük yani hayat anlatısındaki tutarlılıkla olumlu gelişimlerinin ilişkili olduğu görülmüştür.

Kimliğin gelişimini ve kimlik teorilerinin kimlik üzerindeki rolünü inceleyen Ergün (2020), Erikson'un psikososyal kimlik kuramından bu yana şekillenen kimlik gelişimi anlayışını ele almakla beraber anlatsal kimlik gelişimine de ayrıntılı şekilde değinmiştir. Anlatı kuramcılarının, hayat öykülerinin, kuşaklar arası öykülerin, ana anlatının en nihayetinde bir kimlik oluşturduğunu savundukları vurgulanmıştır. Ergün (2021) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada Süryani gençlerin anlatsal kimliklerinin ve anlatsal kimlikleri üzerinde etkisi olan kuşaklararası anlatı kimliğinin ve ana anlatıların rolü incelenmiştir. Süryani gençlerin anlatsal kimliklerinin şekillenmesinde Kolektif Kültür/Azınlık Olmak ve Sosyoekonomik Statü iki ana tema olarak; Din ve Dini Mabetlerin Rolü, Kuşaklararası Anlatılar ve Evden Erken Ayrılma alt temalar olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, Süryani gençlerin anlatsal kimlik gelişimlerinde bireysel tecrübelerinden daha fazla kolektif kültür, ana anlatı ve sosyal bağlamın anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak, Vanleene (2021) tarafından anlatsal kimlik Ricoeur felsefesi kapsamında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmada Ricoeur'e göre kendiliğin zamansallığı ancak anlatı yoluyla ortaya konabilmekte olduğu ve anlatının, kendiliğe ilişkin bir anlayış sağlamaya yardımcı olduğu vurgulanmaktadır.

İlgili araştırmaların bulguları, anlatsal kimlik ve psikolojik iyi oluş arasındaki güçlü bağlantıyı ortaya koymaktadır. Tutarlı ve anlamlı hayat hikayelerine sahip bireylerin, daha yüksek yaşam memnuniyeti ve düşük depresyon oranlarına sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, anlatsal kimlik kuramları, bireylerin kendi deneyimlerini anlamlandırma ve kimliklerini inşa etme biçimlerinin önemini vurgulamaktadır. Araştırmalar, bireylerin kimlik anlatılarının, toplumsal etkileşimler, kültürel bağlamlar ve kişisel deneyimlerle nasıl şekillendiğini göstermektedir. Bu bulgular, anlatsal kimlik çalışmaları ve psikolojik araştırmalar için önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin analizi, çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği, araştırmada alınan etik önlemler ile araştırmacının rolüne ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, kadınların 6-18 yaş aralığındayken deneyimledikleri baba kaybının anlatsal kimlik üzerindeki rolünü kapsamlı bir şekilde ve bütüncül bir anlayışla incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, bireylerin veya grupların sosyal veya beşerî bir soruna yükledikleri anlamı keşfetmek ve anlamak için kullanılan bir araçtır (Creswell, 2012). Nitel araştırmalar nitel veri toplama yöntemlerinden faydalanılarak olayların ve bu olayların algılanış biçimlerinin gerçekçi ve kapsamlı şekilde ortaya konmasına hizmet eder (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırılan konuyla ilgili kişilerin bakış açılarını incelemenin yanı sıra bu bakış açılarını şekillendiren sosyal süreçlerin anlaşılmasına da olanak sağlar (Glaser ve Strauss, 1967).

Nitel araştırmalarda çalışmaya dahil edilen kişi sayısı az olsa da araştırılan problem detaylıca incelenir verinin içeriği ve derinliği önemsenir. Araştırılması nispeten zor olan konuları incelemek, dışlanmış ve dinlenilmemiş grupların söylemlerini bildirmek, katılımcıların söylemlerini ifade ettikleri şekilde alıntılarla bakış açılarını anlamlandırmak ve araştırmacının da çalışmanın bir parçası olarak hareket ettiği bir süreç yönetimi nitel araştırmalara özgü özelliklerdir. Bu şekilde çeşitli yönleri olan bir problemin ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde ele alınması incelenen konuyla ilişkili benzer olmayan durumları karşılaştırarak anlamlandırma olanağı sağlar (Ezzy, 2013).

Nitel araştırma; fenomenoloji araştırmaları, kuram oluşturma araştırmaları, anlatı araştırmaları, durum çalışması araştırmaları ve etnografik araştırmalar olmak üzere beş farklı araştırma desenini içerir (Creswell, 2019). Bu çalışma her bir katılımcının anlatılarını ele almaya olanak tanıyan ve nitel bir perspektif olan anlatı araştırması çerçevesinde yürütülmüştür. Murray (2003) anlatı araştırmasını kişinin incelenen kavramla ilgili hayat hikayesini merkeze alan bir nitel çalışma türü olarak ifade etmektedir. Anlatı çalışmaları günlük yaşam deneyimlerini kapsadığı gibi, daha özel anlamda, bir konu hakkında bireyin öznel deneyimlerini de içermektedir (Murray, 2003).

Anlatı analizinin tek bir formu yoktur, birçok farklı biçimi vardır. Bunlardan bazıları anlatıların içeriğine, bazıları anlamına, bazıları ise hem anlamına hem içeriğine odaklanmaktadır. En genel hatlarıyla tematik ve yapısal olarak iki ayrı grupta toplanabilir.

Tematik analizler ne söylendiği üzerine çalışırken, yapısal analizler nasıl söylendiği üzerine yoğunlaşır (Etherington ve Bridges, 2011). Biyografik araştırma, hayat hikâyesi, otoetnografi, otobiyografi, destanlar ve sözlü tarih olmak üzere anlatı araştırmasının türleri vardır (Merriam, 2018). Bu çalışmada kullanılan hayat hikâyesi (yaşam öyküsü) araştırması, bir araştırmacı tarafından bir ya da birkaç birey ile ilgili bütün yaşantısının taranarak resmedilmeye çalışıldığı ve kişisel deneyimleri yansıtılarak yazıldığı anlatı türüdür (Gibbs, 2014).

Nitel araştırma ve anlatı desenleri için çeşitli analiz yaklaşımı ve stratejileri vardır. Creswell (2021), nitel araştırmalarda; veri analizi için verilerin hazırlanması ve organizasyonu, verileri kodlama ve kodların bir araya getirilmesi ile temalara indirgeme ve veriyi şekiller, tablolar veya bir tartışma hâlinde sunma adımlarından oluşan üç analiz stratejisinin, her araştırmacının kullandığı genel bir analiz süreci olduğunu söylemektedir. Bu adımlar nitel analizin en temel unsurlarıdır ve her nitel desen için de gereklidir. Riessman'ın (2008) ortaya attığı dört analitik veri analizi tipolojisine göre verilerin analiz edilmesinde ise tematik analiz, yapısal analiz, diyalojik analiz ve sunum analizi olmak üzere farklı yöntemler kullanılabilir.

Bu çalışmada verilerin Analiz edilme sürecinde tematik analiz yönteminden yararlanılmıştır. Tematik analiz, görüşme verilerinin içeriğinin analiz edilmesiyle katılımcıların ne söylendiğinin analiz edilmesidir (Creswell, 2012). Bu doğrultuda bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden anlatı araştırması kullanılarak, 6-18 yaş aralığındayken baba kaybı yaşamış kadınların anlatısal kimlik gelişiminin derinlemesine bir şekilde incelenmesi hedeflenmiştir.

Katılımcılar

Bu araştırmaya 6-18 yaş aralığındayken baba kaybı yaşamış 11 kadın katılmıştır. Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalarda olduğu kadar büyük gruplarla çalışılmadığı ve bulguları genelleme amacı taşımadığı için örnekleme yöntemi değişiklik gösterir (Glesne, 2015). Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklemenin arkasındaki fikir, araştırmacının amacına uygun, araştırmaya daha iyi yardımcı olabilecek belirli özelliklere sahip katılımcılara odaklanmaktır (Strauss, 1987). Amaçlı örnekleme araştırılan konuyu veya incelenen olguyu aydınlatacak düzeyde zengin veri elde edilebilecek durumların seçilmesine olanak tanır (Patton, 2018). Buradan hareketle bu araştırmacının çalışma grubunu belirlemede amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi önceden belirlenmiş ölçütleri karşılayan durumları sistematik olarak incelemek veya gözden geçirmek için kullanılmaktadır (Patton, 2018). Bu doğrultuda, belirtilen ölçütlere göre ölçüt örnekleme yöntemi ile ulaşılan ve araştırmaya dahil olan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1*Katılımcıların Demografik Özellikleri*

Rumuz	Yaşı	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Varsa Çocuk Sayısı	Kardeş Sayısı	Mesleği	Ekonomik Durumu	Öldüğünde Babanın Yaşı	Baba Öldüğündeki Yaşı
Lale	43	Lisans	Bekar	-	7	Öğretmen	Orta	43	10
Gül	27	Yüksek Lisans	Bekar	-	2	Psikolojik Danışman	Orta	48	6
Kardelen	57	Lisans	Evli	2	5	Gassal	Orta	45	13
Nergis	24	Lisans	Bekar	-	3	Tasarımcı	Orta	49	12
Menekşe	26	Lisans	Bekar	-	1	Öğrenci	Orta	40	6
Defne	30	Lisans	Bekar	-	7	Psikolojik Danışman	Orta	45	14
Karanfil	40	Lisans	Evli	2	3	Öğretmen	Orta	47	17
Yasemin	32	Lisans	Evli	1	3	Psikolojik Danışman	Orta	57	12
Reyhan	29	Yüksek Lisans	Bekar	-	3	Araştırma Görevlisi	Orta	55	11
Mine	26	Lisans	Bekar	-	4	Psikolojik Danışman	Orta	40	9
Sümbül	44	Ortaokul	Bekar	-	5	Muhasebeci	Orta	43	8

Not: n = 11.

Katılımcıların yaşları 24 ile 57 arasında değişmektedir. Katılımcılar babaları öldüklerinde 6 ila 14 yaş aralığındadır ve babalarının öldüklerindeki yaşları 40 ila 57 arasında değişmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde ortaokul (n= 1), lisans (n= 8) ve yüksek lisans (n= 2) olarak değişiklik gösterdiği görülmektedir. Katılımcılar arasında farklı meslek gruplarından kişiler de yer almaktadır. Bu meslekler öğretmen (Lale, Karanfil), psikolojik danışman (Gül, Defne, Yasemin, Mine), gassal (Kardelen), tasarımcı (Nergis), araştırma görevlisi (Reyhan), ve muhasebeci (Sümbül) şeklinde ifade edilebilir.

Literatürde nitel araştırmalarda katılımcı sayısına dair farklı görüşler yer almaktadır. Creswell (2007), nitel araştırmalarda genellikle 5 ila 25 katılımcının yeterli olduğunu belirtir. Anlatı araştırmalarında, bu sayı genellikle daha az olabilir çünkü her bir katılımcıdan alınan veriler çok detaylı ve kapsamlıdır. Creswell (2007), bu tür çalışmaların, derinlemesine görüşmeler yoluyla zengin veri sağlamayı hedeflediğini vurgular. Polkinghorne (1988), anlatı araştırmalarında katılımcı sayısının 5 ile 15 arasında olabileceğini öne sürer. Polkinghorne'a göre, bu tür bir örneklem, anlatısal verilerin derinlemesine analizi için yeterli bilgi sağlar. Riessman (2008), anlatı araştırmalarında katılımcı sayısının az olmasının, her bir katılımcının yaşam öyküsünün ayrıntılı bir şekilde incelenmesine olanak tanıdığını vurgular. Riessman'a (2008) göre, anlatı araştırmaları, bireysel hikayelerin karmaşıklığını ve zenginliğini ortaya koymayı amaçladığı için daha küçük örneklem büyüklükleriyle çalışmak yaygındır.

Katılımcılara ulaşmanın ne zaman durdurulacağına karar verme kriteri veri doygunluğudur. Benzer kategoriler kendini tekrarlamaya başladığında ve yeni bulgular elde edilmediğinde veri doygunluğuna ulaşıldığı anlamına gelir (Glaser ve Strauss, 1967). Bu araştırmada ölçüt örnekleme yöntemine göre araştırmaya dahil edilme kriterlerine uygun olan toplam 17 kişi ile iletişime geçilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerle sırasıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Temaların ve kodların tekrar etmeye başladığı fark edildiğinde veri doygunluğuna ulaşıldığından yola çıkılarak görüşmeler sonlandırılmıştır. Bu doğrultuda toplam 11 katılımcı ile araştırmanın veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcılara ait demografik bilgilere ulaşmak için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Bilgi Formu (EK-B) kullanılmıştır. Araştırma konusunun kapsamlı bir şekilde incelenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (EK-C) kullanılarak veriler toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunu geliştirmek amacıyla araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenmiş ve katılımcılara dair hangi demografik verilerin alınmasının uygun olacağına karar verilmiştir. Demografik verilerin yanı sıra baba kaybı sürecine dair sorular da yer almaktadır. Sorulara verilen yanıtlar aracılığıyla katılımcılara ait bilgiler Tablo 1 olarak sunulmuştur.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Anlatı araştırmalarında genellikle mülakat, hikâye anlatma, sözlü tarih, otobiyografi, biyografi ve gözlem kayıtları gibi veri toplama araçları kullanılır (Gürbüz ve Şahin, 2016). Sart (2015), görüşme, otobiyografi, günlük, konuşma ve sözlü hayat hikâyeleri gibi veri toplama yöntemlerinden bahsederken; Creswell (2019) dokümanlar ve arşiv materyali, görüşmeler, günlük, gözlem ve günlük sohbet gibi araçlardan bahsetmektedir. Görüşme, önceden hazırlanan soruların bir düzen içinde görüşme gerçekleştirilecek kişiye sorulması ve cevapların alınması şeklinde gerçekleşen sosyal bir etkileşim olarak tanımlanabilir (Rubin ve Babbie, 2016). Esnekliği, cevap oranının yüksekliği, sözel olmayan davranışları ve anlık tepkileri görme imkânı tanınması, ortam üzerinde kontrol ve derinlemesine bilgi sağlama gibi güçlü yönlerinden dolayı daha çok tercih edilen görüşme, anlatı araştırmalarının doğasına uygun veri toplama tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Anlatı araştırmasında hikâyelerin hem yapılandırılmış hem de yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri ile toplanabileceğini söyleyen Sart (2015), katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplar yoluyla hikâyelerini oluşturduklarını ifade etmektedir. Buradan yola çıkılarak bu çalışma, Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak yapılan görüşmelerden toplanan verilerle sürdürülmüştür.

Araştırmacılar anlatı kimliğini birçok farklı şekilde incelese de bir kişinin yaşam öyküsünün içeriğini ve yapısını tanımlamak için standart bir araştırma yaklaşımı, araştırma katılımcısını yapılandırılmış bir Yaşam Öyküsü Görüşmesine dahil etmektir (McAdams, 2013).

Sekiz Bölümden Oluşan Yaşam Öyküsü Görüşmesi, kişinin yaşam öyküsündeki önemli sahneler, karakterler, eğilimler ve temalara odaklanır. Tipik olarak, anlatıcı hayatını bölümlere ayırarak ve her biri için kısa bir olay özeti sunarak başlar. Daha sonra, görüşmeci anlatıcıdan hayat hikayesinde özellikle unutulmaz veya önemli olarak öne çıkan birkaç kilit olaya odaklanmasını ister. Bunlar genellikle bir hayat hikayesi doruk noktası, dip noktası, dönüm noktası ve bir dizi diğer sahneyi içerir. Anlatılan sahnelerin duygusal/psikolojik nitelikleri veya yaşam sürecindeki zamanlamaları önemlidir (McAdams, 2013), dolayısıyla katılımcılar her sahne için o anda ne olduğunu, ne düşündüklerini ve hissettiklerini, sahnenin nihayetinde nasıl çözüldüğünü ve sahneden çıkarılabilecek benlikle ilgili temel bir ders veya içgörü olarak ne gördüklerini anlatırlar.

Anlatı kimliği neredeyse yeniden inşa edilen geçmiş kadar hayal edilen gelecekle de ilgilidir (McAdams, 2013). Bu nedenle, görüşmeci daha sonra anlatıcıdan gelecekle ilgili hayallerini, planlarını, hedeflerini ve korkularını anlatmasını ve hayat hikayesinin bir sonraki bölümünün ne olabileceğini tarif etmesini ister. Anlatıcı daha sonra hikâyeyi ideolojik bir çerçeveye oturtan temel inançları, değerleri ve tutumları detaylandırır. Bunlar arasında tipik olarak dini, etik ve politik-sosyal konulara değinen inanç ve değerler yer alır. Son olarak, anlatıcıdan anlatı üzerine bir bütün olarak düşünmesi ve öykü boyunca işleyen merkezi bir tema ya da motif belirlemesi istenir.

Araştırmacı ilk etapta araştırmanın kuramsal temeline uygun olacak şekilde bireylerin anlatsal kimlik gelişimi hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan ve McAdams (2001, 2013) tarafından geliştirilen Yaşam Öyküsü Görüşmesi'nden yararlanmıştır. Yaşam Öyküsü Görüşme Formu aracılığıyla bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonrasında görüşmenin deşifresi yapılmış, katılımcının sorulara verdiği yanıtlar incelenmiş ve soruların araştırma konusunu ne düzeyde açıkladığı değerlendirilmiştir. Bu görüşmelerde formda yer alan soruların yeterince anlaşılır olup olmadığına, katılımcılar açısından rahatsız edici nitelikte olup olmadığına ve edinilmek istenen verileri sağlayıp sağlamadığına dikkat edilmiştir. Değerlendirme sonucuna göre araştırmanın amacına uygun olarak baba kaybına ilişkin soruların da eklendiği yeni bir yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilerek araştırmanın veri toplama sürecinde kullanılmasına karar verilmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunu geliştirmek için araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenmiş anlatsal kimlik gelişiminde baba kaybının rolünü bütüncül bir şekilde açıklamak amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmanın kuramsal temeline uygun olacak şekilde ve araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme formunun taslağı oluşturulmuştur. Kişisel Bilgi Formu ile birlikte Görüşme Formunun taslağı

toplumsal cinsiyet ve kimlik gelişimi konularında çalışmış Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanından iki farklı akademisyene iletilmiştir. Soruların dili, anlaşılabilirliği, içeriği ve sıralaması ile ilgili dönütler alınmıştır. Uzman görüşleri sonrasında tüm dönütler bir araya getirilerek tez danışmanı ile sorular üzerinde çalışılmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun genel hayat hikayesi anlatımıyla başlamasına ve ardından önemli yaşam olaylarına ilişkin sorularla devam etmesine karar verilmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu'nda, katılımcıya hayatı hakkında sorular sorulmakta, hayat hikayesinde öne çıkan sahnelerle değinilmekte, ardından katılımcıdan hayatındaki özellikle olumlu bir sahneyi belirtmesi ve detaylandırması istenilen yüksek bir nokta, özellikle olumsuz bir anıya odaklanılan düşük bir nokta ya da birey için önemli değişikliklere yol açan bir dönüm noktası gibi farklı özelliklere sahip belirli sahnelere odaklanılmaktadır. Görüşmede ayrıca olumlu ve olumsuz bir çocukluk anısı ve canlı bir yetişkin anısı sorularak hem çocukluk hem de yetişkinlik anılarına odaklanılmaktadır. Ayrıca, görüşülen kişiye din veya maneviyat, siyaset ve sosyal alanlara ilişkin değerleri sorulmaktadır. Genel hatlarıyla geçmiş, güncel yaşam dönemi ve gelecek hakkında soruların bulunduğu Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu'nun bölümlerinde baba kaybına ilişkin sorular yer almaktadır. Son olarak katılımcıların sorular dışında açıklamak istedikleri veya eklemek istedikleri herhangi bir paylaşım için formun sonuna bir soru eklenmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formuna son hali verilerek veri toplama sürecine hazır hale getirilmiştir. Formda açılımcı sorular dışında toplam 19 soru; açılımcı sorular dahil edildiğinde toplam 32 soru bulunmaktadır. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundaki soruların tamamı EK-C'de gösterilmektedir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama aşamasına başlamadan önce, alanyazın taraması yapılmış, araştırmanın türü ve katılımcı profili belirlenmiştir. Bu doğrultuda, önceki bölümde detaylı olarak açıklanan "Kişisel Bilgi Formu" (EK-B) ve "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" (EK-C) oluşturulmuştur. Veri toplama araçları hazırlandıktan sonra, "Gönüllü Katılım Formu" (EK-A) hazırlanmıştır. Bu formda, araştırmanın konusu hakkında bilgi verilmiş, katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı, katılımcıların görüşme öncesinde, sırasında veya sonrasında istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri ve bu durumda herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmayacakları belirtilmiştir. Ayrıca, görüşmenin yaklaşık bir saat süreceği, görüşme sırasında ses kaydı alınacağı ve bu kayıtların yalnızca bu araştırma için kullanılacağı, kimseyle paylaşılmayacağı ve kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı bilgileri de yer almaktadır. Çalışmada katılımcıların fiziksel ve ruh sağlığına olumsuz etkisi olacak sorulara yer verilmediği, ancak rahatsızlık hissedilmesi durumunda çalışmadan ayrılacakları bilgisi de formda yer almaktadır.

Gönüllü katılım formu, kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanabilmesi ve araştırmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. İzin alındıktan sonra, araştırmacı sosyal çevresi ve sosyal medya aracılığıyla belirlenen kriterlere uyan katılımcıları araştırmıştır. Uygun katılımcılara ulaşıldıktan sonra, çalışmanın içeriği ayrıntılı olarak anlatılmış ve katılmayı kabul edenlerle görüşme gün ve saatleri kararlaştırılmıştır. Görüşmeler, gizlilik ilkesi gözetilerek çevrim içi ortamda gerçekleştirilmiştir. Çevrim içi görüşmelerden önce, gönüllü katılım formu katılımcılara elektronik ortamda iletilmiştir. Görüşme sırasında, gönüllü katılım formunda yer alan bilgiler tekrar hatırlatılmıştır. Katılımcılardan onay vermeyenler, araştırmaya dahil edilmemiş ve herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmamıştır. Araştırmacı, katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için uygun ve saygılı bir dil kullanmış ve görüşmelerin amacından sapmaması için yönlendirme yapmıştır.

Görüşmelerin süresi en az 57, en fazla 142 dakika olup ortalaması 94 dakikadır. Veri toplama süresi toplamda 1 aydır. Görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları, daha sonra bilgisayar ortamında yazıya geçirilmiştir. Katılımcı gizliliğini sağlamak amacıyla her katılımcıya bir rumuz verilmiştir. Bu süreçten sonra, toplanan veriler üzerinde tematik analiz yapılmış ve bulgular tartışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada bireysel olarak yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi için, anlatı araştırması desenine uygun olan, veri setinde tekrarlayan örüntüleri tanımlamaya, çözümlenmeye ve rapor etmeye dayalı bir teknik olan (Braun ve Clarke, 2006), nitel analiz yöntemlerinden tematik analiz kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde Braun ve Clarke (2006) tarafından önerilen tematik analiz aşamaları uygulanmıştır. İlk olarak, katılımcılarla yapılan görüşmelerde alınan ses kayıtlarının deşifreleri çıkartılarak kişilerin sözel bildirimleri yazıya dökülmüştür. Elde edilen yazılı metin birden fazla kez okunarak katılımcıların sözleri, dili ve katılımcıya dair kişisel görüşler not edilmiştir. Sonrasında, yazılı metinde ön plana çıkmaya başlayan dikkat çekici özellikler belirli bir sistematik içinde kodlanmıştır. Belirlenen kodlar ile alakalı veriler bir araya getirilmiştir. Üçüncü olarak, bu kodlar liste haline getirilerek potansiyel temalara dönüştürülmüş ve muhtemel temalara ilişkin veriler bir harmanlanmıştır. Bir sonraki aşamada, elde edilen temaların kodlanan katılımcı alıntıları ve tüm veri seti ile ilişkili olup olmadığı kontrol edilip belirli aralıklarla yeniden gözden geçirilmiştir. Analitik ve teorik olarak düzenleme yapıldıktan sonra kavramsal uygunluk gözetilerek isimlendirilen temalar, belirli bir yapı içerisinde düzenlenmiştir. Son olarak ortaya çıkarılan temalar tablollaştırılarak sunulmuştur. Tema ile ilişkili katılımcı ifadelerine de yer verilmiştir. Temalar arasındaki ilişki açıklanıp alanyazın ile bağlantı kurularak araştırma bilimsel bir rapor

haline getirilmiştir. Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında araştırma görevlisi olan ve nitel çalışmalar yürütmüş bir uzmandan ve bir uzman psikolojik danışmandan analiz hakkında yardım alınmıştır. Nitel analize dair gerekliliklerin sabit kurallardan ibaret olmayıp araştırma sorularının ve verilerin ihtiyaç duyduğu şekilde, mümkün olduğunca temel unsurların dışına çıkılmadan esnek biçimde kullanılabileceği vurgulanmaktadır (Patton, 2018). Araştırmada tematik analiz aşamaları uygulanırken zaman zaman bir önceki aşamaya dönülüp veriler yeniden gözden geçirilmiştir. Temalar ortaya çıkarılırken aşamalar arasında sıklıkla geçişler yaşanmıştır. Temalar, araştırma soruları doğrultusunda kavramsallaştırılmıştır. Kontrollerin ve düzenlemelerin ardından analize son şekli verilmiştir. Araştırmanın bulguları bir sonraki bölümde sunulmuştur.

Nitel araştırmalarda geçerlik-güvenirlik nicel çalışmalardan farklı olarak ele alınır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenilirlik ifadelerinin yerine nitel araştırmalarda inanılabilirlik, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği gibi ifadelerden bahsetmek daha doğru olur (Krefting, 1991).

Araştırmanın İnandırıcılığı

Guba ve Lincoln (1982) inandırıcılık için kriterleri inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik olmak üzere dört ana başlık altında toplamıştır. Bir araştırmada bulguların doğruluğunu kontrol etmek için bu stratejilerin bir ya da daha fazlasının belirtilmesi önerilmektedir (Creswell, 2012). İnanılabilirliği artırmak için pek çok yöntem vardır. Bunlar uzun süreli etkileşim, katılımcı teyidi ve uzman incelemesidir (Daymon ve Holloway, 2003).

Katılımcı Teyidi

Nitel araştırmalarda katılımcılarla oluşturulacak bir teyit mekanizması, ulaşılan sonuçların gerçeği temsil etmede ne derece yeterli olduğunu anlamada yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Katılımcılara çalışma bulgularının kendi düşüncelerini doğru yansıtip yansıtmadığını sormaya katılımcı teyidi denmektedir. Merriam (2015) katılımcı teyidinin çeşitli biçimlerde gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler. Bu yöntemlerden birine göre veri toplamanın hemen sonunda araştırmacı topladığı verileri özetleyebilir ve katılımcıdan bunların doğruluğuna ilişkin düşüncelerini belirtmesini isteyebilir. Bu araştırmada katılımcılarla yapılan her görüşmenin ardından yapılan görüşme özetlenmiştir ve katılımcının eklemek ve düzeltmek istediği bir nokta olup olmadığı teyit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların eklemek istedikleri algılar ya da deneyimler varsa bu kısımda sorularak çalışmaya ekleme fırsatı bulunmuştur.

Uzman İncelemesi

Araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerden, yapılan araştırmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesinin istenmesi inanılabilirlik konusunda alınabilecek önlemlerden bir diğeridir (Creswell, 2021). Bu incelemede uzman, araştırmacının deseninden toplanan verilere, bunların analizine ve sonuçların yazımına kadar olan süreçlere eleştirel bir gözle bakar ve araştırmacıya geri bildirimde bulunur (Daymon ve Holloway 2003). Bu çalışmada görüşme formunun hazırlanması ve verilerin analizi aşamalarında nitel çalışmalar yürüten uzmanların görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca tez danışmanı araştırmacının konusu, türü, görüşme formunun hazırlanması ve görüşmelerin yapılması, bulguların tartışılması ve yorumlanması aşamalarında eleştirel bir gözle çalışmayı incelemiş ve çalışmaya katkılar sunmuştur.

Araştırmanın Aktarılabilirliği

Nitel araştırmanın temel amaçlarından biri olan ve araştırmanın değerini yargılamada kullanılan “genelleme” kavramının nitel araştırmalardaki karşılığı olarak kullanılan aktarılabilirlik, bir çalışmanın sonuçlarını benzer katılımcı ve ortamlardaki durumlara aktarılabilirliktir (Streubert ve Carpenter, 2011). Nitel araştırmalarda aktarılabilirliği kanıtlamak için örneklem seçiminin nasıl yapıldığı, katılımcıların özellikleri ve ortam açıkça belirtilmelidir (Sharts-Hopko, 2002). Bu araştırmada araştırma süreci açık, net ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesi ayrıntılı şekilde ele alınarak benzer çalışma gerçekleştirecek araştırmacıların bu çalışmadaki katılımcıların özelliklerine göre çalışmanın farklı şartlar altında yapılıp yapılamayacağı hakkında bilgi edinmelerine olanak tanınmıştır. Bu araştırmada örneklem seçimi ve katılımcıların dahil edilme kriterleri hakkında detaylı bilgi araştırmanın çalışma grubu bölümünde açıklanmaktadır. Araştırmanın bulgularına katılımcı ifadelerinden ve araştırmacının gözlemlerinden örneklerle bulgular bölümünde detaylı biçimde yer verilmektedir.

Araştırmanın Tutarlılığı

Tutarlılık, araştırmanın belli bir zaman aralığında aynı içerikle, aynı yöntemle ve aynı katılımcılarla tekrarlanması durumunda benzer sonuçlara ulaşma derecesidir. Tutarlılık nitel araştırmalardaki “nesnellik ölçütü” karşılığında geliştirilen bir nitel güvenilirlik ölçütüdür (Morrow, 2005). Araştırma sonuçları verilerin sistematik bir fotoğrafını yansıttığı ölçüde araştırma tutarlıdır. Sosyal bilimler olaylar üzerine kurulu olduğu için olayların temel özelliği bir kez yaşanıp sonra geçmişe karışmasıdır. Her olay kendine özgü bir örnektir; bir kez yaşanır ve tekrarlanma durumu mümkün değildir. Nitel araştırmalarda tutarlılığın sağlanabilmesi için uzman incelemesi, çeşitleme ve araştırmacının tüm etkinliklerini denetleme teknikleri önerilmektedir (Merriam, 2018). Uzman incelemesi araştırmanın inandırıcılığı bölümünde

açıklanmıştır. Araştırmacının denetlenmesi araştırmada kullanılan yöntem ve izlenen yolu takip eden birinin araştırma bulgularını doğrulayabilmesidir (Lincoln ve Guba, 1985). Bu araştırmada araştırmacı tarafından kullanılan yöntemler ve izlenen yol ayrıntılı şekilde açıklanıp tez danışmanı tarafından tüm süreç kontrol edilmiştir.

Araştırmanın Teyit Edilebilirliği

Guba ve Lincoln (1982) tarafından önerilen bir diğer güvenilirlik sağlama ölçütü de araştırmanın teyit edilebilirliğidir. Bu kavram araştırma bulgularının araştırmacının öznel yargılarının değil, nesnel gerçekliği temsil etme düzeyi ile ilgilidir (Creswell, 2019). Bu araştırmada güvenilirlik ve teyit edilebilirlik kapsamında yapılanlar araştırmacının rolü ve araştırmada alınan etik önlemler başlıkları altında sunulmaktadır.

Araştırmacının Rolü

Araştırmacının rolünden bahsederken araştırmacıyı erken yaşta baba kaybı yaşamış kadınların anlatısal kimlik gelişimiyle ilgili çalışmaya iten nedenlerin açıklanması gerekmektedir. Araştırmacı sekiz yaşındayken ölüm yoluyla gerçekleşen baba kaybı yaşamıştır. Hem kendi yaşantısını hem de benzer süreçlerden geçen kadınların yaşantılarını gözlemlene fırsatı bulmuştur. Baba kaybının birçok alana ilişkin etkisini deneyimlemenin yanı sıra örtük kalan etkilerini de keşfetmek amacıyla tez danışmanının da desteğiyle erken yaşta deneyimlenen baba kaybının anlatısal kimlik gelişimindeki yeriyle ilgili çalışma yapmaya karar vermiştir. Araştırmacının benzer yaşantılardan geçmiş olması katılımcılara karşı empati yapmasını kolaylaştırmış olup araştırmacı kendi yaşantılarının görüşme sürecini etkilememesine özen göstermiştir.

Nitel araştırmaların temel özelliklerinden biri, araştırmacının katılımcı rolünü yansıtan bir tutum sergilemesidir. Bu yansıtıcılık, araştırmacının kendini konumlandırmasını ve çalışmadaki bilgiyi nasıl yorumladığını ifade eder (Creswell, 2019). Yansıtıcılık, araştırmacıların kendi geçmiş deneyim ve kültürlerini dikkate alarak çalışmadan ne kazandıklarını ve bilgiyi nasıl yorumladıklarını anlatır (Patton, 1999). Araştırmacının geçmiş deneyimleri, kültürel birikimi ve aldığı eğitim, araştırma konusundaki eğilimlerini ve problemlere getirdiği çözümleri etkiler (Baş ve Akturan, 2008).

Araştırmanın başlangıcından itibaren, araştırmacı katılımcılara ulaşma, veri toplama ve verilerin analizi süreçlerinde etik kurallara uygun davranmıştır. Görüşmelerde kendini tanıtarak çalışmanın amacını açıklamış, görüşme sonunda katılımcılara teşekkür etmiş ve eklemek istedikleri bir şey olup olmadığını sormuştur. Görüşmeler sırasında profesyonel, samimi ve içten bir ilişki kurmaya özen göstermiştir. Nitel araştırmanın doğası gereği karşılaşılabilecek zorluklara, esneklik ve belirsizliklere karşı tolerans gösterme bilinciyle sürekli okuyarak ve

çeşitli eğitimlere katılarak kendini geliştirmiştir. Süreç boyunca tez danışmanı ile sürekli iletişim halinde kalarak olası zorluklar için birlikte aldıkları kararları uygulamıştır. Araştırmacı, kendi geçmiş deneyimlerine ve literatür bilgisine dayanarak katılımcıların deneyimlerine şahit olsa da, bu deneyimleri genellemekten kaçınmış ve her bireyin benzersiz olduğunu bilerek hareket etmiştir. Görüşmelerde sorulan soruların travmatik anıları tetikleme ihtimaline karşı uygun kaynakları araştırarak katılımcıları bilgilendirmiş ve yönlendirmiştir. Lisans ve yüksek lisans eğitiminde süpervizyon süreçlerini tamamladıktan sonra aktif olarak psikolojik danışmanlık yapmaya devam eden araştırmacı, görüşmeler sırasında katılımcıların zorlandığı veya tetiklendiği anlarda süreci uygun bir şekilde yönetmiştir.

Araştırmada Alınan Etik Önlemler

Yıldırım ve Şimşek (2021) insanların dâhil olduğu bütün araştırmalarda etik önlemler alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Hem nitel hem nicel araştırmalarda etik sorunlar ortaya çıkmakla birlikte nitel araştırmalarda insanların en gizli ve mahrem yaşantılarının incelenmesi söz konusu olduğu için katılımcıların yaşamlarına daha fazla dâhil olunmaktadır (Punch, 2014). Araştırmada etik önlemlerin alınmasına yönelik olarak öncelikle görüşme sorularının katılımcılara kişisel rahatsızlık vermeyecek nitelikte hazırlanmasına dikkat edilmiştir. Hazırlanan form için uzman görüşüne başvurulmuş yapılan pilot görüşmelerle katılımcıların rahatsız oldukları bir noktanın olup olmadığına dikkat edilmiştir. Katılımcılara araştırma hakkında detaylı bilgi vermek amacıyla gönüllü katılım formu hazırlanmıştır. Bu formla ayrıca katılımcılara çalışmadan istedikleri zaman ayrılacakları, merak ettikleri bir konuda araştırmacıya ulaşabilecekleri noktalarında açıklamalar yer almaktadır. Hazırlanan veri toplama araçları ve gönüllü katılım formu için Hacettepe Üniversitesi etik komisyonundan gerekli izinler alınmıştır. Görüşmeler esnasında araştırmacı empatik bir dil kullanmış ve yargılayıcı ifadelerden kaçınmıştır. Katılımcılara kimlik bilgilerinin deşifre olmayacağı teminatı verilmiş ve görüşme sonunda katılımcılara çalışmaya yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür edilmiştir.

Araştırmacı verilerin analizinde her bir katılımcı için bir rumuz belirlemiştir. Verilerin toplanması ve yorumlanması aşamalarında oldukça titiz davranılmış, veri setine sadık kalınmış ve yanlış sonuçlar ortaya çıkarmaktan kaçınılmıştır. Verilerin analizinde uzman görüşüne başvurulmuş ve bütün çalışma boyunca tez danışmanı bilgilendirilmiştir. Bulguların ifadesinde nesnel bir tutum sergilenmiş ve etik kurallara sadık kalınmıştır.

Bölüm 4

Bulgular, Yorumlar ve Tartışma

Bu bölümde, tematik analiz sonucunda elde edilen araştırma bulgularının tartışılması ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Tartışma ve yorumlar temaların sunulduğu sıralamasına göre verilmiştir.

Bulgular

6-18 yaş aralığındayken baba kaybı yaşamış 11 kadının babalarının ölümü ve yas deneyimlerinin anlatı kimliklerindeki yerini ve etkisini incelemek üzere yapılan tematik analiz sonucunda ortaya çıkarılan temalar, katılımcıların paylaşımlarından alıntılar yapılarak sunulmuştur. Edinilen bu bilgiler doğrultusunda 5 tema ve bu temalara ilişkin alt temalar oluşturulmuştur. Katılımcı alıntıları rumuz ile temsil edilmiştir ve rumuz bilgisiyle beraber parantez içerisinde öncelikle katılımcının şimdiki yaşı, sonrasında katılımcının kaç yaşındayken babasını kaybettiği gösterilmiştir. Belirlenen temalar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

Temalar

Tema	Alt Tema
Ölüm	Ölüme İlişkin Farkındalık
	Çocukken Ölümü Anlamlandırılmama
	Ölümü Başkaları ile Paylaşma
	Ölüm ve Dini İnanç
Ailevi Faktörler	Değişen Aile İçi İlişkiler
	Değişen Aile İçi Roller
	Sorumluluk
Kişilerarası İlişkiler	Sosyal Çevre
	Evlilik ve Romantik İlişki
Toplum ve Kültür	Toplum Beklentisi
	Toplumsal Cinsiyet Rolü
	Yetimlik Kavramı
Anlatı Kimliği Dönüşümü	Ölüm Sonrası Duygusal Deneyimler
	Öz Anlatı
	Hayat ve Gelecek Algısı
	Seçimler ve Kararlar

Ölüm

Görüşmeler sırasında katılımcılara doğrudan ölüme ilişkin bir soru yöneltilmemiştir fakat çalışma kapsamındaki birçok soru doğrudan baba ölümüyle ilişkili olduğu için görüşme formundaki sorulara gelen cevaplarda ölüme ilişkin birçok veriye ulaşılmıştır ve bu doğrultuda “Ölüm” teması oluşturulmuştur. “Ölüm” temasına ilişkin “Ölüme İlişkin Farkındalık”, “Çocukken Ölümü Anlamlandıramama”, “Ölümü Başkaları ile Paylaşma” ve “Ölüm ve Dini İnanç” başlıklı dört alt tema belirlenmiştir. Her bir alt temaya detaylı olarak bu tema altında yer verilmiştir.

Ölüme İlişkin Farkındalık. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşamış kadın katılımcılar ölüme dair yaptıkları paylaşımlarda ölümün varlığının bilincinde olduklarını ifade etmelerinden hareketle “Ölüme İlişkin Farkındalık” alt teması oluşturulmuştur. Buna ilişkin durumu Lale (43,10): *“Çok küçük yaşta kayıplar yaşadığınız zaman ölümün varlığını hissediyorsunuz. Evet ölüm var. Öleceğim. Ve bu hayat çok kısa. Ben babamın öldüğü yaştayım yani. Şu an düşünüyorum, ölüm hiç uzak bir şey değil.”* şeklinde ifade ederken Gül (27,6) ise *“Çünkü biliyorum ki ciddi bir hastalık durumunda artık ölünebiliyor. Ölüm var gibi.”* ifadesinde bulunmuştur. Ölüme ilişkin farkındalıklarının etkilerini iki katılımcı şu sözlerle açıklamıştır:

Ölüm gerçeği yerleşti bana. Artık baba gitti, tamam öldü. Şöyle düşünün, her an ölebilirim duygusu bana yerleşti. O zaman ne yapmam lazım? Her an ölebilirim, hayatımı ona göre yaşamam lazım. Ölüm benim hiç aklımdan çıkmadı. Ölürsem diye hayatımı hep ona göre kurmaya çalıştım. Hatta çocuklarımı ben biraz serbest bıraktım, arkalarından takip ediyordum. Oldu ki başıma bir hal gelir aniden, aniden ölebilirim, aniden ölürsem çocuklarım ne olur? Kendilerini başarmayı öğrenmeliler. (Kardelen (57-13))

Ben çocukken dahi her şeyin çaresi var ama ölümün çaresi yok diyebiliyordum. Babamı kaybettiğim için. Benim hayatımın geri kalanında her şeyin bir çaresi vardır. Bunun yanında var bir tarafta böyle bir düşüncem, bir eğilimim var bir şey olmuyorsa vazgeçme eğilimlerim olabiliyor belki bu nasıl olsa öleceğiz hani hayatta nasıl olsa ölüm var gibi bir kaynağa sahip olabilir. (Reyhan (29,11))

Çocukken Ölümü Anlamlandıramama. Baba ölümünü erken yaşta yaşayan katılımcılar çocukluk döneminde ölüm kavramını anlamadıklarını ve ölümün ne olduğunu fark etmediklerini bildirmişlerdir. Ortaokul döneminde babasını kaybeden Nergis (24,12), bu durumu anlayamadığını *“Babamın ölümü mesela çok etkilemiş beni. Ama bunu babamı kaybettiğim zamandan sonra daha çok fark etmişim gibi geliyor. Çünkü babamı kaybettim sonra bir anlayamadım neler oluyor falan. Yedinci sınıfta kaybetmiştim.”* sözleriyle ifade etmiştir:

Babası çocukluk döneminde vefat eden ve o zamana kadar ölümün ne olduğunu bilmeyen Gül (27,6) o dönem yaşadıklarını anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır:

Babamı kaybettiğimde ben ölüm kavramını bilmiyordum. Ben hatta şöyle, babam vefat ettikten birkaç hafta sonra mevlit yapılır bizde, o yapılacaktı. Ve ben zannediyorum ki o yapıldığında babam geri gelecekti. Yani algım o kadar yoktu. Gitti ama geri gelecekti diye düşünüyorum. (Gül (27,6))

Ölümü ilk kez babası ile tanıyan, çocukluk döneminde ölüme aşina olmadığını ve yetişkinlik döneminde bu durumu anlayabildiğini dile getiren Defne'nin (30,14) paylaşımı ise şöyledir:

"Hayatımda ilk defa ölümle tanıştığım durum oydu açıkçası. Olayın kendisinden, tabii daha sonrasında ölümün ne olduğu, nasıl bir şey olduğu, hayatımda nasıl bir yer kapsadığını, sonrasında biraz daha idrak ettim ama o an ki mesela şokla birlikte bunu çok algılayamadığımı da düşünüyorum şu anda. Evet bir şey oldu, evet babamı özlüyorum ama ölmek ne demek? Ne oluyor acaba gerçekten? Bunu ben ne kadar anlayabiliyorum kısmını daha sonraki süreçlerde mesela daha fazla idrak ettiğim bir süreçti açıkçası. (Defne (30,14))

Ölümü Başkaları ile Paylaşma. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşayan katılımcıların babalarının ölümünü başkalarıyla paylaşma konusundaki görüşleri ve duyguları bu alt tema altında incelenmiştir. Katılımcılardan büyük çoğunluğu (f:8) konuyla ilgili konuşmaktan kaçındıklarını dile getirirken bazıları (f:2) yetişkinlik dönemine geldiklerinde daha rahat paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir.

Baba ölümü ile ilgili paylaşım yapma konusunda yetişkinlik döneminde mutluluk ve keyif duyduklarını ifade eden iki katılımcı, öncesinde ve sonrasında paylaşma noktasında değişen görüşlerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

Ben babamın kaybını paylaşmaktan mutlu oluyorum ya. Ben babamla alakalı konuşmaktan çok mutlu oluyorum. Hiç rahatsız olmuyorum. Çok önceden çok rahatsız olurdum ama artık onu aştım herhalde. (Menekşe (26,6))

Öncesinde ben bu meseleyi kimseye paylaşmamam gerektiğini ve hatta kimsenin bunu dinlemeyi hak etmediğini düşünürdüm. Ama şimdi ben de büyüdükçe ve kendim ne yaşadığımı, bu kaybın ne olduğunu anladıkça birilerini onunla tanıştırmış gibi hissederim. Ve her seferinde büyük bir keyifle paylaşırım. (Mine (26,9))

Katılımcılardan bazıları (f:4) baba ölümüyle ilgili konuşmalarda veya baba ölümünü bildirmeleri gerektiğinde hissettikleri duygusal yoğunluk sebebiyle paylaşım yapmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Lale (43,10) bu durumu "Yani çok açıkçası paylaşamıyorum. Doğrudan

hemen kendime hâkim olamıyorum. Bu yaşıma kadar da gelmiş olsam da bu konu açıldığı zaman hiçbir türlü metanetle karşılayamıyorum.” sözleriyle ifade ederken Nergis (24,12) “*Çok kötü hissederim. Ben genelde çok mümkün olduğunca konuşmamaya çalışıyorum. Böyle hiç durmadan direkt pıt pıt ağlarım.”* şeklinde açıklamıştır. Benzer ifadelerde bulunan katılımcılar şunları söylemiştir:

Evet konu hassas bir konu. Zaten hani bence çok da hani herkese sorulabilecek ya da işte bir anda bir ortamda çat diye dile getirilebilecek bir konu değil. Mesela hep böyle şey, elim ayağım titrer yani. Hala böyle bir şok etkisi gibi bir gelir geçer. Sonra kendimi toparlayıp cevap vermeye çalışıyorum.” (Defne (30,14))

Paylaşmıyorum ki kimseyle. Ben bugün dahil bir kalabalık ortama girmeye çok çekiniyorum. Çünkü küçükken direkt sorarlardı baban hayatta mı, ne iş yapıyor diye. Ben hemen ağlamaya başlıyordum. Bu belli yaşa kadar bende devam etti dolayısıyla. Sosyalleşmeyi seviyorum. Yeni insanlar tanımayı seviyorum. Yeni yüzler görmek istiyorum. Çalışma hayatını çok seviyorum. Buna rağmen bir kalabalığa girmekten çok tedirgin olurum mesela. Herkes o kalabalıkta sohbeta dahil olurken ben bir tık geri kalıyorum alışınca kadar. (Sümbül (44,8))

Deneyimledikleri baba kaybını normal bir şekilde paylaştıklarını veya paylaşırken normal hissettiklerini aktaran katılımcılar şunları söylemiştir:

Aslında evet yani ölüm, kayıp, normal. Burada tabii hani normalleştirmek açısından söylüyorum. Bunlar hayatımın parçası, hayatımın gerçeği ve tabii ki hani doğal bir şekilde akışta sorulabilmeli ve cevaplanabilmeli. Bugün de aslında bunu bu şekilde cevaplayabiliyorum yani normal akışında. (Reyhan (29,11))

Ya o kadar da etkilemedi ki falan gibi davranıyorum. Olabilir, ölüm bu, yaşam bu, hepsi bizim için gibi davranıyordum. Evet, yok, babam küçük yaşta öldü şeklinde. Bunu çok normal bir şekilde sunuyorum ama. Bu normal aşırılık içeriyor. Yok, vefat etti. Hatta herkes benden çok özür diler, bu konuyu açtım, seni üzdüm diye. (Gül (27,6))

Katılımcılardan bazıları (f:4) okul sürecinde ebeveyn mesleği sorulmasının kendileri için hoş olmayan bir yaşantı olduğunu belirtmiştir. Bu duruma ilişkin Gül (27,6) “*Babamın mesleğinin sorulması öğrencilik yaşantımda beni en çok zorlayan şeylerden biriydi. Hatta ben sürekli yalan söyledim. Babam öğretmen, babam emekli, işte babam memur.”* söyleminde bulunurken benzer problemi dile getiren katılımcılar şunları söylemiştir:

Hayatım boyunca en çok zorlandığım nokta açıkçası sürekli olarak, mesela işte anne baban hayatta mı, anne baban ne iş yapıyor? Anne baban nerede gibi sorulara maruz kalmak açıkçası. Özellikle ilk tanıştığım kişilerde, bu mesela şu anda yetişkin bir insan

olarak buna cevap veriyorum açıkçası. Çocukken bu çok daha zordu. 8. sınıftan sonra 9. sınıfta 10. sınıf olarak bu soruyu cevaplamak çok daha zordu. (Defne (30,14))

Mümkün olduğu kadar sorulmazsa söylemediğim ama söylediğimde de öyle hızlı geçtiğim, çok ayrıntı vermediğim bir durum. Babamı kaybettim ben deyip soru sorulmasını istemezdim ikinci bir soru. Orayı kapatmaya çalışırdım. Sorulmadığı sürece, gerekmediği sürece kimseyle paylaşmadığım, eğer çok gerekliyse de böyle hızlıca geçtiğim, babamı kaybettim ben deyip yoluma devam ettiğim bir şey. İnsanlara böyle kendimi anlatmayı çok sevmem. O yüzden çok hızlı geçtiğim bir şeydir bu. (Lale (43,10))

Ölüm ve Dini İnanç. “Dini ve hayatı anlamlandırma şekliniz, değer yargılarınız açısından baktığınızda babanızı kaybetmenizin bu yaşama verdiğiniz anlam, dini anlayışınız, ömre dair algınız gibi meselelere etkileri oldu mu? Yanıtınız evet ise, nasıl bir etkisi oldu?” sorusuna gelen yanıtlar analiz edildiğinde “Ölüm ve Dini İnanç” alt teması oluşturulmuştur. Katılımcılardan büyük çoğunluğu (f:7) baba ölümünün dini inanç üzerinde etkisi olduğunu bildirirken bazı katılımcılar (f:3) dini inanca sahip olmanın da baba ölümüyle baş etme sürecinde destek sağladığını belirtmiştir. Dini inancın baş etmeye yardımcı olduğunu belirten Gül (27,6) bu duruma ilişkin “Allah’tan geldi şeklinde düşündüm. Ve sürekli dua etmek. Yani inşallah gittiği yerde huzurludur, mutludur. Hani buna tutunarak baş ettiğimi söyleyebilirim.” ifadelerini kullanırken diğer katılımcıların bu konuya ilişkin paylaşımları şu şekildedir:

Ben hep Allah diyeni Allah bırakmaz, sabret, Allah’ım sana sığındım, Allah’ım yardım et, hep bunlarla ayakta durdum mesela. Yani ben kendim İslami kaynakları okuyorum dedim ya, hep dikkatimi çeken şeyleri okurken bu konularda da okuyordum. Mesela bilgi sahibi olmak beni çok rahatlatıyordu. Çünkü başkasıyla konuşamıyorsun, anlamıyorlar. Bir de şöyle, ölmesi yok olması değil. Onun bir mekân değiştirmesi, inancı var ya, o gelmeyecek ama inşallah biz görüşeceğiz. (Kardelen (57-13))

Yani çocukken büyüdüğüm ortamlar da alakalı olarak baba kaybı beni çok fazla dine yöneltti. İki sebebi var. Birincisi başka bir yerde var olduğunu bilmemekle baş edemediğim için başka bir yerdeki varlığına dua etmek, iyiliğini istemek vesaire beni çok daha rahatlatıyordu. (Mine (26,9))

Bazı katılımcılar yaşadıkları baba ölümünün din ile olan ilişkilerini pozitif veya negatif yönde etkilediğini belirtmiştir. Baba ölümünün dini sorgulamalar yapmasına neden olduğunu söyleyen Mine (26,9) “Dönem dönem şu sorgulamalara girdim işte niye benim babam? Çok güzel biriydi, niye o? gibi böyle Allah’la pazarlık, uzaklaşma, mantıksız bulma gibi dönemlere de girdim.” ifadeleriyle bu durumu açıklamıştır. Benzer paylaşımlar yapan katılımcılar şunları eklemiştir:

Zaten böyle birazcık çocukluğumda dua etmek benim için çok şeydi, sığındığım bir limandı. Çünkü hep dua etmemi gerektiren hep bir şey vardı. Hiçbir zaman tam olmuş her istediğini elde etmiş bir çocuk olmamıştım. Çünkü hep bir babamla ilgili dua etmem gerekiyor. Örneğin dine olan başlangıcım benim çok dua etmeye ihtiyacı olan bir hayat yaşadığım için dua ede ede oldu. Allah'a sığınmayı, sonra da işte bu dini öğretiler bize işte Allah sevdiğini imtihan eder falan bu tür şeylerle ben böyle çok kuvvetli bir dini bağa sahip oldum. Babamın kaybı beni çok kuvvetlendirdi dini anlamda. (Yasemin (32,12))

Bence babamın kaybı dinle benim aramdaki köprü oldu. Negatif bakmamamı sağlayan bir şey oldu. Çünkü her şeyle iyi bir insandı, kimseye kötü bir zararı dokunmazdı. Öyle olunca dini anlamda beni güçlendirdiğini düşünüyorum. Hani böyle aşırı dindar birisi yapmadı, hepimiz öleceğiz falan yapmadı. Ama günün sonunda ne olursa olsun ya da dine karşı ne kadar negatif duygularım olursa olsun hepimiz öleceğiz ve hesap vereceğiz. (Nergis (24,12))

Babam dini tarafımızın güçlü olmasını arzu ettiğini her zaman dile getiren bir insandı ve babamın vefatından sonra evet şunu sorgulamıştım ben bu kadar ne yapmış olabilirim ki ne gibi bir suçum hatam var ki bununla cezalandırılıyorum? Ya da gerçekten de inanç anlamında sorguladığım oldu cennet, cehennem var mı gerçekten, acaba tekrardan bizim bir araya gelmemiz mümkün mü gibi dini boyutta sorgulamalarım oldu. (Yasemin (32,12))

Ailevi Faktörler

Baba ölümünün ardından ailenin diğer üyelerindeki rol ve ilişkilerin farklı açılardan etkilerini inceleyen ve "Baba kaybı aile içi dinamikleri nasıl değiştirdi?" sorusuna verilen cevaplardan yola çıkılarak oluşturulan "Ailevi Faktörler" adlı tema "Değişen Aile İçi İlişkiler", "Değişen Aile İçi Roller" ve "Sorumluluk", olmak üzere üç alt temada ele alınmıştır. Ölüm sonrası aile içinde değişen dinamiklere bu tema altında ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Değişen Aile İçi İlişkiler. Katılımcıların aile içi dinamiklerinin değişimleri ile ilgili yaptıkları paylaşımlar doğrultusunda oluşturulan "Değişen Aile İçi İlişkiler" alt temasında anne ve kardeşlerle olan ilişkide ortaya çıkan değişimlere yer verilmiştir. Katılımcılardan bir kısmı (f:4) babalarının vefatının ardından aile içi ilişkilerinin daha destekleyici ve yakın bir hal aldığını dile getirmiştir. Baba ölümünün ardından ailede kalan kadınların birbirleri için destekleyici rol oynadıklarını ve ilişkilerinin yakınlaştığını bildiren Gül (27,6) bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Babamın ölümü mesela üç kadın olarak kendi kararlarımızı verebilmemizi, demokratik bir aileye sahip olmamızı sağladı. Çünkü biz birbirimizi rakip olarak değil destekçi olarak gördük hep. Bir şeyleri evet yapabilirsin gibi teşvik edici olduk. Sorunlarını iletişim

temelli olarak çözen kişiler haline getirdi. Ailemizde daha sıcak, daha birbirini yakın gören kişiler olduk. (Gül (27,6))

Başka bir katılımcı olan Nergis (24,12) ise baba kaybının ardından aile üyelerinin birbirlerine karşı daha hassas ve özenli davrandığına ve birbirlerinin değerini anladıklarına ilişkin şunları söylemiştir:

Babamın kaybının kattığı şey diğer aile üyelerinin kıymetini daha çok bilmek oldu. Babamın kaybindan sonra herkeste bir tık şey başladı, diğer aile üyesine aşırı düşünme. Hani iyi misin? İyi misin? İyi misin? Eksik misin? Eksik hissettirmeyelim durumu. Herkes birbirine karşı çok daha ılıman oldu bence. Normalde aslında ılıman insanlardı kendi içinde ama birbirlerine daha düşkün oldular bence. Daha hassas oldular. (Nergis (24,12))

Yaşadıkları baba kaybının ardından ortak acıyı paylaşmanın kardeşleriyle ilişkisini güçlendirdiğini ve daha bütün bir hale getirdiğini Defne (30,14) şu sözlerle açıklamıştır:

Hani evde acıları özellikle kardeşlerimle birlikte çok konuşuruz. Hani kardeşler olarak mesela birbirimize bağlıyızdır şu an. Hani kendimizi de öyle görüyoruz açıkçası. Ve daha çok yaşadığımız ortak acıların bizi daha bir araya getirdiği kanısındayım açıkçası. Yani acının genel bir toparlayıcı olduğu, bir bağlayıcı olduğunu düşünüyorum. Yani hem babamın vefat etmesiyle birlikte yani biz özellikle kardeşler olarak çok bütünleştik hissediyorum. Her şeyi birbirimize anlatıyoruz, her şeyi birbirimizle paylaşıyoruz. (Defne (30,14))

Benzer şekilde Yasemin (32,12) de baba kaybıyla beraber bağlarının güçlenmeye başladığını ve diğer kayıplar yaşandığında bu bağın daha da güçlendiğini aktarırken şunları söylemiştir:

Bu arada aramızdaki bağ her kayıpta çok daha fazla güçlendi biz üç kız kardeş arasında diyebilirim. Yaş aldıkça da şu anda sıkı kenetlenmiş vaziyetteyiz birbirimize ve birbirimizin çocuklarına yeri geliyor, annelik yapıyoruz. Ablamla bu kadar sıkı bir bağım yoktu. Babam hayattayken kaynağım olduğu için diğer bakım verenlere ihtiyaç duymuyordum. (Yasemin (32,12))

Menekşe (26,6) ise babasının ölümünden sonra annesi ile ilişkisinin olumsuz gidişatını şu sözlerle dile getirmiştir:

Annemle çok uzaklaştık. Annem o dönem psikolojik olarak çok yıprandı. Çok soğuk biri oldu, duygularını gösteremeyen biri oldu. Sanki hala babam hayatındaymış gibi davranmaya başladı. Evden dışarı çıkamıyordu. Ben anneannemde kalıyordum. Annemin beni sevmediğini düşünürdüm hep. Ağlardım. Annem beni sevmiyor. Babam

gitti. Babam benim yüzümden mi gitti? Ben kötü bir çocuk muydum? Bunları çok sorguladım. Annemin beni sevmediğini düşünürdüm o zamanlar çünkü annem beni görmeye gelmezdi. Haftasonları gelirdi onda da genelde ya uyuyor ya da ağlıyor olurdu ya da bana sinirli olurdu. Bir sınavımdan düşük aldım diyelim, annem bana bağırır çağırırdı. Sen okumayacak mısın? Okuldan alacağım seni. Sen kötü bir çocuksun. Sen şöylesin. Ve aramızda uçurumlar oluştu. (Menekşe (26,6))

Değişen Aile İçi Roller. Baba ölümünün ardından aile içinde rollerin dağılımında ortaya çıkan değişikliklerin ele alındığı “Değişen Aile İçi Roller” alt teması, ailedeki diğer üyelerin üstlendiği ya da onlara verilen rolleri içermektedir. Baba ölümü sonrası aile içi dinamiklerin değişimlerini aktaran katılımcı anlatılarında, baba rolünün eksikliği ve o rolün yerine aile üyelerinden birinin bu rolü üstlendiğini içeren ifadelerin olduğu fark edilmiştir.

Babanın vefatı ile birlikte ailede tek ebeveyn olarak kalan anne, kimi zaman baba rolünü kimi zaman her iki ebeveyn rolünü üstlenmiştir. Sümbül (44,8) bu durumu: “*Babamdan sonra anneme büyük bir rol düşmüştü. Hem anne hem baba olmak, çok kolay değildi yani. Ben annem için yeni yeni anlayabiliyorum biraz.*” şeklinde ifade etmiştir.

Babasının ölümünün ardından evlat rolü yerine baba rolünü ve aynı zamanda annesinin eşi olma rolünü aldığını ifade eden Mine (26,9) bu durumu şu sözler ile açıklamıştır:

Bence rolleri baştan dağıttı. Yani bence baba kaybı gibi bir durum olduğunda ya da ebeveynlerden biri gittiğinde çocuklardan birinin o rolü doldurması gerekiyor. Bizim hikâyede maalesef bu kişi ben oldum büyük oranda. Böyle olunca babanız olmuyor ama anneniz de olmuyor. Çünkü annenizin eşi oluyorsunuz artık, onun çocuğu olmuyorsunuz. İhtiyacı giderilen değil ihtiyacı gideren oluyorsunuz. (Mine (26,9))

Nergis (24,12) babasının vefatı sonrası aile üyelerinin birbirlerine daha düşkün olduğunu ifade ederken diğer bir yandan baba rolünün herkes tarafından üstlenildiğini belirtmiştir:

Herkes birazcık birbirinin babası rolünü de üstlenmeye başladı. Özellikle bence bu abimde mesela çok büyük olduğunu düşünüyorum ve buna biraz da üzülüyorum açıkçası. O da tamamen erkek olduğundan kaynaklı bir şey oluşmuş gibi geliyor çünkü. Ya da erken doğduğu için. Onun dışında biraz daha duygusallaştırdı herkesi. (Nergis (24,12))

Baba ölümünün ardından çekirdek aileye eklenen anneanne ve dede ile birlikte aile içi dinamiklerin değiştiğini belirten Karanfil’in (40,17) sözleri şu şekildedir:

Mesela anneannemle dedem vardı. Onlara annemin hep bakma ihtiyacı da oldu. Çünkü herkesin bir ailesi vardı, eşi, çocukları. Biz hepimiz anneanneye dedeye kendimizi

adamıştık annemin nedeniyle. O yüzden herhalde şey oldu, aile içi dinamikler açısından hayatımıza yeni sorumluluklar eklendi. Bu sefer de onlara adadık kendimizi. (Karanfil (40,17))

Sorumluluk. Çocukluk ve ergenlik döneminde deneyimledikleri baba kaybının ailevi faktörlere etkisini açıklayan katılımcıların tümü (f:11), baba kaybının kendilerine ve diğer aile üyelerine çeşitli alanlarda sorumluluk eklediğini bildirmişlerdir. Bir çocuğun üstlenmesi gerekenden çok daha fazla görevi yerine getirmek durumunda kalan Lale (43,10) bu durumu “Ben daha 11-12 yaşlarında elektrik faturası yatıran insandım. Benim elime elektrik faturası ve para verilir gider onu yatırırım. Eve alışveriş yapardım bilmem ne.” ifadeleriyle açıklarken Reyhan (29,11) ve Yasemin (32,12) benzer duruma ilişkin şunları söylemiştir:

En belirgin değişiklik sorumluluk üzerine. Babamın kaybıyla doğrudan bir sorumluluk yüklendi. Pek çok yere annemle birlikte normalde, normal, ideal şartlar altında, çocukların bulunmaması gereken ortamlarda bulundum. Maddi anlamda sürekli bankalara gitmek, avukatlara gitmek, esnaf sanatkârlar odasına gitmek, bunların hepsinde bulunmak durumunda kaldım. Bunların hepsine şahit oldum. Yetişkinler arasında olması gereken pek çok şeyi gördüm. Babam olsaydı bu kadar yük sahibi olmazdım, bu kadar çok sorumluluk sahibi olmazdım çocuk yaşta. (Reyhan (29,11))

17 yaşımdan beri kendi geçimimi kendim sağlıyorum gibi bir şey diyebilirim. Ben üniversiteye başladığımda da büyük ablam evliliğini yaptı. Sonrasında zaten baba evi ya da dönebileceğimiz bir ev olmadı. (Yasemin (32,12))

Katılımcılardan Lale (43,10), babanın yokluğunda karar verme sorumluluğunun kendilerine kaldığını “Baba da olmadığı için hayatımızdaki bütün kararları kendimiz almak durumunda kaldık, ablalarım da ben de.” ifadesiyle bildirmiştir. Aileye ilişkin kendisine eklenen sorumlulukları Mine (26,9) “Geçimimi sağlamak olsun, aileme bakım vermek olsun, kendime bakım vermek olsun bu sorumluluklar çok ağır geldi.” şeklinde ifade ederken farklı katılımcılar ailenin sorumluluklarını, kardeşlerinin sorumluluklarını ve baba rolünü de üstlendiklerini şu ifadelerle bildirmişlerdir:

Böyle kardeşimin düşük notları beni çok yaralıyordu. Yani böyle hani ben düşük alayım o düşük almasın, en iyisi o olsun falan gibi. Yani bu baktığında çok ağır bir şey. Yani ben çok ağır bir sorumluluk yüklendiğimi hissediyorum. Ama bunu anneme pek açamıyordum. Hatta kimseye açamıyordum. Çünkü bu zaten olması gereken bir şeymiş gibi gelirdi bana hep. (Gül (27,6))

Ben de evin büyüğü olarak biraz fazla sorumluluk aldım üstüme. Şimdi okula gidip, ders yapıp hem anneme yardımcı olmak arasında sıkıştım ben. Lise yıllarım çok zor geçti o

yüzden. Okulu bırakmayı bile düşündüm anneme yardım edeyim diye. Annem çok yoruluyordu, kıyamıyordum. Kardeşlerim biraz daha küçüktü, annem hiç evle ilgilenemiyordu zaten. Hep bağda bahçede. Çok yoruluyordum. (Kardelen (57-13))

Kişilerarası İlişkiler

Baba ölümünü çocukluk ve ergenlik döneminde deneyimleyen kadın katılımcılar, “Hayat hikayenize baktığınızda yaşadığınız kayıp hayatınızdaki insanlar ve onlarla olan ilişkiniz üzerinde bir değişikliğe sebep oldu mu? Yanıtınız evet ise, nasıl bir değişikliğe sebep oldu?” ve “Baba kaybının yaşadığınız romantik ilişkilere etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise, nasıl?” sorularına verdikleri yanıtlarda kişilerarası etkileşimde bulunurken baba ölümünün ilişkilerinde çeşitli etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Buradan hareketle “Kişilerarası İlişkiler” teması ile “Sosyal Çevre” ve “Evlilik ve Romantik İlişki” alt temaları oluşturulmuştur.

Sosyal Çevre. Katılımcılar, deneyimledikleri baba ölümünün ardından sosyal çevreden gelen olumlu ve olumsuz davranışların kendilerini nasıl etkilediğini açıklamışlardır. İki katılımcı ihtiyaç duydukları desteği sosyal çevreden edinemediklerini şu ifadelerle bildirmişlerdir:

Aslında annemin erkek kardeşleri, dayılarımız falan da vardı ama maalesef öyle bir yardım göremedik ne maddi ne manevi hiçbir şekilde. Hatta tam tersine işte babamız öldükten sonra onlara sanki bir yük olacaktı gibi davrandılar bize aslında. Biz onlardan öyle bir şey beklemedik ama onlar galiba öyle hissettiler. (Lale (43,10))

Zaten en kötüsü de bu ya, orada kendini yetersiz hissediyorsun. Destek yok, anlayan yok. Yani bir kişi de dese ki, kızım bak böyle böyle hayat devam ediyor, bunu düşünerek yaşanmaz, okuman gerekiyor, geleceğini düşünmen gerekiyor, sağlığın önemli gibi. Mesela bir kimse bize bir anlatıp da bir telkinde bulunup da bizim sağlığımızı düşünüp de bize el atmıyor ki. Herkesin gözü sende böyle. (Kardelen (57-13))

Bunun yanı sıra Karanfil (40,17) ve Mine (26,9) arkadaşlarından gördükleri desteği “Çok darlandığımda çok anlayışlı çok kaliteli çok güzel arkadaşlarım var benim çok şükür Allah'a.” (Karanfil (40,17)): “Baba kaybını paylaşabildiğim ve beni anlayan arkadaşımdır bu süreçteki en büyük destekçim.” (Mine (26,9)) ifadeleriyle açıklamışlardır.

Akraba ilişkilerinden gördükleri desteği Gül (27,6) “Dayımlar da aynı şekilde. Ciddi meselelerde annemin ailesi tarafından destek görürüz. Bu noktada çok eksikliğini hissetmediğimi söyleyebilirim.” ifadeleriyle açıklarken Menekşe (26,6): “Kuzenim ya, benim en büyük destekçim kuzenimdi. Birlikte yaşadığım kuzenim. Beni hep savunurdu. İşte, onun babası ölmüş olabilir ama siz de bir ailesiniz, anlamanız lazım. Onun babası gelmiyor ama sizin babanız geliyor gibi.” paylaşımında bulunmuştur. Diğer yandan ihtiyaç duydukları desteği çevreden edinmenin önemli etkisine ilişkin Defne (30,14) şunları söylemiştir:

Sınava girmem gerekiyordu ama sınava girmek istemiyordum. Daha sonrasında mesela halam, ki ben hep söylerim iyi ki halalarım var. İki tane bekar halam var bizle birlikte kalan, özellikle babamdan sonra her şeyimize yardımcı olup bize her konuda destek oldular. Halam, büyük halam geldi ve dedi ki şu an sizin başka hiçbir şansınız yok, siz okuyacaksınız kızım. Özellikle bu saatten sonra her şekilde kendi ayaklarınızın üzerinde durmak zorundasınız. Başkasına muhtaç olmayacaksınız. Ve şu anda senin kendin için yapabileceğin en iyi şey gelip orada elinden ne geliyorsa bunu yapmak. Başka bir şansınız yok. Bence bu da hem bir desteği hissetmek hem bir gerçekle yüzleşmek adına benim hayatımdaki en önemli noktalardan bir tanesidir. Halalarım her konuda bize destek olurlar, arka olurlar. (Defne (30,14))

Evlilik ve Romantik İlişki. Baba ölümünün ardından kişiler arası ilişkilerde değişikliklerin ele alındığı “Evlilik ve Romantik İlişki” alt teması, yaşanan baba kaybının romantik ilişkiler ve evlilik üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Katılımcılar (f:6), baba ölümü deneyiminin romantik ilişki yaşayıp yaşayamamaktan evlilik dinamiklerine kadar birçok alanı etkilediğini bildirmişlerdir. Baba ölümünün evliliğe etkisini Lale (43,10) “*Kişinin sağlıklı bir evlilik yapabilmesi için bence bir babasının olması gerekiyor diye düşünüyorum.*” ifadeleriyle bildirirken Karanfil (40,17) “*Çünkü o babamın ölümüyle sarsılan güven duygumu, o bağlılık hissini tekrar kazanmıştım işte eşimle, çok kuvvetli bir limana sığınmış gibiydim. O yüzden çok mutluydum.*” ifadelerini kullanmıştır. Baba ölümü yaşamış olması sebebiyle evliliğinde yaşadığı problemi Yasemin (32,12): “*Babasızlığımın, babasız bir kadın olmanın beni en çok zorladığı şey buydu, eşimin onsuz yapamayacağıma düşünmesiydi. Arkamda kimse olmamasını kendine güç olarak görmesiydi.*” ifadeleriyle açıklamıştır ve benzer duruma ilişkin Sümbül (44,8) şunları söylemiştir:

Gözlemliyorum da insanın evliliklerinde, baba hayatta olduğunda o sorun bir tık daha geriye çekilebiliyor. Çünkü sahiplenen bir baba olduğunda evlilikteki problemler daha kolay çözülebiliyor. Ama erkek tarafı, damat daha çekimser davranmıyorlar baba olmadığı için. Ben bunu etrafımda görüyorum. (Sümbül (44,8))

Katılımcılardan bazıları (f:5) deneyimledikleri baba ölümünün romantik ilişkiye başlama kararlarını, karşı cinse ilişkin bakış açılarını etkilediğini ve aynı zamanda güven ve bağlanma problemine yol açtığını ifade etmişlerdir. Baba ölümünün romantik ilişki yaşamaya olan etkisine dair katılımcılar şu paylaşımları yapmışlardır:

Benim bir romantik ilişkim olmadı. Bence bunun da en büyük nedeni baba kaybı yani. Genelde şey oluyor bir şekilde hani insanlarla romantik anlamda ilişki kuracağım zaman bende çok güzel bir kaçma ve onu ghostlama özelliği bir anda geliyor, yükleniyor ki ben normalde insanları hani böyle görmezden gelmeye hiç kıyamam yani. Bir anda

böyle yok olasım geliyor, beğendiğim insanı beğenmeyesim geliyor. Bence negatif anlamda kayıplar çok etkiledi. (Nergis (24,12))

Birincisi bence erkeklerle hem savaşınız var hem de büyük bir açlığınız var. Yani böyle otoriter, baskıcı, kontrolcü kişiliklere pek tahammülüm yok. Çünkü görmemişim. Yani kaç yıldır hayatımda baba diye bir şey yok. Bir erkek diye bir figür yok. Dolayısıyla böyle baskılandığımı kontrol edildiğimi hissettiğim anda seçim yapmamayı tercih ediyorum ve genellikle muhtemelen kaçıyorum. Ama aynı zamanda bence böyle erkek biri tarafından korunup kollanma hissini hissettiğinizde manipüle de edilseniz sağlıklı bir ilişkinin içinde olsanız ayrılmak o kadar kolay olmuyor. Çünkü ihtiyaç duyduğunuz, özlemine çektiğiniz bir şeye sonunda bir noktada ulaşmış oluyorsunuz. O yüzden bence sağlıklı ilişkilerin içine beni çektiğini söyleyebilirim. (Mine (26,9))

Baba kaybının yaşadıkları romantik ilişkilere etkisine ilişkin soruyu yanıtlayan katılımcılar bağlanma ve güven problemleri yaşadıklarını bildirmişlerdir. Menekşe (26,6) bu konuya dair “Güven problemi yaşıyorum erkeklere karşı. Romantik ilişkilerde erkek tarafından baskıcı şeylere hiç gelemiyorum.” paylaşımında bulunurken yine Menekşe (26,6) ve Sümbül (44,8) şunları söylemişlerdir:

Bağlanma problemi yaşıyorum. Onu çok yaşıyorum. Yani sanırım babamın kaybı benim hiç yanımdan gitmeyecek birinin bana söz vermiş birinin gitmesiyle benzeşiyor bana göre. O yüzden belki de hayatıma giren birinin de gitme ihtimali beni çok korkuttuğu için o insana bağlanmak istemiyorum. (Menekşe (26,6))

Onu kaybetmek böyle hayatında çok ağır bir travmalar bıraktı bende. Hatta bazı durumlara karşı elimde olmadan radikal kararlar aldım. Birini çok sevmemek, birine çok bağlanmamak gibi mesela. O tabi elinizde olmuyor. Otokontrolü artık kaçırıyorsunuz. Birine çok bağlandığınızı düşündüğünüzde korkularınız artıyor. (Sümbül (44,8))

Toplum ve Kültür

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde baba kaybı yaşamış kadınlarda, toplum ve kültürün ölüm ve yas sürecinde kişi üzerindeki etkilerinin neler olduğu ve onlara nasıl yansıdığını ortaya koymak amacıyla “Babasını kaybetmiş bir kadın olarak toplumsal ve kültürel olarak size ilişkin beklentilerin neler olduğunu düşünürsünüz? Toplum ve kültürün gözüyle kendinize baktığınızda nasıl biri olmanız beklenir?” ve “Bu beklentiler kendinizi algılayışınızı ve nasıl biri olduğunuz hakkındaki düşüncelerinizi etkiler mi? Nasıl etkiler?” soruları yöneltilmiştir. Verilen yanıtlara göre “Toplum ve Kültür” teması altında “Toplum Beklentisi”, “Toplumsal Cinsiyet Rolü” ve “Yetimlik Kavramı” başlıklı üç alt tema belirlenmiştir.

Toplum Beklentisi. Bu çalışmanın amacına yönelik olarak katılımcıların toplum beklentilerini nasıl algıladıkları ve bu beklentilerden ne düzeyde etkilendikleri önemlidir. Katılımcıların tümü (f:11) toplumun babasını kaybetmiş kadınlardan kimi beklentileri olduğunu bildirmiştir. Bunlar, geri planda durmak, güçlü ve başarılı olmak, muhtaciyet hissetmek şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Bu beklentiler arasından ön plana çıkanlar, kişilerin sessiz olması ve geri planda durulması gerektiği (f:5) beklentisidir. Bununla ilgili Lale (43,10) “Çok öne çıkmaması gereken kişi olmalıyım belki. Yani toplum galiba bir tık da eziyor insanı bu konuda.” ifadesini kullanmıştır. Benzer şekilde bir Mine (26,9) ise “Örneğin çok daha az karşı gelen, tamam diyen, boyun eğen bir kadın bekliyorlar.” şeklinde açıklamıştır.

Bununla ilgili diğer katılımcılar şu paylaşımları yapmıştır:

Hani senin bir baban yok, sen böyle çok fazla çıkışamazsın. Sanki senin arkanda duracak birisi yok, sen böyle daha sessiz olmalısın. Ya da sen daha bir şeyleri alttan almalısın. Ya da ne bileyim hani sen böyle çok sesini çıkartmadan bir şeyleri götürebilmelisin mesajının verildiğini hissediyorum bazen. Halbuki belki de en çok benim sesimin çıkması gerekiyor. Çünkü acaba siz benden çıkacak olan sesin nasıl bir ses olduğunu biliyor musunuz? (Defne (30,14))

Baba erkek rolünün eksikliği nedeniyle sesini çıkarmamalısın. Neden sesimi çıkarmam? Çünkü özellikle yine bir erkekle muhatap olacaksın. Zaten bu kişinin başında babası yok, savunmasız ve alt edilebilir. Yani bu herhangi bir anlamda. Toplumun baba olmaması nedeniyle zayıf görmesi söz konusu olabilir. Ve bunun da ya çok güçlü olacaksın ya sessiz kalacaksın ya da pek bulaşmayacaksın gibi bir anlamı var. (Reyhan (29,11))

Katılımcıların bir kısmı toplumun kendilerinden güçlü ve başarılı olmalarını beklediğini bildirmiştir. Bununla ilgili Nergis (24,12): “Her şeyi kendi becermiş daha güçlü görünen bir kadın olman beklenir. Daha böyle belki erkek Fatma demek istemiyorum ama hani feminist duygulara daha yakın bir kadın beklenir.” ifadesinde bulunurken benzer şekilde Menekşe (26,6) ise “Toplumda işte başarılı olmak zorundasın, senin baban öldü yapmak zorundasın, dikkat etmek zorundasın gibi şeyler beni çok rahatsız ediyor.” şeklinde açıklamaktadır. Bunlara ek olarak Yasemin (32,12) toplumun kendisinden beklentilerini “Güçlü, kendi ayakları üzerinde durabilen ve tabii ki kendi namusunu korumayı başarabilen bir kadın profili bekleniyor. Hissediyorum ben.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Defne (30,14), toplumun farklı beklentilerine ilişkin şu ifadeleri eklemiştir:

Böyle kendimi sürekli bir muhtaç hissetmem gerekiyormuş. Hep böyle bir el pençe divan durmam gerekiyormuş. Hani devamlı hani bu şekilde bir mesaj veriliyor ve bu olduğum olası beni gerçekten rahatsız eden bir durum. (Defne (30,14))

Babamı kaybettim deyince böyle insanlar mesela şey diyorlar ama çok neşeli duruyorsun. Sanki bu kadar neşeli olmamalı mıyım? Yani ne bileyim sanki böyle hani karalar mı bağlamam gerekiyor? Ya da hep mi hüznü mü olmam gerekiyor? Bunu bekliyorlar gibi. (Defne (30,14))

Katılımcıların bir kısmı toplumun kendilerine ilişkin beklentilerinden etkilendiklerini bildirirken (f:5) çoğunluk ise (f:6) bu beklentilerin kendilerini etkilemediğini şu ifadelerle açıklamışlardır:

Yani babamdan önce bir kadın olarak, insan olarak sorumluluğum neyse aynen devam ettim hiçbir farklılık yaşadığımı hissetmiyorum ama toplumun muhakkak vardır böyle şeyleri. Onlara da çok aldırış etmedim çünkü böyle babam gibi bir anne vardı yanımda. Yani bu tür toplumun genel kanılarına uyum sağlayacak bir hissiyatım olmadı. (Karanfil (40,17))

Ben çok rahat yaşayan biriyim. Mahalle baskısı bende asla hayatım boyunca olmadı. Hiçbir şekilde olmadı. Çünkü benim için önemli olan insanların yanlış yaptığını düşünmesinden ziyade ben yanlış yapıyor muyum ona bakıyorum. Yani ben gece üçte gelirim, sabaha karşı gelirim. (Sümbül (44,8))

Açıkçası pek aldırış etmedim. Nasıl olmam gerektiği ile alakalı onların ya da kültürün toplumun açısından. Benim hep kafamın içinde bana sunulan nasıl olmam gerektiği algısı, iç ses olarak babamdan kalan bir iç ses olduğu için babamın sesi toplumun sesini sanırım bastırdı. (Yasemin (32,12))

Toplumsal Cinsiyet Rolü. Bu çalışmada çocukluk ve ergenlik dönemlerinde baba kaybı yaşamış kadınların toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle kimi sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür. Katılımcılar, kadın olmanın getirdiği problemlerin yanı sıra babası hayatta olmayan bir kadın olmanın problemlerine değinmişlerdir. Konuyla ilişkili problemleri evlilik ve evlilikle bağlantılı süreçlerde (f:4), evde erkek bireyin yokluğunda “kadın başına” kaldıkları durumlarda (f:2), annelerine yönelik “dul kadın” algısıyla karşılaştıklarında ve genel olarak toplum içerisinde kadın olmanın zorluklarını yaşadıklarında (f:2) gözlemlediklerini bildirmişlerdir. Lale (43,10) gündelik hayatta karşılaştığı bu probleme ilişkin “*Ne bileyim atıyorum eve bir usta geliyor. Hiçbir zaman o ustayla karşı karşıya gelecek bir babanız olmuyor. Veya işte hayatınızda bir erkek olmuyor yani. Oysaki sizin başaramayacağınız bir şey değil o.*” ifadesini kullanmıştır. Buna ek olarak babası hayatta olmayan bir kadın olarak evlilikle ilgili süreçlerde problem yaşadıkları veya kaygılandıkları durumları Gül (27,6) “*Ama bir baba,*

toplumumuzdaki baba kavramı, mesela evlilik, düğün, acaba nasıl olur diye de düşünüyorum. Acaba bir eksiklik olur mu? Veya diğerleri ne düşünür?” şeklinde ifade ederken diğer katılımcılar aynı durum özelinde şu ifadeleri dile getirmişlerdir:

Ablamların evliliklerinde her zaman hepimiz de yani babam olsaydı diye hani evlenecek kızın illa babasının yanında olması sanki gerekiyormuş gibi ne bileyim öyle bir... Bence biraz da bu dediğim gibi yaşadığımız toplumun kuralları, görünmez kuralları yani bizi de etkiliyor. Öyle bir zorunluluğun da yok aslına bakarsanız. (Lale (43,10))

Ben mesela kendim için düşünüyorum. Hani şu anda böyle bir niyetim yok ama eğer olur da mesela bir gün evlenirsem diyorum. Yani diyecekler ki bu kız mesela düğününde babası nerede? Ya ben mesela bu soruyla karşılaşmak istemiyorum hayatımın herhangi bir döneminde. Ya da belki hani bunun bilinip saygı duyulması gerektiğini düşünüyorum. (Defne (30,14))

Baba ölümünün ardından ailenin diğer erkek üyesi olan abiye ve ailedeki kadınlara ilişkin söylemleri Nergis (24,12) şu şekilde aktarmıştır:

Babam yeni öldüğünde tanıdığımız bir kız bana şey demişti; şimdi abin geri mi dönecek işi bırakıp, yoksa orada mı okumaya devam edecek demişti. Ben de niye ki demiştim. Kız direkt şey demişti hani hiç düşünmeden, e siz kız başınıza mı yaşayacaksınız burada, baban olmadan falan demişti. Ben de şok olmuşum ve o zaman şeyi hatırlıyorum, ben buna üzül müştüm abim okulu mu bırakacak diye. Tabii o zaman o kafa yapısında olduğunu anlayamıyorsunuz ama sonra fark ediyorsunuz ki hani kadın başına kalmak bile bir sıkıntı yani. (Nergis (24,12))

Yetimlik Kavramı. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşamış kadınlar arasında yetimlik kavramına vurgu yapan katılımcıların tümü (f:5) yetimlik söylemlerinden veya yetimlik algısından hoşnut olmadıklarını bildirmiştir. Gül (27,6) bu durumu “*Ve en nefret ettiğim şey de bu acıma şeyi. Hayır, değil yani bana acımayın. Ama bunu yapıyorlar. Bunu benim anneannem bile yapardı. Onlar yetim falan. Nefret ederdim.*” şeklinde açıklarken Lale (43,10) “*Yani bilemiyorum toplum galiba bir tık da eziyor insanı bu konuda. Yani hatta işte bunlar yetim çocuklar muhabbeti bile bence çok incitici.*” cümleleriyle ifade etmiştir. Katılımcılar, toplumun babasını küçük yaşta ölüm yoluyla kaybetmiş kadınlara ilişkin yaklaşımını yetimlik kavramı çerçevesinde spesifik örneklerle şu şekilde açıklamışlardır:

Ya ben şeyi sevmiyorum ya onun babası öldü ona biraz imtiyazlı davranalım ya da işte onun babası öldü ona bir şey ayarlayalım falan böyle kirlili düşünceleri çok sevmiyorum. Toplumda herhalde böyle bir şey var bir yetim ya da bir öksüz görünce şey sanıyorlar işte ona bir imtiyaz göstermeliyiz işte ona bir dikkate almalıyız falan. (Menekşe (26,6))

Toplumda bir yetim damgası dediğim bir şey var ve bunu yemek o kadar tabiri caizse sınırimi bozuyor ki. Ve ben şu anda otuz yaşındayım, hala yetimim. Yani bu hiçbir şekilde insanların dilinden düşmüyor ve hiç sevmem ne yetim ne öksüz kavramlarını hiçbir şekilde sevmem, hiçbir şekilde kullanmam ve kullanmasına da gerçekten çok sinirlendiğim bir kelimedir. Mesela insanlar eve geldiğimiz zaman, burası yetim sofrası, burada yemek mi yenilir? Tamam, yetim hakkı yememek bence genel olarak herkesin hakkını yememekle ilgili bir şey olmalı. Ama ekstra bir özen gösterilen bir durum olmamalı. Bu durum mesela benim çok sinirlendiğim, toplumsal olarak beni çok yükselten bir olay oluyor açıkçası. (Defne (30,14))

Anlatı Kimlik Dönüşümü

Baba kaybını çocukluk ve ergenlik döneminde yaşayan katılımcılar, ölüm sonrası yaşantılarını paylaşıırken deneyimlediği çeşitli duyguların, kendilerini anlatma biçimlerinin, seçim ve kararlarının ve hayat ve geleceğe ilişkin algılarının kimliklerinin inşasında önemli bir rol oynadığı fark edilmiştir. Buradan hareketle “Anlatı Kimlik Dönüşümü” teması altında “Ölüm Sonrası Duygusal Deneyimler”, “Öz Anlatı”, “Seçim ve Kararlar” ve “Hayat ve Gelecek Algısı” başlıklı dört alt tema oluşturulmuştur.

Ölüm Sonrası Duygusal Deneyimler. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşayan kadın katılımcıların babalarının ölümü sonrası yaşadıkları duygulara ilişkin paylaşımların analizi sonucu ortaya çıkarılan “Ölüm Sonrası Duygusal Deneyimler” alt temasında, ifade edilen duygulara ve bu duyguların anlatı kimlik gelişimindeki etkilerine katılımcı alıntıları ile birlikte yer verilmiştir.

Katılımcılar ölümün ardından en fazla korku-kaygı duygusunu hissettiklerini (f:7) belirtmişlerdir. Bununla birlikte ifade edilen diğer duygusal deneyimler: sevgisizlik, güvensizlik, değersizlik, merak, yalnızlık, hüznün, özlem, umut, eksikliklerdir. Bu duygular katılımcıların kimlik inşasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Yalnızlık. Üç katılımcı babasının ölümünden sonra yalnız hissettiğini dile getirmiştir. Lale (43,10), yetişkinlik döneminde de devam eden hayatının çeşitli alanlarında kendini gösteren yalnızlık duygusunu “İşte diyorum hep bir yalnızlık, hep bir terk edilmişlik sanki. Herkes bırakıp bizi gitti gibi. Yani hep böyle hissettim ben. Bana hep bunu hissettirdi. Sonra da hayat boyunca hep o yalnızlıkla devam ettik. Bugün bile hala.” sözleriyle ifade etmiştir.

Babasının ölümünden sonra yaşadığı yalnızlık duygusunu ifade eden Mine (26,9), bu durumun anlatı kimlik gelişiminde nasıl bir rol oynadığını şu sözlerle açıklamıştır:

Daha böyle kendimi korumam gerektiğini, sert olmam gerektiğini öğrendim. Aynı zamanda o bahsettiğim tekinsizlik de buna sebep oldu. Ama büyük bir kendimi

algılayışta, yani daha zengindim, daha yalnızlaştım. Yani tek babamın olması bile zengin olmama yetiyordu. (Mine (26,9))

Baba vefatı sonrasında insanların kendisine ilişkin algısı ve beklentileri sebebiyle yalnızlaştığını söyleyen Kardelen (57-13) durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Vallahi ben o zamanki şartlarda, yani geçmişe dönüyorum, çok olumsuz şeyler yaşadım. Ve hiç sevmedim ortamları, hiç sevmedim. Ve bundan dolayı da nasıl diyeyim, ben insanlardan sürekli uzaklaştım. Yalnızlığı tercih ettim zaman içerisinde. İnsanları ve yalanı tanımam zaten bunun başlangıcıydı. Cenazede ben şöyle düşündüm, yani ağlarsak babamı üzeriz. İçim ağlıyor ama ben böyle, yani babamı üzmemek için ağlamıyorum, o şimdi mekân değiştirdi, yok olmadı, böyle düşünüyorum. Ondan sonra, cenazede, orada kadınların ben konuşmasını duydum bunları düşünürken. Bak görüyor musun, hiç de üzülüyor kızı, kızları. Çocuklar hiç de ağlamıyor, hiç de üzülüyor. İşte ilk yalan buydu. Beni o kadar üzümüştü ki. Ne biliyorsun sen benim üzülmediğimi, benim içimi sen nereden biliyorsun? Sorgulama işte, ilk sorgulamam ve insanlardan uzaklaşmam buydu. (Kardelen (57-13))

Sevgisizlik. Yapılan görüşmelerde baba kaybının ardından ön plana çıkan (f:4) ve kişilerin yaşamlarını etkileyen deneyimlerden bir tanesi de sevgisizliktir. Bu durumu Nergis (24,12) “Birazcık daha babasıyla olmayan kadınlarda kızlarda şey olabiliyor, sevgiyi çok alamıyoruz ya da gösteremiyoruz. Sanki babasıyla sağlıklı iletişim kuran ve babası olan kadınlar daha çok sevgiyi alıp sevgiye değer olduğunu daha çok gösterebiliyormuş gibi geliyor.” cümleleriyle açıklarken Lale (43,10) sevgisizliğe ve bunun yaşamına olan etkisine ilişkin şunları söylemiştir:

Yani şöyle, yine hep aynı noktaya geliyoruz ama bizim işte burada o öğrencilik yıllarımız gerçekten çok zor geçti. Yani maddi, manevi, duygusal olarak en önemlisi bence sevgisizlikti. Bugün ben hala annemi bir sarılıp öpemiyorsam veya işte bir çocuğu tam anlamıyla böyle kucaklayıp o sevgimi ifade edemiyorsam, kendi büyüdüğüm sevgisizlik yüzünden. Yani bu neden, anne yanınızda değil, babayı zaten kaybetmişsiniz. Size hiçbir zaman sarılıp güç veren bir aileniz olmamış. Ondan kaynaklı da sevgisiz büyümüşsünüz. Aslında en büyük zorluğumuz bence buydu.” (Lale (43,10))

Güvensizlik. Katılımcılardan birkaçı (f:4) baba ölümünün ardından güven hissinin veya güven kaynağının kaybolduğunu ve bunun yaşamlarını etkilediğini açıklamıştır. Karanfil (40,17) tarafından dile getirilen güvensizlik duygusu, babanın varlığında yaşanan güven hissinin ölümü sonrası yok olması ile tarif edilmiştir. Katılımcılar yaşadığı bu duyguyu şu sözlerle açıklamışlardır:

Yine de benim dünyamda bir güven hissi kayboldu. Yani işte bir şey olduğunda babama sorarım, babamla konuşurum. Babamla o şey kalktı ortadan, o çita kalktı. Onun zorluğunu hep yaşadım. Herhangi bir şey olduğunda babam mesela çok okuyan, çok kültürlü, çok şey biriydi, sohbet edilebilir biriydi. Konuşurduk, sohbet ederdik. Hep bu duygu, şunu babama bir sorayım. Mesela bir şey derste öğrensem bunu akşam babamla konuşayım falan olurdu. Sonra bir anda babamın olmadığını hatırlayıp adım hızlarımın düştüğünü fark ederdim. Öyle yani bir şey oldu hayatımdaki o maddi, o güven veren, danışmanımı kaybetmiş gibi oldum. (Karanfil (40,17))

Babası hayattayken güven hissinin varlığından bahseden Yasemin (32,12) şu ifadeleri kullanmıştır:

Bütününüzün olmasının verdiği bir güven vardır ya, arkamda babam var duygusunu nasıl tarif edebileceğini kestiremiyorum ama köklerim var ve güvendedim. Daha güvende hissederken sanırım daha huzurlu hisseden biriydim ve haliyle kendimden daha emindim. Yapabileceklerim konusunda acabalarımın ziyade yaparımlar vardı. Daha meraklıydım, daha araştırmaya hevesliydim çünkü arkamda bir destek hissedyordum. Hani yaptıkça bir şeyleri başardıkça başarımın hep teşvik edileceğini bildiğim için. (Yasemin (32,12))

Katılımcılardan Mine (26,9), güvensizlik hissiyle beraber hayatın da daha güvensiz bir şekil aldığını şu cümlelerle aktarmıştır:

Bence hayat daha güvenilir, daha tekin bir yerdi. Ama babam gidince benim böyle yükümü bıraktığım kişi de gitmiş oldu. Ve benim için daha böyle dikkatli olmam gereken, temkinli olmam gereken, daha ıssız, daha acılarla dolu bir yere dönüştü dünya. (Mine (26,9))

Merak. Baba ölümünün ardından yaşanan duygulardan bir tanesi de merak duygusu olarak ön plana çıkmıştır (f:3). Babanın yokluğunda varlığını deneyimleme isteği olarak kendisini gösteren bu duyguya dair paylaşımlar şu şekildedir:

Yani ergenlik demeyeyim ama genel olarak öğrencilik yıllarımda hep şunu hissederdim. İşte birisinin babasıyla yan yana olan ilişkisini hep acaba babam olsaydı da beni de böyle elimden tutar mıydı veya okula getirir miydi veya benimle ilgilenir miydi? Hep bunları düşünmüşümdür. (Lale (43,10))

Böyle hep mesela şey diyorum, hep aklıma geliyor sonrasında. Acaba mesela babam olsaydı hayatım nasıl devam ederdi? Acaba yaptığım seçimleri hala yapmaya devam eder miydim? Hani bu mesela, hani ne gibi şekillendirirdim? Bunları tabii düşünmeden edemiyorum genel olarak. Mesela ergenlik dönemlerinde acaba kavga eder miydik

babamla birlikte? Mesela bunu çok merak ediyorum. Böyle tartışmalar olur muydu mesela? Ne bileyim böyle küsüp gider miydim? Ya da ne bileyim gelir miydi gibi şeyleri çok merak ediyorum kendi içimde. Bunlara cevap da veremeyeceğim tabii onu da biliyorum ama merak etmekten de kendimi alıkoyamıyorum yani. İşte neler farklı olurdu? Ne bileyim birlikte neler yapardık? Acaba seçimlerimi şekillendirmemi ister miydi farklı şekillerde diye mesela düşündüğüm de oluyor bazen. (Defne (30,14))

Eksiklik. Katılımcıların çoğunluğu (f:6) deneyimledikleri baba ölümünün ardından eksiklik hissettiklerini dile getirmişlerdir. Genel anlamda eksiklik hissinden bahsetmenin yanı sıra “Hayatınızın farklı dönemlerinde yaşadığınız kayba ilişkin hislerinizin yoğunluğu nasıl değişkenlik gösterir?” sorusunun cevabını verirken de eksikliğin en çok hissedildiği anlara vurgu yapmışlardır.

Genel anlamda eksik hissettiklerini katılımcılardan Sümbül (44,8): “Yani yarım kalıyorsunuz ya. Onu bilmiyorum başka nasıl tarif edebilirim ama bir tarafınız hep yarım. Öyle hissediyor insan. Hep yarımınız.”, Nergis (24,12): “Direkt noksan sayıyoruz babasız kızları. Ama o bizim elimizde olan bir şey değil. Yok yani çünkü.” ifadeleriyle açıklarken, bu eksiklik hissini etkilerine ilişkin de şunları söylemişlerdir:

Babam olsaydı bir tam olma hissiyatı olurdu. İnsanın babasının olmaması aslında çok büyük bir eksiklik. Yani normal geliyor ama baba seni bu dünyada koşulsuz seven 3-5 insandan birisi olacak. Ne olursa olsun. Mesela hep şey, bende bir şeyler eksik o yüzden bir ilişkiye şu anda başlamaya gerek yok diyorum. Ben daha eksiğim, tam olmadım diye o tarzda bir eksik bence bu benim genelde hissettiğim. (Nergis (24,12))

Bir kayıp var ve ben bu eksiklikle yaşamak zorundayımı kabul edip sanki bu şekilde ilerliyorum. Eksikliği doldurulabilecek ya da hayatımın çok da yokluğunu doldurabilecek bir olay olmadığını da düşünüyorum Kapanmayacak, kapanmayacağını biliyorum ben. Bununla yaşamak zorundayım. Bunu da biliyorum. Yani sanki daha tamamdım. Yani sanki bir bütündüm. Böyle bir anda ayrıldık gibi yani. Açıkçası evet şu an iyiyim. Bunu biliyorum. Ama o iyiliğin içerisinde bile böyle tam bir tamamlanmışlık yok gibi. Yani tam bir bütünlük yok gibi. Benim bir eksikliğim var ya da bir tarafım yaralı ve bunu insanlar da görüyor. Bir şekilde algılanıyor. (Defne (30,14))

Katılımcıların çoğu (f:7) babaya ilişkin eksiklik hissini en çok mutlu anlarda hissedildiğini bildirmiştir ve Kardelen (57-13): “Tabii ki güzel şeylerimizde de başarılarımızda da, okullarımızda da, evliliklerimizde de, çocuklarımızda da babanın yanında olmaması ayrı bir duygu.”, Menekşe (26,6): “Yani tabii ki de ben üniversite mezuniyetimde çok ağlamıştım. Niye benim babam görmedi bunu diye böyle bir ağlama şeyine girmiştım.”, Sümbül (44,8): “Ben nişanlanmıştım. Nişan günü çok ağlamıştım. Annem yok babam yok. Yani daha çok böyle hep

mutlu, güzel anlarınızla aklınıza geliyor. Zor anlarda da arıyorsunuz. Ama mutlu anlarda çok arıyorsunuz”, Yasemin (32,12): “Güzel zamanlarda kaybın hüznünü çok daha fazla hissediyorum. Mezuniyetimde yanımda olmasını ve o başarıyı ona sunmayı arzu ederdim. Bunun hüznü çok ağır olmuştu.” ifadelerinde bulunmuşlardır. Eksikliğin en yoğun hissedildiği anlara dair diğer bir katılımcının paylaşımı şu şekildedir:

Nişanda klasik isteme merasimleri vs. olduğu için bu gibi önemli bir olay olunca kaybın etkisi daha da artıyor. Keşke tabii babam da burada olsaydı, bugünü görseydi. Belki benim hayatta en çok görmesini istediğim şeylerden bir tanesi bu. Ve bugün mutlu olduğum ve gerçekten babamın görmesini isteyeceğim birisi var hayatımda. Böyle önemli bir dönemde, önemli anlarda onun olmasını isterdim. (Reyhan (29,11))

Babaya dair eksiklik hissinin yoğun yaşandığı diğer anlara ilişkin katılımcılardan Kardelen (57-13): *“Babam olsaydı, babam yaşasaydı bize bunu yapamazlardı. Babam olsaydı bunu yapamazlardı. Babam olsaydı böyle olmazdı, bu duygu çok yoğundu. Gerçekten müthiş yoğundu.”* ifadesini kullanırken bir diğer katılımcı Nergis (24,12): *“En çok başka babalarıyla kızlarını mutlu görünce çok hissediyorum babamın eksikliğini.”* şeklinde açıklama yapmıştır. Benzer anlara ilişkin bir katılımcı şunları söylemiştir:

Beni mesela hiçbir zaman birisi otogardan almaya gelmedi. Ya da otogara kimse bırakmadı. Yani hani bu çok basit bir şey olarak gözüküyor ama düşünüyorum çok da basit değil yani. Yani her şeyimi kendim yapmak zorundayım mesela bunu biliyorum. Bunu çok küçükten beri biliyorum. Ve bunu artık kabul ettim. Ya pek çok yerde mesela dediğim gibi eksikliğini çok yaşadığım zamanlar oldu açıkçası. Ne bileyim, üniversite kaydına giderken mesela benimle birlikte olmasını çok isterdim. Ya da ne bileyim ilk atandığım zaman babamın en azından gelip nasıl bir yerde yaşayacağım hakkında benim için kaygılanmasını, benim için endişelenmesini çok isterdim yani. Ya da arayıp nerede kaldın, ne yapıyorsun, bak geldin mi demesini mesela acaba nasıl bir his olur diye merak ediyorum. (Defne (30,14))

Korku-Kaygı ve Tedirginlik. Yapılan görüşmelerde katılımcıların belirttiği duygulardan bir kısmı da korku-kaygı ve tedirginlik başlığı altında toplanmıştır. Katılımcılar genel olarak bu durumun hayattaki oluş tarzlarını ve insanlarla olan ilişkilerini etkilediğini bildirmişlerdir. Katılımcılar bu hissin sevdikleri insanları kaybetmeye ilişkin ortaya çıktığını söylerken bu konuyla ilgili Kardelen (57-13): *“Yani buradan tabii bizim babamızı kaybetmemiz, bir sevdiğimizi kaybetmemiz, bir boşluk yaşıyoruz. Sonra annemizi de kaybeder miyiz korkusu yaşıyoruz.”* paylaşımında bulunmuştur. Benzer şekilde Yasemin (32, 12) bu durumu *“Kaybetme korkusu, yani hayatımın en temel yerleşen, benim bütün ilişkilerimde adım atmamı ya da atamamamı sağlayan en temel korkulardan birinin ayağı olmuş oldu bu kayıp. Ve hayatımı o*

şekilde etkiledi.” sözleriyle açıklamıştır. Kaygı, korku ve tedirginliğe ilişkin diğer katılımcıların paylaşımları şu şekildedir:

Annemi kaybetme korkusu bende çok fazla ve ben bunun baba yokluğuyla ilişkili olduğuna çok inanıyorum. Çünkü hayata dair güven veren tek nesne olarak gördüğüm kişi annem. Annemin hastalık sürecine olan hassasiyetim, babamın hastalık süreciyle vefat etmiş olmasıyla ilişkilendirdiğim için daha fazla kaygı hissediyor olabilirim. Çünkü biliyorum ki ciddi bir hastalık durumunda artık ölünebiliyor. Ölüm var gibi. Ölüm kavramı daha çok ani ölümlerle değil de benim için hastalıkla ölümlerle ilişkilendiriliyor. O korku daha baskın oluyor. (Gül (27,6))

İnsan kaybetme korkusunu çok artırdı. Böyle her an her şey olabilir hayatta, ani her şeyle karşılaşılabilir. Bir sabah beraber uyandığın kişiyle akşam tekrar aynı evde bulunamayabilirsin. Bu korku bende en çok artan duygu oldu. Bunun dışında hiçbir aşırılığı yaşamıyor ve yaşayacağıma da inanmıyorum. (Karanfil (40,17))

Her şeyin bir anda değişme ihtimalini açık oluyorsun galiba. Ve bu hani deneyiminden dolayı negatif bir şey olduğu için birazcık bir şeylere korkarak yaklaşabiliyorum. Ya da ani şeyler çok hoşuma gitmiyor, hani aşırı sürpriz sevmiyorum, daha düzenli şeyleri daha çok seviyorum. Bence bu yönden etkili oldu. Evet, hani haber geliyorsa genelde kötü haberdir mantığına birazcık yaklaştırdı. (Nergis (24,12))

Aynı zamanda mesela birisi bir şey söylediğinde hep kötüye yormaya başlıyorum. Bir şey mi olacak, ardından bir kayıp mı gelecek, ne olacak gibi. Biraz fazlaca bunu konuşabileceğimiz ya da olayları büyütme diyebileceğimiz bir etkisi olduğunu da düşünüyorum. (Defne (30,14))

Hüzün. Baba ölümü ardından yaşanan hüzün duygusunu şu anda da yaşadığını ifade eden iki katılımcı yaşadıkları duyguyu şu sözlerle açıklamışlardır:

Babamın ölümü hakkında konuşurken acı dolu hissediyorum diyebilirim sanırım. Hüzünlü. Hala ilk günkü kadar kalp ağrısı kadar ağır bir hüzün. (Yasemin (32,12))

Ya bence bir kere keder. Gerçekten. O kaldı. Yani küçücükken günlüğüme yazarken ki hüznümü hatırlıyorum. Böyle büyük büyük hüzünle yaşıyordum. Hala da öyle yaşıyorum ve böyle rahatlığı da bayağı aldı. Yani bir şeyin sonunu düşünmeden hareket etmek pek kalmadı. (Mine (26,9))

Ya çok metaforik olacak ama daha böyle kara bulutlu bir dünyada güneşi aramak gibi. Çünkü ben genel anlamda daha depresiftim ve işte kayıptır, diğer yaşantılardır bunu besledi. Genel anlamda böyle hüznün eşlik ettiği bir yolculuk diyebilirim. (Mine (26,9))

Başlıklar altında açıklananların dışında katılımcılar öfke (f:2), özlem (f:4), umut (f:2), değersizlik (f:2) hissine değinmişlerdir. Bu hislerden öfkeye ilişkin paylaşımların içerisinde haksızlık duygusunu da barındırdığı fark edilmiştir. Katılımcıların bu duyguyu ifade ederken kullandıkları ifadeler aşağıda yer almaktadır:

Çünkü başta bu kayıp gerçekten çok öfke şeklinde ortaya çıkıyordu. Anlattığım gibi onun babası neden ölmedi düşüncesine bile gidebiliyordu ki bu baktığın zaman aslında çok kötü bir düşünce. Direkt bir insanın ölmesini düşünüyorsun. Sonraları biraz daha şeye dönüştü, o öfkeyi sinire değil de kendi içinde patlama. İşte baba kızı bile görememeye, görünce çok öfkelenmeye doğru dönüştü. (Nergis (24,12))

Çok ağlardım. İsyan ederdim. Neden benim babam? Neden bir ton insan varken neden benim babam? diye çok üzülürdüm, çok sinirlenirdim. Uzun bir süre o siniri atamazdım. Zaten yapımda çok sinirli biriyim. Bir anda sinirlenebiliyorum ve çok yüksek tepkiler verebiliyorum. Bu da babamın bana aktardığı bir şey oldu. (Menekşe (26,6))

Görüşmeler sırasında katılımcıların değindiği bir diğer duygu ise değersizliktir (f:2). Değersizliğe ilişkin Lale'nin (43,10) paylaşımı şu şekildedir:

Yani şöyle baba varken biraz daha böyle kıymetli hissederdim kendimi. Yani değerli bir insandım bence. En önemli şey o oldu belki. Sonrasında annem açıkçası bizimle duygusal olarak veya sevgisel olarak bir bağ kuramadı. Kendi çok hastalandı babamdan sonra işte bence panik ataktı. Her ne kadar o kalp falan bir şeyler olduğunu iddia etti ama hiç doktorlar bir şey bulamadı o dönemde. Sürekli hastaneye götürülürdü acile. Biz gece sabaha kadar onun gelmesini beklerdik. Kendimi değerli hissedemedim baba kaybından sonra. (Lale (43,10))

Baba ölümün ardından yaşadığı özlem duygusunu (f:4) Karanfil (40,17) "Sadece özlem duygusuyla anarım herhalde. Yani babamı çok böyle hani onun acılarını yaşadık, yaşadık bitti. Şu an en kuvvetle babama karşı özlem duygusuyla anarım." cümleleriyle ifade etmiştir. Babasına ilişkin hissettiği özlemin partner seçimine olan etkisini açıklayan Reyhan (29,11) şunları söylemiştir:

Babamın elini tuttuğumda hissettiğim sıcaklık, bir süre bu sıcaklığı aramaya çalıştım. Elini tuttuğumda bunu hissedebiliyor muyum diye aradım. Şu an nişanlımla aslında onun elini tuttuğumda bu sıcaklığı yaşamıyorum. Aslında aradığım şey o değilmiş romantik olarak. O baba özlemiymiş. (Reyhan (29,11))

Sümbül (44,8) ise babasının ölümüyle hissettiği özlem duygusunun bugün hala sürdüğünü şu ifadelerle açıklamıştır:

Ben çok neşeli biriydim babam varken, yani çok keyifliydim. Çok güzel geçiyordu hayatım. Sonrası özlem dolu geçiyor. Ve oyununuz yarım kalmış gibi oluyor. Oynadığınız oyun ve oyuncağınız alınınca öyle oluyor. En sevdiğiniz oyuncağınız bir de. Özlem, özlemek hiç bitmiyor. (Sümbül (44,8))

Katılımcılardan iki tanesi yaşadıkları baba kaybının kendilerini umutlu olmaya yaklaştırdığını bildirmiştir. Menekşe (26,6) baba ölümünün kendisine bildirilmemesinden kaynaklı umut etme alışkanlığını sürdürdüğünü söylerken Karanfil (40,17) ise babasının ölmeden önce verdiği mücadeleyi umut dolu bulduğunu belirtmiştir. Katılımcıların paylaşımları şu şekildedir:

Ya ben korkunç bir umut bağlayan biriyim yani. Benim için şey lafı vardır ya maç bitti demeden bitmez muhabbeti bende çok oluyor. Sanırım bu da babamla alakalı. Babamın bana öldüğünü söylemediler. Hep gitti ama gelecek diye düşündüm. Hep umut etme tarafım var. Olmadı mı? Daha çok. Olana kadar olacak o mantığı. O umut etmeyi belki de bende bıraktılar. İşte bir şeyleri duyarak değil görerek ben yaşayarak inanmak istiyorum. (Menekşe (26,6))

Evet sonunda öldü ama 12 yıl da bu hastalıkla yaşadı. Ben o yüzden yine de ümit etmeyi çok kıymetli buluyorum yani hiçbir hastalık ölümle sonuçlanacak diye bir şey yok hastalığa karşı tabii ki bakışım bambaşka oldu her an insanın hayatında her şey olabilir ama her hastalığın sonu ölüm olmak zorunda değil. (Karanfil (40,17))

Öz Anlatı. Katılımcıların yaşadıkları baba kaybının ardından kendilerini algılayışlarındaki farklılığı incelemek adına katılımcılara “Baba kaybından önce ve sonraki kendinizi tanımlamanız arasında ne gibi farklılıklar görürsünüz?” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplara göre, katılımcılar babalarını kaybettikten sonra daha güçlü/güçsüz bir hal aldıklarını belirtmiştir ve bununla ilgili, “Yokluğu beni daha duygusal olarak kötü, olumsuz etkiledi diyebilirim. Daha dayanıksız oldum diyebilirim.” (Gül (27,6)), “Çok güçlendirdi bence. Yere ayaklarım sağlam basabildi. Yani bence bireyi evet tabii ki baba kaybı çok yoruyor duygusal olarak ama çok büyük de güçlendiriyor diye düşünüyorum.” (Lale (43,10)) söylemlerinde bulunmuştur.

Buna ek olarak katılımcılardan bazıları çekingen ve içe dönük (f:5) bir yapıya yakınlaştıklarını belirtmiştir ve bununla ilgili katılımcılar şunları söylemiştir:

Böyle düşüncelerini daha kolay söyleyen birisiydim çünkü hatırlıyorum hani ona söyledim o dinlerken falan böyle tatlı tatlı anlar hatırlıyorum bazen. Sonra birazcık daha konuşmaya çekinen bir insan oldum. Bir de biraz daha böyle ketumluk kattı bence, daha içe dönük olmamı etkiledi. (Nergis (24,12))

Ama babamdan sonra daha sessiz, daha sakin, daha kendi içinde, anne otoritesinin altında, duyguların dışı yansıtmaması gereken, içinde yaşayan biri oldum. Önceden daha dışı dönüktüm. (Menekşe (26,6))

Hatta babamın ölümünden bir süre sonrasında çok daha asosyal, içe dönük bir çocuk haline geldim lisedeyken diyebilirim. Normal şartlarda çok daha dışı dönük ve neşeli bir çocukken biraz daha özellikle de babamın yanında öyleyken biraz daha içe dönük bir birey haline geldim. (Yasemin (32,12))

Babaları hayatta olsaydı kendilerini algılayışlarında ne gibi değişiklikler olacağını Nergis (24,12): *“Bence daha mutlu insan olurdum. Kesinlikle bunu düşünüyorum. Çok üzücü. Bir de genel böyle ailecek de daha neşeli olurdu.”* şeklinde ifade ederken Mine (26,9) şunları söylemiştir:

Yani bence çok şımarık bir çocuk olurdum. Şımarık bir kız çocuğu olurdum. O yüzden hayatın yükünü daha az alırdım. Daha umursamaz biri olurdum. Daha hallederiz derdim. Babam olsaydı bence çok daha az depresif biri olurdum. Bu buna yüzde yüz eminim neredeyse. Çok daha kendimden emin olurdum çünkü onay kaynaklarımdan biri oydu ve genelde onaylardı. O gidince doğrudan eleştiren gözlerin eline düştüm. (Mine (26,9))

Özellikle babalarını beklenmedik bir şekilde, ani ölüm yoluyla kaybeden katılımcılar hayatlarının sonraki döneminde daha kaygılı ve tedirgin bir yapıya sahip olduklarını söylemişlerdir. Buna ilişkin katılımcıların paylaşımları şu şekildedir:

Aynı zamanda mesela birisi bir şey söylediğinde hep kötüye yormaya başlıyorum. Bir şey mi olacak, ardından bir kayıp mı gelecek, ne olacak gibi. Ve ben babamı trafik kazasına kaybettim. Mesela şu anda aktif olarak trafiğe çok fazla çıkamıyorum. Bence bu onun etkisi. Belki onu kaza yaparken görmemiş olabilirim ama bir şekilde onun olduğunu biliyorum. Arabada hızlı olması bile beni tedirgin etmeye yetiyor açıkçası. Bunların genel olarak özellikle babamdan sonra kaldığını söyleyebilirim. (Defne (30,14))

Çok kaygılı biri oldum. Uzun yola gittiniz mesela, çok tedirgin oluyorum. Gittiğinde beni ara diyorum. Oldu ki telefonun şarjı bitti ya da aramayı unuttu giden, kim olduğu önemli değil arkadaşım olabilir, başka biri olabilir, orada işte o travmayı yaşıyorum hemen. Kaybetme korkusunu verdi bana ağırlık olarak ve böyle daha kaygılı yaptı. (Sümbül (44,8))

Hayat hikayesi olarak bakarsak babamın ölüm şeklinin şu an yaygın kaygı bozukluğu yaşamama sebep olduğunu düşünürüm her zaman. Kayıp konusunda ani bir kayıp

beklenmedik bir kayıp olduğu için durduk yere hiçbir sebep yokken çok güzel kaygı kurguları oluşturabiliyorum kafamda. Kızımın alakalı, eşimle alakalı dediğim gibi yaygın kaygı bozukluğuna götürebilecek kadar boyutlarda, beklenmedik bir ölüm olduğu için. (Yasemin (32, 12))

Hayat ve Gelecek Algısı. Baba kaybının katılımcıların hayatı algılayış tarzları üzerinde bir etkisinin olup olmadığını anlamak amacıyla “Baba kaybından önce ve sonraki hayatı tanımlamanız arasında ne gibi farklılıklar görürsünüz? Hayat nasıldı ve nasıl değişti?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan bazıları (f:3) yaşadıkları baba ölümü deneyiminin hayatı çaba ve mücadele gerektiren bir yere dönüştürdüğünü bildirmiş ve Gül (27,6) bu durumu “*Baba kaybının ardından hayat, daha çabalıyordum gereken bir yere dönüştü.*” cümleleriyle ifade etmiştir. Mücadeleye ilişkin söylemde bulunan Mine (26,9) bunu “*O yaşta beri bir şekilde mücadele etmeye alıştıyorsunuz ve bu artık hayatın bir parçası gibi geliyor size*” şeklinde açıklarken Karanfil (40,17) ise “*Babamın hastalık ve ölüm süreci bize hayatta mücadele içinde olmayı öğretti.*” demiştir. Deneyimledikleri baba kaybının hayat tanımları üzerindeki etkisini katılımcılar şu sözlerle açıklamışlardır:

Hayat bir ilkbahar günü gibiydi. Güneşli, sıcak, keyifli ve neşe dolu. Sonrasında daha ziyade hep bir şeyleri tırmalamak ve savaşmakla geçti diyebilirim. Sonrası sonbahara benziyordu. Sonrası zor bir sonbahara ya da hatta sert bir kışa benzetilebilir. (Yasemin (32,12))

Baba kaybından önce hayat çok stabildi, rutinler nasıl diyeyim her şey daha durgundu. Şey gibi hani şu kalp atışlarının makineye bağlandığındaki görüntüsü vardır ya. Babamın kaybından önce daha az inişli çıkışlı bir çizgi varken kaybından sonra çok inişli çıkışlı çizgiler olmaya başladı. (Reyhan (29,11))

Bence hayat daha güvenilir, daha tekin bir yerdi. Ama babam gidince benim böyle yükümü bıraktığım kişi de gitmiş oldu ve benim için daha böyle dikkatli olmam gereken, temkinli olmam gereken, daha ıssız, daha acılarla dolu bir yere dönüştü dünya. Çünkü siz eve giderken babanızın cenazesi sizi karşılayabiliyor ve şeyi öğretiyor bir yerde yani öyle çok da sona eren mutluluk diye bir şey yok, illaki kursağında kalır, hiç olmaz dediğin şey olur, gitmez dediğin kişi ilk gideri öğretiyor ve şeyi anlayamamıştım, şimdi ben ne yapacağım? (Mine (26,9))

Baba kaybının katılımcıların geleceği algılayış tarzları üzerinde bir etkisinin olup olmadığını anlamak amacıyla öncül sorularla katılımcıların geleceğe ilişkin bakış açıları öğrenildikten sonra “Geleceğe ilişkin bakış açınızı baba kaybının etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınız evet ise, nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?” sorusuyla devam edilmiştir. 6 katılımcı babasının ölümünün geleceğe dair bakışlarında çeşitli açılardan etkileri olduğunu dile getirmişlerdir. Baba

kaybının geleceğe yönelik bakış açılarını etkilediğini Kardelen (57-13) “Gelecekte de babamdan öğrendiğim gibi hep doğruyu yapmak isterim.” cümleleriyle açıklarken Defne (30,14) “Evet ben babamı hiçbir zaman unutmayacağım. Mesela bunu biliyorum. Ya da mesela umutsuz hayatın nasıl bir şey olduğunu da biliyorum. Bunu kabul edip devam edeceğim.” ifadelerini kullanmıştır.

Geleceğe ilişkin daha umutsuz baktığını söyleyen Sümbül (44,8) acı ihtimalini gözettiğini ve ölümün varlığını da göz önünde bulundurarak daha beklentisiz olduğunu şu sözlerle bildirmiştir:

Bir daha acı çekmeyeyim diyorum da o da mümkün değil. Sonuçta dünyada yaşıyoruz. Ya biz gideceğiz ya da sevdiğimiz gittiğini göreceğiz. O yüzden bir umudum yok zaten. Daha iyisi ne olabilir ki benim için? Bir şey olmaz artık bu saatten sonra. Daha umutsuz bakmanıza sebep oluyor. Ben sadece vakit öldürmeye çalışıyorum. (Sümbül (44,8))

Benzer şekilde Yasemin (32,12) de babasının yokluğuyla beraber yaşamın ve geleceğin keyifli yanının da kaybolduğunu dolayısıyla geleceğe ilişkin beklentisiz bir bakış açısı olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yaşam tam olarak da tatmin etmeyecek, keyif vermeyecek çünkü önüme bir hedef koysam ve başarsam da onu sunabileceğim biri yok. Yani sunmayı arzuladığım ya da sunduğumda oradan aldığım tepkiyi alacağım biri olmadığı için hayat sevincim biraz bitmiş şekilde devam edeceğim diyebilirim. (K8)

Yaşadıkları baba ölümünün geleceğe ilişkin bakış açılarını nasıl etkilediğini Reyhan (29,11) “Yani baba kaybının bende bıraktığı duygu, hani o başıboşluk ve biraz önce söylediğim vazgeçiş vardı. Bu ortaya çıkardığı duygular aslında bir noktada geleceğe bakış açım da bir olumsuzlukla kendini gösteriyor.” ifadeleriyle açıklarken Mine (26,9) ise “Baba öldükten sonra o kadar güvende hissetmek de mümkün olmuyor. O yüzden gelecekte de daha tedbirli, daha her an her şey olabilir gibi bakmayı etkiliyor. Ve böyle rahatlığı da bayağı aldı. Yani bir şeyin sonunu düşünmeden hareket etmek pek kalmadı.” cümleleriyle açıklamıştır.

Seçimler ve Kararlar. Katılımcıların paylaşımları doğrultusunda baba ölümünün seçim ve kararlar üzerinde çeşitli alanlarda etkili olduğu fark edilmiştir. Romantik ilişkilerde partner seçimi, evlilik kararı ve eş seçimi, arkadaş seçimi, eğitime devam etme kararı, üniversite tercihi gibi alanlarda baba kaybının etkili olduğunu tüm katılımcılar (f:10) ifade etmiştir.

Yaşadıkları baba kaybının romantik ilişkilerde partner seçimini etkilediğini belirten katılımcılardan Lale (43,10), partner olarak yaşça daha büyük ve kendisinin korunma ihtiyacını

karşılacak kişilere yöneldiğini bildirirken arkadaşlık seçimlerinde de babasıyla iyi ilişki içerisinde olan kişilere yöneldiğini şu ifadelerle aktarmıştır:

Bir erkek arkadaşım da olduğu zaman, olduğu dönemlerde de veya işte evlilik için bir adım attığımda da hep böyle kendimden yaşça büyük ve bana bir şekilde bir şey katabilecek insanlarla böyle bir adım atmaya çalıştım açıkçası. Çünkü bence benim biraz da böyle bir desteğe, bir kollanmaya ihtiyacım vardı bence. Hep öyle insanları aradım, yani hiçbir zaman kendi yaşıtım bir insanla öyle bir işe girişmedim, yani düşünmedim. Bence öyle etkiledi. Düşünüyorum şöyle, arkadaşlık kurduğum insanlarda da genelde düzenli ailesi olan insanları arkadaş olarak seçtiğimi görüyorum geriye dönüp baktığımda. Onların o aile ilişkilerine belki de bir yerde imrendiğim için onu seçiyor olabilirim bilmiyorum. Genelde de babasıyla sıcak ilişkisi olan arkadaşlarım vardı yani. (Lale (43,10))

Katılımcılardan Defne (30,14), babasının hoşuna giden davranışlarını karşı cinste de aradığını ve idealindeki partnerin babasına benzeyen kişi olmasını istediğini şu ifadelerle dile getirmiştir:

Babamın ölümü her şeyimi etkiledi. Yani hayatımda yaptığım belki de pek çok seçimin bile etkilediğini düşünüyorum. Ve muhtemelen bundan sonraki seçimlerimi de etkileyecektir diye düşünüyorum. Romantik anlamda sanki hala babamı arıyorum gibi geliyor bana bir yerde. İdealimdeki erkeği düşündüğümde hep babam aklıma geliyor. Yani onun gibi birisinin olmasını istiyorum. Genel olarak hani her şeyde işte ne bileyim hani belki benimle ilgilenmesi çok hoşuma gidiyordu, o yüzden ilgi arıyorum. Ne bileyim hani belki beni sevdiğini biliyordum, hani o sevgiyi gösterecek birisini arıyor olabilirim. (Defne (30,14))

Babasının yokluğu sebebiyle karşı cinsiyetten bireyin hayatındaki varlığına alışkın olmadığını bildiren Mine (26,9), buna hem ihtiyaç duyduğunu hem de kimi yanlarına tahammül edemediğini şu şekilde söylemiştir:

Birincisi bence erkeklerle hem savaştınız var hem de büyük bir açlığınız var. Yani böyle otoriter, baskıcı, kontrolcü kişiliklere pek tahammülüm yok. Çünkü görmemişim. Yani kaç yıldır hayatımda baba diye bir şey yok. Bir erkek diye bir figür yok. Dolayısıyla böyle baskılandığımı kontrol edildiğimi hissettiğim anda seçim yapmamayı tercih ediyorum ve genellikle muhtemelen kaçıyorum. Ama aynı zamanda bence böyle erkek biri tarafından korunup kollanma hissini hissettiğinizde manipüle de edilseniz sağlıklı bir ilişkinin içinde olsanız ayrılmak o kadar kolay olmuyor. Çünkü ihtiyaç duyduğunuz, özlemine çektiğiniz bir şeye sonunda bir noktada ulaşıp oluyorsunuz. O yüzden bence sağlıklı ilişkilerin içine beni çektiğini söyleyebilirim. (Mine (26,9))

Eğitim hayatındaki tercihlerinde, okula devam etme kararında baba ölümünün etkili olduğunu belirten Kardelen (57-13): *“Lise yıllarım çok zor geçti o yüzden. Okulu bırakmayı bile düşündüm anneme yardım edeyim diye. Annem çok yoruluyordu. Kıyamıyordum.”* ifadesini kullanırken Karanfil’in (40,17) ifadesine aşağıda yer verilmiştir.

“Üniversiteyi de memleketimde okudum. O sene babamı kaybettiğim için başka hiçbir yer yazmadım. Sadece burayı yazmıştım. Erkek kardeşim de aynı gerekçeyle, hem maddi olarak anneme yük olmamak hem de yanında olmak için. (Karanfil (40,17))

Hayatta aldığı kararlarda ve seçimlerinde baba kaybının etkili olduğunu ifade eden katılımcılardan bazıları bu durumu “babam olsaydı, babam yaşasaydı” diyerek ne gibi farklılıkların yaşanacağını aktararak bildirmiştir. Reyhan (29,11) eğitime ve yaşadıkları şehre ilişkin tercihlerinin, evliliğe ilişkin tercihlerinin ve istediğı gibi hareket etmeye ilişkin tercihlerinin nasıl etkilendiğini *“Babam olsaydı üniversiteyi ailemle birlikte okumamış olabilirdim. Bu bana özgürlük kazandırır. Ve aslında bununla bağlantılı annemle olan ilişkim bu kadar bağımlı hale gelmeyebilirdi. Bu da beni rahatlatırdı.”* ifadesiyle bildirirken diğerkatılımcılar şu şekilde açıklamışlardır:

Babam yaşasaydı üniversiteyi şehir dışında okuyamazdım. Mümkün değildi. Evden dışarı çok fazla çıkamazdım. İstedğim her şeyi giyemezdim. Evden okul okuldan eve mantığı vardı. Arkadaşlarım olamazdı. Hep aile içinde kapanmış bir çocuk olurdum. Çünkü babam sağ gözünden sol gözünü kıskanırdı. Böyle bir garip bir kıskançlığı vardı. Zaten kızım ilkokula gidince kapısında bekleyeceğim ben onu demiş bir adam. Bunları yapamazdım. Hep bastırılan bir çocuk olurdum. (Menekşe (26,6))

Babam hayatta olsaydı hiç evlenmemiş biri olabilirdim ve hiç çocuk sahibi olmayabilirdim. Ve belki evlenseydim ve çocuk sahibi olsaydım kendi statümden biriyle evlilik yapardım. Şu anki eşimi tercih etmemde muhtemelen kaybın etkisi var çünkü yaş olarak kendimden büyük, normalde kabul edilenden bir tık daha büyük diyebilirim bir eş seçiminde bulundum ve fiziksel görüntü itibarıyla babamı andıran birini tercih ettim. (Yasemin (32,12))

Araştırmanın bulgularına genel olarak bakıldığında katılımcılar, çocukken ölümü anlamlandırmakta zorlandıklarını ve ölümle ilgili farkındalıklarının zamanla değiştiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar, dini inançlarının baba ölümüyle baş etmelerinde önemli bir rol oynadığını belirtirken kimi katılımcılarsa yaşadıkları baba ölümünün dini inançları üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir. Baba ölümü sonrası aile içinde değişimler yaşandığına dair katılımcıların paylaşımları bulunmaktadır. Bazıları, aile içinde daha destekleyici ve yakın bir ortamın oluştuğunu belirtirken aynı zamanda aile içindeki rollerde de değişimler yaşandığına

dair ifadeler bulunmaktadır. Katılımcıların sosyal çevrelerinden ve romantik ilişkilerinden kaynaklanan deneyimleri incelenmiştir. Bazı katılımcılar sosyal çevrelerinden bekledikleri desteği alamadıklarını ifade ederken, kimi katılımcılar için sosyal destek kaynakları mevcuttur ve destekleyicidir. Katılımcıların deneyimledikleri baba ölümü kadınların romantik ilişkileri, partner seçimleri ve evlilik hayatları gibi çeşitli alanları etkilemektedir. Baba ölümü yaşamış kadınların toplum ve kültür tarafından nasıl algılandığı ve beklentilerin neler olduğu incelenmiştir. Katılımcılar, toplumdaki bazı beklentilerin olduğunu ve bu beklentilerin kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların ölüm sonrası duygusal deneyimleri incelenmiş ve ölümün ardından yaşadıkları duyguların kimliklerini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Yalnızlık, sevgisizlik, güvensizlik gibi duyguların öne çıktığı görülmüştür. Bu duyguların katılımcıların kimliklerini şekillendirdiği ve hayatlarını etkilediği belirtilmiştir.

Tartışma ve Yorumlar

Bu araştırma, 6-18 yaş aralığındayken baba kaybı yaşamış kadınların babalarının ölümünü ve yas deneyimini ve bu deneyimin anlatı kimliklerindeki yerini, ölüm, ailevi faktörler, kişilerarası ilişkiler, toplum ve kültür ve anlatı kimliği gelişimi kapsamında ayrıntılı ve derinlikli bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Ölüme ilişkin farkındalık, bireyin yaşamın geçiciliği ve ölümün kaçınılmazlığı hakkında daha derin bir kavrayış geliştirmesine yol açar (Neimeyer, 2000). Bu çalışmada, çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşamış kadınların ölümüne dair farkındalıkları incelendiğinde, ölümün varlığına dair belirgin bir bilinçlenme yaşadıkları görülmektedir. Bu farkındalık, anlatısal kimlik gelişiminde ölüm ve yaşam temalarının daha belirgin hale gelmesine neden olabilir. Örneğin, ölümün kaçınılmazlığına dair farkındalık, bireyin hayatta anlam arayışını ve yaşamını daha değerli kılma çabalarını artırabilir (Neimeyer, 2001). Katılımcıların ölüm kavramını erken yaşta deneyimlemeleri, hayatın kısa ve ölümün kaçınılmaz olduğu gerçeğini fark etmelerine yol açmıştır. Katılımcılardan kimileri baba kaybının ardından hayatı daha neşeli yaşamaya özen gösterdiklerini bildirirken kimileri ise hayattan keyif almak için daha çok çabaladıklarını aktarmışlardır. Aynı zamanda bu çalışmada çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan baba ölümünün ve ölümün varlığına ilişkin gelişen farkındalığın katılımcıları daha umutsuz ve karamsar bir hale yönlendirdiği de görülmüştür. Bu sonuçlar, Becker'in (1973) ölümle yüzleşmenin bireylerin yaşam algısını etkilediğine dair kuramsal çerçevesiyle uyumludur.

Mevcut araştırma bulgularına bakıldığında, katılımcıların çoğunluğu babaları ve babalarının ölümüne ilişkin başkaları ile bu konuya dair paylaşım yapmaktan uzak durduklarını dile getirmişlerdir. Kadın katılımcılar, bu konuyla ilgili kendilerini anlatmada sosyal çevreden aldıkları desteğin ve toplum beklentilerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Kendimizi tanımlayan anılarımız ve yaşam öykülerimiz sohbetler içinde gelişir ve bu nedenle dinleyicilerimizin geri

bildirimlerinin izlerini taşır (McLean ve ark., 2007). Bireyler otobiyografik anılarının sözlü anlatılarını oluşturmaya yönelik ilk girişimlerinden itibaren, dinleyicilerinin rehberliğinde, neyin konuşulabilecek malzeme olduğunu ve hangi paylaşımlarda sessiz kalınmasının daha iyi olabileceğini öğrenirler (Reese ve Fivush, 2008). Bu çalışmada katılımcıların babalarının ölümünü insanlarla paylaşmaktan geri durma sebeplerinden biri de paylaşım sonrası aldıkları tepkidir. Katılımcıların bir kısmı babalarının öldüklerini söylediklerinde insanların kendilerine acıdiklarını fark ettiklerini ve bu durumdan rahatsız olduklarını dolayısıyla paylaşımdan kaçındıklarını bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra baba kaybını paylaştıklarında insanlardan teselli sözcükleri duymanın iyileştirici bir etkisi olmadığını aksine kayıp yaşamış kişiyi anlaşılammış hissettirerek öfkelenirebildiğini belirtmişlerdir. Bu bulgu oldukça önemlidir çünkü ihtiyaç duyulduğunda duyguları paylaşmama, bireyin duygusal sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir ve kimlik gelişimini karmaşıklştırabilir (Stroebe ve Schut, 1999). Bu çalışmada baba kaybını paylaşmamanın kadının içsel dünyasında yas ve kayıpla başa çıkma sürecini zorlaştırdığı görölmektedir. Bireylerin paylaşım yapmaktan kaçınması ilerleyen süreçlerde paylaşım yapmak durumunda kaldıklarında kaybın ilk zamanlarında olduğu gibi duygusal tepkiler vermelerine ve sarsılmalarına yol açmaktadır. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşayan katılımcıların, babalarının ölümüyle ilgili konuları başkalarıyla paylaşma konusunda genellikle çekingen davrandıkları görölmüştür.

Dini inançlar, bireylerin kimlik oluşumunda önemli bir rol oynadığı için bu araştırma kapsamında ele alınması önemlidir. Dini inanç algısı, ölümle başa çıkmada önemli bir rol oynar ve bu inançlar, bireyin anlatsal kimliğinde umut, teselli ve anlam arayışını vurgulayan temaların öne çıkmasına neden olabilir (Pargament, 2001). Bu çalışmada katılımcıların çoğu yaşadıkları baba kaybının kendilerini dine yaklaştırdığını ifade etmiştir. Özellikle, dini inançlar, ölümün bir son değil, yeni bir başlangıç olduğu inancını güçlendirerek, bireyin yas sürecinde duygusal destek ve rahatlama bulmasını sağlayabilir (Koenig, 2006). Katılımcılardan birçoğu ahirete ilişkin inancın ve ölen babalarıyla ahirette buluşma fikrinin baba kaybıyla baş etmelerini kolaylaştırdığını bildirmiştir. Bu bulgu, dini inançların ölüm sonrası süreçte önemli bir destek mekanizması olduğunu ortaya koymaktadır.

Bazı araştırmalar, kişinin dini inançlarla uyumlu bir kimlik benimsenmesinin, kendini daha bütün hissetmesine ve kimlik bunalımı yaşama olasılığının azalmasına etki edebileceğini söylemektedir (Pargament, 1997). Bu çalışmada dini inanış şekline göre yaşayan katılımcıların kendilerinden ve geçmişte yapıp ettiklerinden memnun olduklarını bildirdiği ve aynı zamanda geçmiş yaşantılara ilişkin pişmanlık hissini üstesinden gelmede dini inanışların kolaylaştırıcı rol üstlendiği görölmektedir.

Bazı durumlarda, bireylerin dini inançları ile başka kimlik öğeleri arasında çatışma yaşamaması mümkündür. Örneğin, ailevi veya toplumsal beklentilerle dini inançlar arasında uyumsuzluk yaşayan bireylerde kimlik çatışmaları ortaya çıkabilir (Cross ve ark., 2003). Bu

araştırmada yaşanan baba kaybının dinle ilişkiyi etkilediği görülmektedir. Katılımcılar zaman zaman baş etme yolu olarak dine yaklaştıklarını bildirirken diğer yandan babalarının ölümünü haksızlık olarak algıladıkları zamanlarda dini inanışlarını sorguladıklarını da belirtmişlerdir. Bu durum, baba ölümüne ilişkin hislerin etkisiyle dinle ilişkinin de değişkenlik gösterebileceğini açıklamaktadır.

Ellis ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışma, ebeveyn kaybının bireylerin yaşamlarında önemli bir dönüm noktası olabileceğini ve kişinin kendini tanımlama ve yaşam amacını anlama sürecinde derin etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Ek olarak ebeveyn kaybının, bireylerin yaşamın anlamı ve değeri üzerine düşüncelerine neden olabileceği ve kişinin yaşamı ve değerleri hakkında derinlemesine düşünmesine yol açabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgulara paralel olarak yapılan bu çalışmada katılımcıların ölümden önce ve sonra kendilerini algılama ve tanımlama şekillerinin değişiklik gösterdiği görülmüştür. Katılımcıların birçoğu baba kaybının ardından daha içe dönük ve sessiz bir yapıya büründüklerini söylerken aynı zamanda baba kaybının kendilerini çok daha güçlü kıldığını belirtmişlerdir.

Baddeley ve Singer (2010), ebeveyn kaybının kişinin kendi yaşam hikayesini nasıl anlattığı ve kim olduğunu nasıl tanımladığı üzerinde derin bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmacılar, bazı katılımcıların ebeveyn kaybıyla başa çıkmak için anlatılarında, bireyin kendini ve yaşamı hakkındaki algısında belirgin bir değişime uğradıklarını gözlemlemişlerdir. Bu çalışmada, bu bulguları destekler nitelikte kadınların erken yaşta deneyimledikleri baba ölümünün ardından yaşamı algılayış biçimlerinde değişiklik olduğu görülmüştür. Katılımcılar yaşamın, babanın varlığında daha güvenli ve neşeli bir yer olduğunu söylerken babanın ölümünün ardından daha güvensiz ve mücadele gerektiren bir yere dönüştüğünü bildirmişlerdir.

Baba kaybı romantik ve sosyal ilişkileri de olumsuz etkileyebilir; güven ve bağlılık duyguları zarar görebilir ve bu durum güvensizlik ve bağlanma sorunlarına neden olabilir (Bretherton, 1992). Baba kaybı yaşayan bireyler, depresyon, anksiyete ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik sorunlarla daha sık karşılaşabilirler ve bu durum genel yaşam memnuniyetini olumsuz etkileyebilir. Araştırmanın bulguları dikkate alındığında katılımcıların çoğu romantik ilişkilerinde partner seçiminde, arkadaş seçiminde baba kaybının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Evlilikte eşine, romantik ilişki içerisinde partnerine bağlanma konusunda yaşadığı zorluğu dile getiren katılımcılar olmuştur.

Wallerstein ve Blakeslee (2003), baba kaybının çocukların duygusal ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkilediğini, güven problemleri ve bağlanma sorunları yarattığı sonucuna ulaşmışlardır. Bununla beraber baba kaybının etkilerinin çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar sürdüğü belirlenmiştir. Araştırma bulguları, mevcut çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşayan katılımcıların çoğu,

babasının ölümü ardından yaşadığı güvensizliği ve eksikliği ifade ederken bazıları bu durumun yetişkinlik döneminde de devam ettiğini belirtmişlerdir.

Genç yetişkinlerin baba kaybı ve yas tecrübelerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen Maraş ve Gençöz'ün (2020) çalışmasında ortaya çıkan sonuçlara göre, genç yetişkinler babalarının varlığında hissettikleri duyguları karşılamakta zorlanmakla beraber boşluk, hüznün, korku, öfke ve suçluluk gibi duyguların şiddetlendiği anlar yaşamaktadır. Baba kaybını erken yaşta yaşayan kadın katılımcılar da ölümün ardından ortaya çıkan duygusal deneyimleri; kaygı-korku, güvensizlik, sevgisizlik, değersizlik, merak, yalnızlık, özlem, hüznün, eksiklik, öfke ve umut duyguları ile aktarmışlardır. Baba kaybı sonrası yaşanan bu duygusal deneyimler katılımcıların kimlik inşasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bruner (2004) ve Riessman (2008), anlatısal kimliğin, bireylerin kendi deneyimlerini anlamlandırma ve kimliklerini inşa etme biçimleri üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu belirtmektedir.

Destekleyici bir sosyal çevre, bireyin kayıp sonrasındaki süreci daha sağlıklı bir şekilde yönetmesine yardımcı olabilir (Stroebe, Stroebe ve Schut, 2003). Aksine, sosyal destek eksikliği, duygusal yalıtım ve yalnızlık hissine yol açarak, kimlik gelişimini olumsuz etkileyebilir (Worden, 2008). Destek alamama, bireyin içsel dünyasında kendini yalnız ve anlaşılmamış hissetmesine neden olabilir ve bu duygular anlatısal kimlikte belirgin bir yer tutabilir (Neimeyer, 2001). Bu çalışmada sosyal çevreden ve özellikle akrabalarından destek aldıklarını bildiren katılımcılar, bu desteğin hayatlarındaki olumlu değişimlere vesile olduğunu, anlaşılmış hissetmelerini sağladığını belirtmiştir. Güçlü hissetmediği anlarda kendisini karar almaya teşvik eden sosyal destek kaynakları sayesinde eğitim gibi kritik alanlarda ilerleme gösterdiğini belirten katılımcılar vardır. Bu durum sosyal destek kaynaklarının kişinin kimlik gelişiminde etkili rol oynadığını destekler niteliktedir. Cohen ve Wills'in (1985) sosyal destek teorisi, sosyal desteğin stresli yaşam olaylarıyla başa çıkmada önemli bir rol oynadığını belirtir. Katılımcılardan baba kaybıyla ilişkili karşılaştıkları olumsuz durumlarda veya baba kaybına ilişkin konuşmak istediklerinde arkadaşlarıyla paylaşımda bulunarak arkadaşlarının desteğinin kendilerine iyi geldiğini ve anlaşılır hissetmelerini sağladığını belirtmiştir. Bu bulgu, baba kaybının ardından sosyal destek kaynaklarının sonrasındaki süreçleri nasıl kolaylaştırdığını göstermektedir.

Baba kaybının çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerini inceleyen Amato (1994)'nin çalışması, baba kaybı yaşayan çocukların yetişkinlik döneminde daha yüksek düzeyde depresyon, anksiyete ve düşük özsaygı yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, bu çocukların yetişkinlikte daha fazla ilişki problemi yaşadıkları belirlenmiştir. Mevcut araştırmanın bulgularında da erken yaşta baba kaybı yaşayan kadınların romantik ve arkadaşlık ilişkilerinde yaşadığı sorunlarda baba ölümünün etkilerinin olduğu görülmektedir. Hendricks ve arkadaşları (2005), baba kaybı yaşamış gençlerin sosyal destek sistemlerine olan ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların karşılanmadığı durumlarda yaşanan sorunları ortaya koymuştur. Bu çalışmada

baba ölümü sonrası sosyal çevreden destek görmediklerini bildiren katılımcılar, kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları sıkıntıları dile getirmişlerdir. Akraba ya da arkadaşları tarafından destek ve yardım aldıklarını ifade eden katılımcılar ise sosyal çevre ile ilişkilerinde daha olumlu paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Evlilik ve romantik ilişkiler, bireyin kimlik gelişiminde önemli bir rol oynar. Erken yaşta baba kaybı yaşamış kadınlar, romantik ilişkilerde güven ve bağlılık konularında zorluklar yaşayabilirler (Bowlby, 1980). Bu tür ilişkiler, bireyin kendini güvende ve sevildiğini hissetmesine katkıda bulunabilir, bu da olumlu kimlik gelişimini destekler (Hazan ve Shaver, 1987). Bu çalışmada katılımcılar arasından baba kaybının ardından uzun süre ihtiyaç duyduğu güveni eşinde ve evliliğinde bulanlar evlilik sürecinde öncesine kıyasla daha güvende ve mutlu hissettiklerini belirtmiştir. Ancak, baba figürünün kaybı, bireyin romantik ilişkilerde güven ve bağlılık oluşturma yeteneğini olumsuz etkileyebilir ve bu durum kimlik hikayelerinde güvensizlik ve bağımsızlık temalarının öne çıkmasına neden olabilir (Main ve ark., 1985). Bu bulguyu destekler nitelikte, bu çalışmada katılımcıların bir kısmı, baba ölümünün romantik ilişkiye başlama kararlarını, karşı cinse ilişkin bakış açılarını etkilediğini ve güven ve bağlanma problemlerine yol açtığını belirtmişlerdir.

Destekleyici ve anlayışlı bir eş, bireyin kendini değerli ve sevilen biri olarak görmesine yardımcı olabilir. Bu, bireyin anlatsal kimlik hikayelerinde olumlu benlik algısının ve sağlıklı ilişkilerin yer almasını sağlar (Collins ve Read, 1990). Ancak, olumsuz veya istikrarsız romantik ilişkiler, bireyin kendine olan güvenini zedeleyebilir ve anlatsal kimlikte güvensizlik ve hayal kırıklığı temalarının baskın hale gelmesine yol açabilir (Simpson, 1990). Bu çalışmada babasız bir kadın olarak yetiştirilmiş olma inancının evlilik içerisinde ve evlenen kişinin ailesi tarafından olumsuz yaklaşımlara yol açtığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcıların ilişkilerinde yaşadıkları problemin kendilik algılarına kısa süreli de olsa olumsuz yansıdığını bildirmeleri, baba kaybının romantik ilişkiler üzerindeki etkisini ve dolaylı olarak anlatsal kimlik üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Baba yokluğu aynı zamanda güvensizlik, terk edilme korkusu, ikircikli duygularla baş etme ve bir kurtarıcı ararken bir erkeğin kurtarıcısı olma ve yakınlık kurmaktan aşırı korkma gibi durumlara yol açmaktadır. Yakın ilişkilerde kontrolü kaybetme önemli bir endişe nedeni olarak ifade edilmekte ve çare olarak romantik partnerlerden uzak durma yolu benimsenmektedir (Taylor, 2010). Çalışma bulgularına paralel olarak bu araştırmada da katılımcılar, güvensizlik duygusu, terk edilme kaygısı, bağlanmaktan kaçınma ve romantik ilişkiden uzak kalma davranışları olduğunu belirtmişlerdir.

Aile içi ilişkiler, anlatsal kimlik gelişiminde önemli bir rol oynar ve bireyin kendini ve dünyayı nasıl algıladığını doğrudan etkiler (Bowlby, 1988). Ailedeki ebeveyn-çocuk ilişkileri ve kardeş etkileşimleri, bireyin erken yaşlardan itibaren güvenli bağlanma ve kimlik gelişimi üzerinde belirleyici olur (Hartup, 1999). Bu nedenle, sağlıklı ve destekleyici aile ilişkileri, bireyin

kendini anlamlandırma sürecinde önemli bir kaynak oluştururken, olumsuz aile dinamikleri bu süreci zorlaştırabilir ve kimlik gelişiminde aksamalara neden olabilir (Bowlby, 1988). Dolayısıyla bu çalışmada baba kaybının aile içi ilişkiler üzerindeki etkisini incelemek oldukça önemlidir. Ek olarak araştırmalara göre baba kaybı, ailenin ekonomik durumunu olumsuz etkileyebilir. Ekonomik zorluklar, aile içi ilişkilerde çatışmalara ve stresin artmasına neden olabilir (Amato ve Anthony, 2014). Bu çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu babalarının ölümünün ardından ekonomik problemler yaşadığını belirtmiştir. Yaşanan ekonomik problemler nedeniyle annenin sürekli çalışması ve meşgul olması, katılımcıların ihtiyaç duyduğu ilgiyi ve sevgiyi annelerinden alamamalarına sebep olmuştur. Çocukluk yıllarında kurulamayan bu sevgi ilişkisinin ilerleyen yıllarda benzer şekilde devam ettiğini görülmüştür.

Baba kaybı sonrasında aile içindeki destek sistemleri önem kazanır ve ailede duygusal destek sağlanması, yas sürecinin daha sağlıklı bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir (Walsh, 2007). Bu bulguları doğrular nitelikte, bu çalışmada katılımcılar aile üyeleri olarak yaşadıkları ortak kaybı birbirleriyle paylaşarak birbirlerinden güç aldıklarını aynı zamanda daha anlaşılabilir ve güçlü hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu yaşadıkları baba ölümünün diğer aile üyeleriyle ilişkilerinin güçlenmesine etkisi olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde aile içerisinde birbirinin ihtiyaçlarına hassas yaklaşma, birbirini önemseme gibi yaklaşımların güçlenip arttığı görülmektedir. Özbay ve Aydoğan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada babasını kaybetmiş bireylerde aile yılmazlığı ayrıntılı şekilde incelenerek, kardeş ilişkilerinin rolü ele alınmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, yaşanan baba kaybından sonra ailede var olan inanç sistemlerinin, kardeşler arasındaki yakın, destekleyici ilişki örüntülerinin ailede olumlu gelişimi sağlamada önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Bu çalışma, mevcut araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Psikososyal gelişim kuramına göre, aşırı sorumluluk, çocukların kimlik karmaşası yaşamasına neden olabilir (Erikson, 1963). Bu durum, çocukların kimliklerini sağlıklı bir şekilde geliştirmelerini zorlaştırabilir ve onların gelecekteki kimlik oluşum süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında sorumluluk kavramının ele alınması anlatsal kimlik gelişimi açısından oldukça önemlidir. Taylor (2010) tarafından çocukluk döneminde İkinci Dünya Savaşı nedeniyle baba kaybı yaşamış kadınlarla yapılan nitel çalışmada ailede fazladan sorumluluk almak ve başkalarının bakımını üstlenmek ortaya çıkan temalardan biridir. Yapılan bu çalışma, mevcut araştırmanın verilerinin analizi sonucu ortaya çıkan sorumluluk alt teması ile ortak bulgular ortaya koymaktadır. Çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybını deneyimleyen katılımcıların hepsi baba ölümü ardından ailede sorumlulukların arttığını ve kendilerinin de bu sorumlulukları üstlendiklerini bildirmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının babasının vefatı sonrası kardeşlerinin ve annesinin bakımını üstlenerek baba rolü eksikliğini giderme çabası içerisinde oldukları görülmektedir.

Kadınların baba kaybı tecrübelerini ayrıntılarıyla ele almayı amaçlayan Uçar (2018), özellikle ölümlle ilişkili söylemler, hissedilen duygular ve hayatları üzerindeki etkisi bağlamında baba kaybını incelemiştir. Bu çalışmada ortaya konan bulgulara bakıldığı zaman mevcut araştırmanın aile içinde sorumluluk almak ve babanın ölümü sonrası anneye fiziksel ve duygusal olarak ulaşamama bulguları benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte baba ile ilişkiyi devam ettirme konusunda kişilerin çabalamayı sürdürdüğüne dair benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Katılımcılar babasının ölümünden sonra onu rüyada görmeyi ve iletişime geçmeyi umut etme, babayla içsel konuşmalar sürdürme gibi çeşitli yollardan iletişim kurmayı çabaladıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma sonucunda görülmektedir ki, çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşayan kadınların anlatsal kimlik gelişimi, toplum beklentileri ve toplumsal cinsiyet algısı gibi unsurlar tarafından önemli ölçüde şekillendirmektedir. Bu etkilerin incelenmesi, bireysel kimlik oluşumunun karmaşıklığını ve toplumsal bağlamın önemini anlamak için kritik öneme sahiptir. Toplum, bireylerin anlatsal kimlik gelişiminde merkezi bir rol oynar (Crossley, 2000). Toplumun kültürel, sosyal ve normatif yapıları, bireylerin kendi hikayelerini nasıl oluşturduklarını, anlattıklarını ve bu hikayeleri kimliklerinin bir parçası haline getirdiklerini derinden etkiler (Bruner, 1990). Bu bağlamda, toplumun anlatsal kimlik gelişimine olan etkisini birkaç ana başlık altında inceleyebiliriz. Kültürel senaryolar, bireylerin yaşam olaylarını anlamlandırma ve yapılandırma biçimlerini şekillendirir (Hammack, 2008). Toplumun kabul ettiği normlar ve değerler, bireylerin kendilerini ve yaşadıkları deneyimleri belirli kalıplar içinde anlatmalarına yol açar (McLean ve Pratt, 2006). Örneğin, bireylerin başarı, aile, sevgi ve dayanıklılık gibi temalar etrafında hikayeler oluşturması, kültürel değerlerin bir yansımasıdır (McAdams, 2001).

Sosyal-bilişsel gelişim çerçevesinde yaptığı araştırmalarda Bamberg (2004), otobiyografik anılarımızın ve kimliklerimizin sosyal bağlamdan ayrı değerlendirilemeyeceğine vurgu yapmıştır. Bu çalışmada katılımcılar, baba kaybının ardından toplumun kendilerinden belirli beklentileri olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların çok ön plana çıkmamaları gerektiği, sessiz ve sakin olmaları gerektiği, babaları hayatta olmadığı için sürekli bir muhtaciyet halinde ve hüzünlü olmaları beklendiği ve aynı zamanda güçlü olmaları beklendiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Toplumsal beklentiler, bireyin içsel dünyası ile dış dünya arasında bir çatışma yaratabilir ve anlatsal kimlik gelişimini karmaşıklıştırabilir (Crossley, 2000). Katılımcılar arasında toplum tarafından üzgün olduğu için eleştirilip mutlu olması beklenen ve aynı zamanda mutlu olduğu için yadırganan ve hüzünlü olması beklenen iki katılımcı vardır. Yapılan çalışmada toplumsal beklentilerin kendi içerisinde çelişkili olduğu görülmektedir ve bu durumun katılımcıları anlaşılmadıklarını hissetmeye ve yalnızlaştırmaya yönelttiği görülmüştür. Mead'in (1934) toplumsal benlik teorisi, bireylerin toplumun beklentilerine göre kendilerini şekillendirdiklerini açıklar. Çelişkili beklentilere hizmet etmenin kişi üzerinde belirtilen

değişikliklere sebep olduğu bulgusu, baba kaybının ardından toplumun beklentilerinin kadınların kendilik algılarını nasıl etkilediğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin ait olduğu cinsiyete yönelik beklentileri ve bu beklentilerin doğurduğu davranış kalıplarını içerir (Bussey ve Bandura, 1999). Bu roller, bireyin kimlik oluşumunda temel bir rol oynar ve bireyin kendini başkalarıyla karşılaştırmasına, kabul edilme arayışına ve kendi kimlik hikayesini oluşturmasına katkıda bulunur. Toplumsal cinsiyet rolleri, bireylere belirli davranış biçimlerini benimsemeleri için baskı yapabilir (Eagly, 1987). Örneğin, erkeklerin duygularını saklaması veya kadınların bakıcı ve fedakâr olması beklenir. Bu baskılar, bireylerin kendilerini nasıl ifade ettiklerini ve kimliklerini nasıl oluşturduklarını etkileyebilir. Toplumun kadınlardan beklediği uyumlu, bakıcı ve fedakâr roller, kadınların kendilerini anlatırken bu rollere uygun hikayeler oluşturmasına neden olabilir (McAdams, 2001). Bu çalışmada katılımcılar babalarının ölümünün ardından bir kadın olarak nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin hissettikleri baskıdan söz etmişlerdir. Katılımcıların özellikle evlilikle ilişkili süreçlerde babalarının yokluğunun kendilerini zorladığını, babası olmayan kadınlara ilişkin başıboş, başına buyruk, sahipsiz gibi etiketlerin karşılıklarına gelmesinden endişe ettiklerini bildirmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılar, baba ölümünün ardından kadın başına bir hayat sürdürmek, tamir gibi gündelik işlerin kendi başlarına yapılmak gibi durumların insanlar tarafından problemlilik karşılandığını fakat bunları yapabilecek güçleri kendilerinde bulduklarını belirtmişlerdir. McLean ve Pratt'in (2006) çalışmaları, toplumun bireyden beklediği rollerin, bireyin kimlik hikayelerini yapılandırma büyük rol oynadığını ve bu hikayelerin kimlik gelişimine doğrudan veya dolaylı yollarla katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri zamanla esneklik gösterebilir ve bu değişkenlik, bireylerin farklı kimlik özelliklerini benimsemelerine ve kendilerini farklı yönleriyle ifade etmelerine olanak tanır (Wood ve Eagly, 2002). Bu çalışmada kadınların baba kaybını ilk deneyimlediği yıllarda toplumun beklentilerinden ve toplumsal cinsiyet rollerinin gerekliliğinden daha fazla etkilendikleri fakat yaş aldıkça bu durumun değiştiğini ve üzerlerindeki baskıyı daha az hissettiklerini belirtmişlerdir. Bunu başarabilmek için kimi katılımcılar daha az sosyal ilişkiyi tercih ederken kimi katılımcılar ise kendi gelişimsel süreçlerinde farkındalık kazanmakla beraber ilerlediklerini görmüştür.

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Araştırma Sonuçları

Bu çalışma, 6-18 yaş aralığındayken baba kaybı yaşamış kadınların ölüme dair farkındalıklarını, anlatısal kimlik gelişimlerini ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları detaylı bir şekilde incelemektedir. Araştırma bulguları, katılımcıların ölüme dair farkındalıklarının belirgin bir bilinçlenme süreci içerdiğini göstermektedir. Ölümün kaçınılmazlığına dair farkındalık, katılımcıların hayatta anlam arayışlarını ve yaşamlarını daha değerli kılma çabalarını artırmıştır. Ancak bu bilinçlenme, bazı katılımcılar için umutsuzluk ve karamsarlığa da yol açmıştır. Katılımcıların ölümle ilgili deneyimlerini paylaşma konusundaki çekinceleri, sosyal çevrenin ve toplum beklentilerinin etkisiyle şekillenmiştir. Katılımcılar, babalarının ölümünü paylaşmaktan aldıkları olumsuz tepkiler nedeniyle kaçındıklarını belirtmişlerdir. Dini inançların kimlik oluşumundaki rolü bu araştırmada önemli bir bulgu olarak öne çıkmıştır. Dini inançların ölümle başa çıkmada sunduğu destek, katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Dini inançlar, katılımcıların yas sürecinde duygusal destek bulmalarını ve ölüm sonrası hayatla başa çıkmalarını kolaylaştırmıştır. Ancak, baba kaybının dini inançlarla olan ilişkilerde zaman zaman çatışmalara neden olduğu da gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada da katılımcılar, baba kaybının ardından duygusal ve sosyal zorluklar yaşadıklarını, güvensizlik ve bağlanma sorunları ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Romantik ilişkilerde baba kaybının etkileri de belirgin bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Baba figürünün kaybı, güven ve bağlılık sorunlarına yol açarak, katılımcıların romantik ilişkilerinde zorluklar yaşamalarına neden olmuştur. Katılımcılar, baba kaybının romantik partner seçimlerinde ve ilişkilerinde güvensizlik ve bağlanma sorunlarına yol açtığını belirtmiştir. Aile içi ilişkiler ve sorumluluk kavramı, anlatısal kimlik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar, baba kaybının ardından ailede sorumlulukların arttığını ve bu sorumlulukları üstlenmek zorunda kaldıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, katılımcıların kimlik gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak bu araştırma, çocukluk ve ergenlik döneminde baba kaybı yaşamış kadınların anlatısal kimlik gelişiminde ölüme dair farkındalık, sosyal çevre, dini inançlar, psikolojik etkiler, romantik ilişkiler, aile içi ilişkiler ve sorumluluk kavramlarının önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, bireysel kimlik oluşumunun karmaşıklığını ve toplumsal bağlamın önemini anlamak için kritik öneme sahiptir. Toplumun kültürel, sosyal ve normatif yapıları, bireylerin kendi hikayelerini nasıl oluşturduklarını, anlattıklarını ve bu hikayeleri kimliklerinin bir parçası haline getirdiklerini derinden etkilemektedir. Bu bağlamda,

erken yaşta baba kaybı yaşamış kadınların anlatsal kimlik gelişimi, toplum beklentileri ve toplumsal cinsiyet algısı gibi unsurlar tarafından önemli ölçüde şekillendirilmektedir

Öneriler

- Erken yaşta baba kaybı yaşayan kadınların babalarının ölümü ve yas deneyimlerinin anlatı kimliklerindeki yerini ele alan çalışmaların, özellikle psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki sınırlılığı dikkat çekmektedir. Erken yaşta deneyimlenen baba ölümü, kadınların ölüm sonrası kendi kimliğinin inşasında ve tanımlanmasında oldukça önemlidir. Buradan hareketle araştırmacılara alanyazında var olan bu boşluğa katkı sağlayacak çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.
- Bu çalışma 6-18 yaş aralığında baba kaybı yaşamış kadınların anlatsal kimlik gelişimine odaklanmaktadır. Farklı yaşam dönemlerinde baba kaybı yaşamış kadınların anlatsal kimlik gelişimini inceleyen çalışmaların yürütülmesi alanyazına katkı sağlayacaktır.
- Bu çalışmanın katılımcılarını çoğunlukla sosyal bilimlerden eğitim almış olan kadınlar oluşturmaktadır. Gelecek çalışmalar çeşitli eğitim seviyeleri, sektör ve disiplinlerden kadınlarla çalışmalar yapabilir.
- Alanyazında erken yaşta baba ölümü yaşamış kadınlarla yapılan çalışmalara bakıldığında çoğunlukla bu kadınların geliştirmiş olduğu ruhsal sorunlar araştırılmıştır. Kadınların evlilik ve romantik yaşantılarındaki problemlerin ve sosyal ilişkilerinde yaşadıkları problemlerin araştırılmasının önemli olduğu düşünülmekte ve araştırmacılara bu konulara da odaklanmaları önerilmektedir.
- Erken yaşta baba kaybı deneyimi olan kadınların anlatsal kimlik gelişiminin araştırılmasında nitel veya karma desen çalışmalara ağırlık verilmesinin kültüre özgü yöntemlerin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Çalışmaya katılan kadınların içinde buldukları aile sisteminden ve kültürden etkilendiği görülmüştür. Dolayısıyla baba kaybı yaşamış kadınların yaşamlarını etkileyen etmenlerin bir kısmı sistemik olduğundan müdahale yaklaşımları da kadınların içinde yaşadıkları sistemlerin öğelerini hesaba katar nitelikte olmalıdır.
- Erken yaşta baba kaybı yaşayan kadınların, babalarının ölümü ardından ortaya çıkan duygusal deneyimlerin etkilerinin yetişkinlik döneminde de devam etmesi, bu kişilerin psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda başa çıkma becerilerinin ve sosyal destek kaynaklarının güçlendirilmesi sağlanabilir.

- Erken yaşta baba kaybı yaşamış kız çocuklarına çeşitli eğitim aşamalarında sunulacak psikolojik danışma ve diğer psikolojik destek hizmetleri anlatısal kimliğin gelişimine katkı sağlayabilir.
- Erken yaşlarda babasını kaybetmiş kadınların baş etme ve ayakta kalmalarını sağlayan etkenler çoğunluk olarak maneviyat ve inanç, aile bireylerinin varlığı ve sosyal destek olmuştur. Uygulamacıların bu koşullardaki kadınlarla çalışma yaparken danışanların baş etme becerilerinin incelenmesi bu bireylere yardımın daha etkili olmasını sağlayabilir.
- Katılımcılar sosyal destek kaynaklarının baba ölümü deneyimledikleri süreç sonrasındaki olumlu etkilerinden bahsetmişlerdir. Buradan yola çıkılarak kişilerin ulaşabilecekleri sosyal destek kaynaklarını belirlemeleri ve sosyal destek kaynakları oluşturmaları teşvik edilebilir.
- Yapılan çalışmada baba ölümünün ardından maddi zorlukların ve yoksulluğun fazla olduğu ve kadınların kalan aile üyeleriyle beraber almış oldukları çözümlerin yetersiz kaldığı görülmüştür. Ekonomik desteğe ihtiyaç duyan bireylere sosyal yardım yapılması gerekmektedir.
- Baba ölümü gibi oldukça zor bir deneyim atlatan katılımcılardan bu konuya ilişkin psikolojik destek alanların sayısı oldukça azdır. Bu kadınlara ruh sağlığı ve diğer sosyal hizmetleri daha erişilir kılınmalıdır.
- Yapılan çalışmada eğitimle ilgili sorunların birçok zorlu yaşantının oluşmasına sebep olduğu görülmüştür. Baba ölümüyle beraber artan sorumluluklar kadınların bir kısmının eğitime erişimini engellemiştir. Kız çocuklarının eğitim haklarının engellenmesinin önlenmesine yönelik etkili çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.
- Yapılan çalışmada kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden ve toplumun beklentilerinden olumsuz etkilenebildikleri görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılması gerek aile eğitimleri gerekse örgün eğitim kurumlarında buna yönelik eğitimlerin olması gerekmektedir. Özellikle eğitim kurumlarında yapılacak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili çalışmaların bireylerin farkındalık düzeyinin artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Türkiye'de baba rolü ve aile yapısının kültürel önemi göz önüne alındığında, bu tür araştırmalar ruh sağlığı uzmanlarının danışanlarının ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına ve kültürel olarak uygun müdahaleler geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Kaynaklar

- Adler, J. M. (2012). Living into the story: Agency and coherence in a longitudinal study of narrative identity development and mental health over the course of psychotherapy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(2), 367-389. <https://doi.org/10.1037/a0025289>
- Alkan, D. (2022). *An İnterpretative Phenomenological Analysis of The Experience of Father Loss Caused by COVID-19 in Young Women Adults / Genç Kadın Yetişkinlerde COVID-19'un Neden Olduğu Baba Kaybı Deneyiminin Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizi* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Allgood, S. M., Beckert, T. E., & Peterson, C. (2012). The role of father involvement in the perceived psychological well-being of young adult daughters: A retrospective study. *North American Journal of Psychology*, 14(1), 95-110.
- Amato, P. R. (1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *The Future of Children*, 4(1), 143-164.
- Amato, P. R., & Anthony, C. J. (2014). Estimating the effects of parental divorce and death with fixed effects models. *Journal of Marriage and Family*, 76(2), 370-386.
- Arslan, Z. (2017). Alevi diasopası ve resmi din olarak Alevilikte çoklu kimlik. *Göç Dergisi* 4(2), 153-184.
- Aytuğlu, H. A. (2018). *The Link Between Emerging Adult's Narrative Identity and Positive Development/Genç Yetişkinlerin Anlatısal Kimlikleri ile Olumlu Gelişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Özyeğin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baddeley, J. L., & Singer, J. A. (2009). A social interactional model of bereavement narrative disclosure. *Review of General Psychology*, 13(3), 202-218.
- Baddeley, J., & Singer, J. A. (2010). A loss in the family: Silence, memory, and narrative identity after bereavement. *Memory*, 18(2), 198-207.
- Baerger, D. R., & McAdams, D. P. (1999). Life story coherence and its relation to psychological well-being. *Narrative Inquiry*, 9(1), 69-96.
- Bamberg, M. (2004). Form and functions of 'slut bashing' in male identity construction in 15-year-olds. *Human Development*, 47(6), 331-353.
- Bamberg, M. (2011). Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & Psychology*, 21(1), 3-24.

- Baş, T., & Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo 7.0 ile nitel veri analizi*. Seçkin Kitabevi.
- Becker, E. (1973). *The denial of death*, New York (The Free Press).
- Berzonsky, M. D. (1992). A process perspective on identity and stress management. In Adams, G. R., Gullotta, T. P. & Montemayor, R. (Eds.), *Adolescent Identity Formation* (pp. 771-788). Sage.
- Biller, H. B. (1993). *Fathers and families: Paternal factors in child development*. Westport, CT: Auburn House.
- Boelen, P. A., de Keijser, J., & Smid, G. (2015). Cognitive-behavioral variables mediate the impact of violent loss on post-loss psychopathology. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 7(4), 382.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss III: Loss, sadness, and depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). Developmental psychiatry comes of age. *The American Journal of Psychiatry*, 145(1), 1-10.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Brietzke, E., Sant'anna, M. K., Jackowski, A., Grassi-Oliveira, R., Bucker, J., Zugman, A., Mansur, R. B., & Bressan, R. A. (2012). Impact of childhood stress on psychopathology. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 34(4), 480-488.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Harvard University Press.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310.
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644-663.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Sage.

- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Pearson Education.
- Creswell, J. W. (2019). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri* (H. Özcan, Çev.). (2. baskı). Anı Yayıncılık. (Orijinal çalışma 1999'da yayınlandı)
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). (6. baskı). Siyasal Kitabevi. (Orijinal çalışma 2016'da yayınlandı)
- Cross, S. E., Gore, J. S., & Morris, M. L. (2003). The relational-interdependent self-construal, self-concept consistency, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 933.
- Crossley, M. L. (2000). *Introducing narrative psychology: Self, trauma and the construction of meaning*. Open University Press.
- Daymon, C. & Holloway, I. (2003). *Qualitative research methods in public relations and marketing communications*. Routledge.
- Deaux, K., & Ethier, K. A. (1998). Negotiating social identity. In J. K. Swim & C. Stangor (Eds.), *Prejudice: The target's perspective* (pp. 301–323). Academic Press.
- Duchesne, S., & Ratelle, C. F. (2014). Attachment security to mothers and fathers and the developmental trajectories of depressive symptoms in adolescence: Which parent for which trajectory? *Journal of Youth and Adolescence*, 43(4), 641-54.
- Eagly, A. H. (1987). Reporting sex differences. *American Psychologist*, 42(7), 756-757.
- East, L., & Jackson, D. (2005). Reflections on childhood through the lens of father absence. *Collegian*, 12(2), 21-27.
- Ellis, J., Dowrick, C., & Lloyd-Williams, M. (2013). The long-term impact of early parental death: lessons from a narrative study. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 106(2), 57-67.
- Ergün, N. (2015). *Süryani Gençlerin Anlatı Kimliklerinde Kuşaklararası Anlatıların Rolü / The Role of Intergenerational Narrative in Narrative Identity of Assyrian Young People* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Ergün, N. (2020). Kimlik gelişimi: anlatı kimliği ve kuşaklararası anlatı kimliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), 455–475.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. Norton.
- Erikson, E. H. (1963). *Youth: Change and challenge*. New York, Basic Books.

- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.
- Erikson, E.H. (1959). *Identity and the life cycle: selected papers*. International Universities Press.
- Eroğlu, M. (2020). Etnik kimlik, savaş ve göç olgularının çocuklar ve ergenler üzerindeki psikolojik etkileri. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 4(1), 94-105.
- Etchegoyen, A. (2002). Psychoanalytic ideas about fathers. In J. Trowell & A. Etchegoyen (Eds.), *The importance of fathers: A psychoanalytic re-evaluation* (pp. 20–41). Brunner-Routledge.
- Etherington, K. & Bridges, N. (2011). Narrative case study research: On endings and six session reviews. *Counselling and Psychotherapy Research*, 11(1), 11-22. <https://doi.org/10.1080/14733145.2011.546072>
- Ezzy, D. (2013). *Qualitative analysis*. Routledge.
- Fivush, R., Marin, K., Crawford, M., Reynolds, M., & Brewin, C. R. (2007). Children's narratives and well-being. *Cognition and Emotion*, 21(7), 1414-1434.
- Forrest, G., Plumb, C., Ziebland, S., & Stein, A. (2009). Breast cancer in young families: a qualitative interview study of fathers and their role and communication with their children following the diagnosis of maternal breast cancer. *Psycho-Oncology: Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer*, 18(1), 96–103.
- Freud, A., & Burlingham, D. (1973). *Uprooting and after*. Springer.
- Freud, S. (1909). A phobia in a five-year-old boy. *Standard Edition*, 10, 3-147.
- Freud, S. (1924). The passing of the Oedipus complex. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 5, 419.
- Freud, S., Strachey, J., & Freud, A. (1910). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud*. London: Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis.
- Gergen, K. J. (1991). *The saturated self: Dilemmas of identity in contemporary life*. Basic Books.
- Gibbs, G. R. (2014). *Analyzing biographies and narratives*. Sage.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.

- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy & P. Yalçinoğlu, Çev. Ed.). (5. baskı). Anı Yayıncılık.
- Gordon, M. S. (2016). Community disadvantage and adolescent's academic achievement: The mediating role of father influence. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 2069-2078.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 233-252.
- Güloğlu, B., & Kararımak, Ö. (2017). Erken çocuklukta baba kaybında bağlanma biçimleri ve yakın ilişkilerdeki psikolojik eğilimler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 7(47), 99-115.
- Gürbüz, S. & Şahin, F., (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe-yöntem-analiz*, (3. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Hammack, P. L. (2008). Narrative and the cultural psychology of identity. *Personality And Social Psychology Review*, 12(3), 222-247.
- Hartup, W. W. (2006). Relationships in early and middle childhood. *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*, 177-190.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hendricks, C. S., Cesario, S. K., Murdaugh, C., Gibbons, M. E., Servonsky, E. J., Bobadilla, R. V., Hendricks, D. L., Spencer-Morgan, B. & Tavakoli, A. (2005). The influence of father absence on the self-esteem and self-reported sexual activity of rural southern adolescents. *ABNF Journal*, 16(6),124-131.
- Hetherington, E. M. (2014). Coping with family transitions: Winners, losers and survivors. In M. Woodhead & P. L. Ronnei Carr (Eds.), *Growing up in a changing society*, (pp. 115–138). Routledge.
- Hetherington, E. M. (2014). Coping with family transitions: Winners, losers and survivors. In M. Woodhead & P. L. Ronnei Carr (Eds.), *Growing up in a changing society*, (pp. 115–138). Routledge.
- Jain, N. (2015). Father-daughter attachment pattern and its influence on daughter's development. *The International Journal of Indian Psychology*, 2(2), 75-83.
- Jain, N. (2015). Father-daughter attachment pattern and its influence on daughter's development. *The International Journal of Indian Psychology*, 2(2), 75-83.

- James, W. (1890). *The Principles of Psychology*. Henry Holt and Company.
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*, 7(2), 113-136.
- Josselson, R. (1996). *Revising herself: The story of women's identity from college to midlife*. Oxford University Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: kültür bağlamında insan ve aile*. Evrim Yayınları.
- Kissane, D. W., & Bloch, S. (2002). *Family-focused grief therapy*. Open University Press.
- Koenig, H. G. (2006). *In the wake of disaster: Religious responses to terrorism & catastrophe*. Templeton Foundation Press.
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: the assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(3), 214-222.
- Kroger, J. (2000). *Identity development: Adolescence through adulthood*. Sage.
- Kutlu, H. (2020). *Çocukluk Döneminde Ölüme Bağlı Baba Kaybı Yaşamış Erişkin Bireylerin Benlik Saygısı, Kişiler Arası İlişki Tarzları ve Baş Etme Becerilerinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Lamb, M. E. (1987). *The father's role: Cross-cultural perspectives*. Routledge.
- Lamb, M. E. (1997). The development of father–infant relationships. In M. E. Lamb (Eds.), *The role of the father in child development* (3rd ed., pp. 104–120). John Wiley & Sons Inc.
- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage & Family Review*, 29(2-3), 23-42.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newberry Park.
- Luecken, L. J., & Roubinov, D. S. (2012). Pathways to lifespan health following childhood parental death. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(3), 243-257.
- Luyckx, K., Goossens, L. & Soenens B. A. (2006). Developmental contextual perspective on identity construction in emerging adulthood: Change dynamics in commitment formation and commitment evaluation. *Development Psychology*, 42, 366-388.
- Lynn, M. (2012). *Influences on father involvement: Testing for unique contributions of religion and spirituality*. Marquette University.
- Mahler, M., Pine, F. & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the infant*. Basic Books.

- Mahon, M. M. (2011). Death in the lives of children. In V. Talwar, P. L. Harris & M. Schleifer (Eds.), *Children's understanding of death: From biological to religious conceptions* (pp. 61-97). Cambridge.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1-2), 66-104.
- Maraş, A., & Gençöz, F. (2020). Genç yetişkinlerde baba kaybı ve yas: Nitel bir çalışma. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(3), 389-421.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>
- McAdams D.P. (2013). The psychological self as actor, agent, and author. *Perspectives on Psychological Science*, 8(3), 272–295.
- McAdams, D. P. (1996). Aging and biography. In J. Birren, G. Kenyon, J.E. Ruth, J.J.F. Shroots, & J. Svendsen (Eds.), *Narrating the self in adulthood: Explorations in adult development*, (pp. 131-148). Springer.
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100-122. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.2.100>
- McAdams, D. P., & Bowman, P. J. (2001). Narrating life's turning points: Redemption and contamination. In D. P. McAdams, R. Josselson, & A. Lieblich (Eds.), *Turns in the road: Narrative studies of lives in transition* (pp. 3-34). American Psychological Association.
- McLean K. C., Pasupathi M., & Pals J. L. (2007). Selves creating stories creating selves: a process model of self-development. *Personality and Social Psychology Review*, 11(3), 262–278.
- McLean, K. C., & Pratt, M. W. (2006). Life's little (and big) lessons: Identity statuses and meaning-making in the turning point narratives of emerging adults. *Developmental Psychology*, 42(4), 714-722.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society from the standpoint of a social behaviorist*. University of Chicago Press.
- Merriam, S. B. (2015). Qualitative research: Designing, implementing, and publishing a study. In *Handbook of research on scholarly publishing and research methods* (pp. 125-140). IGI Global.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Merrill, N., & Fivush, R. (2016). Intergenerational narratives and identity across development. *Developmental Review, 40*, 72-92.
- Meuwissen, A. S., & Carlson, S. M. (2015). Fathers matter: The role of father parenting in preschoolers' executive function development. *Journal of Experimental Child Psychology, 140*, 1-15.
- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counselling psychology. *Journal of Counselling Psychology, 52*(2), 250-260.
<https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.2.250>
- Murray, M. (2003). Narrative psychology. In J. A. Smith (Eds.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*. Sage.
- Neimeyer, R. A. (2000). *Narrative disruptions in the construction of self*. Handbook of Bereavement Research.
- Neimeyer, R. A. (2001). *Meaning reconstruction and the experience of loss*. American Psychological Association.
- Neimeyer, R. A. (2001). Reauthoring life narratives: Grief therapy as meaning reconstruction. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences, 38*(3-4), 171-183.
- Neimeyer, R. A. (2004). Fostering posttraumatic growth: A narrative elaboration. *Psychological Inquiry, 15*(1), 53-59.
- Neimeyer, R. A. (2009). *Constructivist psychotherapy: Distinctive features*. Routledge.
- Neimeyer, R. A., & Currier, J. M. (2009). Grief therapy: Evidence of efficacy and emerging directions. *Current Directions in Psychological Science, 18*(6), 352-356.
- Nielsen, L. (2019). *Father-daughter relationships: Contemporary research and issues*. Routledge.
- Özbay, Y., & Aydoğan, D. (2019). Varlığında çocuk, yokluğunda yetişkin olmak: Baba kaybı, kardeş ilişkileri ve aile yılmazlığı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(2), 126-143.
- Palkovitz, R., & Hull, J. (2018). Toward a resource theory of fathering. *Journal of Family Theory & Review, 10*(1), 181-198.
- Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. Guilford Press.
- Pargament, K. I. (2001). *Religious coping with the loss of a loved one*. Handbook of Bereavement Research.

- Park, C. L., & Folkman, S. (1997). Meaning in the context of stress and coping. *Review of General Psychology*, 1(2), 115-144.
- Patton, M. Q. (1999). Enhancing the quality and credibility of qualitative analysis. *Health Services Research*, 34(5 Pt 2), 1189.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). (2. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık
- Pellegrini, A. D., & Bjorklund, D. F. (2004). The ontogeny and phylogeny of children's object and fantasy play. *Human Nature*, 15(1), 23-43.
- Peyper, E., De Klerk, W., & Spies, R. (2015). Experiences of young adult women with emotionally absent fathers. *Journal of Psychology in Africa*, 25(2), 127-133.
- Polat, M. S. (2020). *A Psychoanalytical Study of Women's Experiences Related to Early Paternal Loss and Romantic Relations* (Master's thesis). The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara.
- Polkinghorne, D. E. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. State University of New York Press.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*, (3. Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Rando, T. A. (2015). When trauma and loss collide: The evolution of intervention for traumatic bereavement. In J. M. Stillion & T. Attig (Eds.), *Death, dying, and bereavement: Contemporary perspectives, institutions, and practices* (pp. 321-334). Springer.
- Reese, E., & Fivush, R. (2008). The development of collective remembering. *Memory*, 16(3), 201-212.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Sage Publications, Inc.
- Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective. *Psychology and Culture*, 113-120.
- Rohner, R. P., & Veneziano, R. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382-405.
- Ross, J. M. (1979). Fathering: A review of some psychoanalytic contributions on paternity. *International Journal of Psycho-Analysis*, 60(3), 317-327.
- Rubin, A. & Babbie, E. R. (2016). *Empowerment series: Research methods for social work*. Cengage Learning.

- Sart, G. (2015). Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları (F. N. Seggie & Y. Bayyurt, Ed.), *10. Bölüm: Anlatı* (ss.135-146). Anı Yayıncılık.
- Schwen, M. R., & Bass, D. C. (2006). *Leading lives that matter: What we should do and who we should be*. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Seligman, E. (1982). The half-alive ones. *The Journal of Analytical Psychology*, 27(1), 1–20.
- Sharts-Hopko, N. C. (2002). Assessing rigor in qualitative research. *Journal of the Association of Nurses In Aids Care*, 13(4), 84-86.
- Silverman, P. R. (2000). *Never too young to know: Death in children's lives*. Oxford University Press.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971-980.
- Singer, J. A., & Salovey, P. (1993). *The remembered self: Emotion and memory in personality*. Free Press.
- Stone, E. (1988). *Black sheep and kissing cousins: How our family stories shape us*. Times Books.
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511557842>
- Streubert, H. J. & Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative research in nursing*. (5th ed.). Lippincott Williams & Wilkins.
- Stroebe, M. S., & Schut, H. (2001). Models of coping with bereavement: A review. In M. S. Stroebe, R. O. Hansson, W. Stroebe, & H. Schut (Eds.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping, and care* (pp. 375–403). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10436-016>
- Stroebe, M., & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies*, 23(3), 197-224.
- Stroebe, M., Stroebe, W., & Schut, H. (2003). Bereavement research: Methodological issues and ethical concerns. *Palliative Medicine*, 17(3), 235-240.
- Tat, P. (2017). *The Effects of Paternal Loss on Child's Educational Life and Intergenerational Transmission of Education for Girls* (Master's thesis). The Graduate School of Social Sciences Middle East Technical University, Ankara.
- Tay, A.K., Rees, S., Chen, J., Moses, K., & Derrick, S. (2015). Factorial structure of complicated grief: associations with loss-related traumatic events and psychosocial

- impacts of mass conflict amongst west papuan refugees. *Social Psychiatry Psychiatric Epidemiology*, 51, 395-406.
- Taylor, S. E. (2010). The childhood experience of being a war orphan: A study of the effects of father loss on women whose fathers were killed in World War II. *Journal of Loss and Trauma*, 15(3), 228-241.
- Thorne, A. (2004). Putting the person into social identity. *Human Development*, 47(6), 361-365.
- Tomkins, S. S. (1979). Script theory: Differential magnification of affects. In H. E. Howe & R. A. Dienstbier (Eds.), *Nebraska symposium on motivation* (pp. 201-236). University of Nebraska Press.
- Trahan, M. H., & Cheung, M. (2018). Fathering involvement to engagement: A phenomenological qualitative roadmap. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 35, 367-375.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2024, 3 Nisan). <https://sozluk.gov.tr/>
- Uçar, S. (2018). *Father loss during early childhood* (Master's thesis). The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara.
- Uluğ, Ö. (2008). *Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Düzeyine Ebeveyn Kaybının ve Anne Baba Ayrılığının Etkisi* (Yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Umberson, D. (2003). *Death of a parent: Transition to a new adult identity*. Cambridge University Press.
- Umberson, D., & Chen, M. D. (1994). Effects of a parent's death on adult children: Relationship salience and reaction to loss. *American Sociological Review*, 152-168.
- Van Schaick, K., & Stolberg, A. L. (2001). The impact of paternal involvement and parental divorce on young adults' intimate relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 36(1-2), 99-121.
- VandenBos, G. R. (Eds.). (2015). *APA dictionary of psychology (2nd ed.)*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14646000>
- Vanleene, S. M. A. (2011). *Paul Ricoeur'de kendiliğe ilişkin bir sorgulama olarak anlatısal kimlik sorunu* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Volkan, V. D., & Zintl, E. (2015). *Life after loss: the lessons of grief*. Routledge.

- Wallerstein, J. S. & Blakeslee, S. (2003). *What about the kids? Raising your children before, during, and after divorce*. New York: Hyperion.
- Walsh, F. (2007). Traumatic loss and major disasters: Strengthening family and community resilience. *Family process*, 46(2), 207-227.
- Waterman, A. S. (1993). Finding something to do or someone to be: A eudaimonist perspective on identity formation. In J. Kroger (Eds.), *Discussions on ego identity* (pp. 147-167). Lawrence Erlbaum.
- Waters, T. E., & Fivush, R. (2015). Relations between narrative coherence, identity, and psychological well-being in emerging adulthood. *Journal of Personality*, 83(4), 441-451.
- Weiss, R.S. (2001). Grief, bonds, and relationships. In Stroebe, M.S., Hansson, R.O., Stroebe, W., & Schut H. (Eds.), *Handbook of bereavement research: Consequences, coping, and care* (pp. 47-62). Washington, DC: APA.
- Widick, C., Parker, C. A., & Knepelkamp, L. (1978). Erik Erikson and psychosocial development. *New Directions for Student Services*, 1978(4), 1-17.
- Wood, W., & Eagly, A. H. (2002). A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: implications for the origins of sex differences. *Psychological Bulletin*, 128(5), 699.
- Worden, J. W. (1996). *Children and grief: When a parent dies*. The Guilford Press.
- Worden, J. W. (2008). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner*. Springer Publishing Company.
- Worden, J. W., & Silverman, P. R. (1996). Parental death and the adjustment of school-age children. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 33(2), 91-102.
- Yalom, I. D., & Lieberman, M. A. (1991). Bereavement and heightened existential awareness. *Psychiatry*, 54(4), 334-345.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Zheng Y., & Lawson T. R. (2015). Identity reconstruction as shiduers: narratives from Chinese older adults who lost their only child. *International Journal of Social Welfare*, 24, 399-406.

EK-A: Gönüllü Katılım Formu

KADINLARIN ANLATISAL KİMLİK GELİŞİMİNDE BABA KAYBININ YERİ

Değerli Katılımcı,

Öncelikle araştırmaya göstermiş olduğunuz ilgi ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Bu form, araştırmamızın amacını tanıtmayı ve bir katılımcı olarak haklarınızı tanımlamayı amaçlamaktadır.

“Kadınların Anlatısal Kimlik Gelişiminde Baba Kaybının Yeri” adlı bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Makbule İrem Pilgir’in Prof. Dr. İbrahim Keklik danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmamızın amacı, kadınların yaşadığı baba kaybının anlatısal kimlikleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu araştırmamızın katılımcılarını çocukluk döneminde babasını kaybetmiş kadınlar oluşturmaktadır.

Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Etik Kurulu’ndan gerekli izinler temin edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul etmeniz halinde, öncelikle sizden kişisel bilgi formu doldurmanız istenecek, sonrasında yaklaşık bir saat sürecek olan görüşme yapılacaktır. Yapılacak görüşmenin ses kaydı alınıp sonrasında yazıya dökülecektir. Görüşme sırasında size bazı kişisel bilgileriniz, hayat hikayenizdeki temel yaşam olayları, geçmiş yaşantılarınız, güncel hayatınıza dair bilgiler ve geleceğe ilişkin çeşitli sorular sorulacaktır.

Çalışmada paylaşacağınız bilgiler üçüncü kişilerle paylaşılmayacak olup yalnızca araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda kullanılacaktır. Çalışmanın yayınlanması esnasında asınız değiştirilerek gerçek adınız yerine bir rumuz kullanılacaktır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülüğe dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddetmekte veya herhangi bir aşamasında ayrılmakta özgürsünüz ve bu durumda herhangi bir olumsuz tutumla karşılaşmayacaksınız. Araştırmadan ayrılmanız durumunda alınan kayıtlar silinecek ve sizden edinilen bilgiler araştırmaya dahil edilmeyecektir.

Çalışmada katılımcıların fiziksel ve ruh sağlığına olumsuz etkisi olacak sorulara yer verilmemiştir ancak yanıt verirken herhangi bir sebepten dolayı kendinizi rahatsız hissederseniz çalışmadan ayrılabilirsiniz. Bu görüşmeye katıldığınız için profesyonel yardıma ihtiyaç duyarsanız psikolojik danışma hizmeti verilecektir. Gönüllü Katılım Formu’nu imzalamadan önce sormak istediğiniz sorular varsa sorabilirsiniz. Görüşme sonrasında soru sormak veya bilgi almak için aşağıda yer alan iletişim bilgilerinden iletişim kurabilirsiniz.

Formu okudum, anladım. Çalışmaya gönüllü olarak katılacağım. Verdiğim bilgilerin bilimsel yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Katılımcı Adı-Soyadı:

İMZA:

Adres:

Tel:

Araştırma esnasında etik kurallara uymayı ve katılımcının kişisel verilerini korumayı kabul ediyorum.

Sorumlu Araştırmacı:

Prof. Dr. İbrahim KEKLİK
Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D.
Beytepe/ANKARA
Tel: 0312 297 85 50
İMZA:

Yardımcı Araştırmacı:

Makbule İrem PİLGİR
Hacettepe Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık A.B.D.
Beytepe/ANKARA
Yüksek Lisans Öğrencisi
İMZA:

EK-B: Kişisel Bilgi Formu

Aşağıdaki sorulara size en uygun seçenekleri işaretleyerek (X) ya da açıklamalar yazarak yanıtlayınız.

1. Yaşınız:
2. Yaşadığınız şehir:
3. Kaç kardeşiniz?
4. Eğitim durumunuz: Okuryazar değil Okuryazar İlkokul mezunu
 Ortaokul mezunu Lise mezunu Lisans
 Yüksek lisans ya da doktora
5. Çalışıyor musunuz? Evet Hayır
6. Çalışıyorsanız veya emekliyseniz mesleğiniz nedir/neydi?
7. Medeni durumunuz: Bekar Evli Boşanmış
 Eşini Kaybetmiş Ayrı Yaşıyor
8. Kaç yaşında evlendiniz?.....
9. Çocuğunuz var mı? Evet Hayır
10. Evet ise: a) Kaç çocuğunuz var?
- b) Cinsiyetleri neler?
11. Ailenizin sosyoekonomik durumu nasıl? Düşük Orta Yüksek
12. Babanızı kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?
13. Babanız hayatını kaybettiğinde kaç yaşındaydı?.....

EK-C: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Tüm hayatınızı gözden geçirdiğinizde bugüne kadar olan hikayenizi temel noktalarıyla bana anlatır mısınız?
2. Bu anlattığınız öyküyü bir veya bir iki cümle ile özetleyecek olsanız, bu öyküde sizin için en göze çarpan ve su yüzüne çıkan kısımlar neler olurdu?
3. Hayatınızın genel olay örgüsünü anlattığınıza göre, hikayenizde öne çıkan birkaç kilit sahneye odaklanmanızı istiyorum. Kilit sahneyi hayat hikayenizde belirli bir nedenle öne çıkan bir an olarak düşünebilirsiniz. Şimdi size bunlar hakkında ayrıntılı sorular soracağım.

3.a. Lütfen hayatınızda özellikle olumlu bir deneyim olarak öne çıkan bir sahneyi ayrıntılı olarak anlatın. Bu, tüm hayatınızın en önemli sahnesi olabileceği gibi, hikayenizdeki özellikle mutlu, neşeli, heyecanlı bir an da olabilir. Ne oldu, ne zaman ve nerede, kimler vardı ve siz ne düşünüyor ve hissediyordunuz?

Olayları, kişileri ve tüm değişkenleri ele aldığınızda bu sahne bugün olduğunuz halinize gelmenizi nasıl etkiledi ve sizce hayatınıza dair neler söylüyor?

3.b. Bir önceki sorunun tam tersi olarak tüm hayatınızı düşündüğünüzde, lütfen hayat hikayenizin en dip noktası olarak öne çıkan bir sahneyi ayrıntılı olarak anlatın. Ne oldu, ne zaman ve nerede, kimler vardı ve siz ne düşünüyor ve hissediyordunuz?

Olayları, kişileri ve tüm değişkenleri ele aldığınızda bu sahne bugün olduğunuz halinize gelmenizi nasıl etkiledi ve sizce hayatınıza dair neler söylüyor?

3.c. Hayatınıza dönüp baktığınızda, dönüm noktası olarak öne çıkan, sizde veya hayat hikayenizde önemli bir değişikliğe işaret eden bazı önemli anları tespit etmeniz mümkün olabilir. Lütfen hayatınızda bu tür önemli değişikliklere vesile olan, yaşadığınız bir olayı ayrıntılı bir şekilde anlatın. Ne oldu, ne zaman ve nerede, kimler vardı ve siz ne düşünüyor ve hissediyordunuz?

Olayları, kişileri ve tüm değişkenleri ele aldığınızda bu sahne bugün olduğunuz halinize gelmenizi nasıl etkiledi ve sizce hayatınıza dair neler söylüyor?

4. Şimdi hayatınızda karşılaştığınız çeşitli zorluklar, mücadeleler ve sorunlar hakkında konuşacağız. Genel olarak yaşadığınız zorlukları konuşarak başlayıp özel olarak kimi alanlarda yaşadığınız zorluklara odaklanacağız.

4.a. Tüm hayatınıza dönüp baktığınızda, lütfen hayatınızda karşılaştığınız en büyük zorluk olarak gördüğünüz şeyi ayrıntılı olarak tanımlayın. Bu zorluk nedir ya da neydi? Bu zorluğu nasıl ele aldınız veya bununla nasıl başa çıktınız? Bu zorluğun yaşam öykünüzdeki önemi nedir?

4.b. İnsanların yaşamlarında birçok olumluluklarının yanında bazen başarısızlık ve pişmanlıklar da olur. Siz hayatınızda buradan geriye dönüp baktığınızda bahsi edilesi başarısızlık veya pişmanlıklarınız oldu mu?

Evet ise;

Yaşadığınız en büyük başarısızlığı veya pişmanlığı anlatır mısınız? Bu hayatınızın herhangi bir alanında- iş, aile, arkadaşlıklar ya da başka bir alanda yaşanmış olabilir. Bu başarısızlık veya pişmanlıkla nasıl başa çıktınız? Bu başarısızlık veya pişmanlığın siz ve hayat hikayeniz üzerinde ne gibi bir etkisi oldu?

İnsanlar kaçınılmaz olarak kayıplar yaşarlar. Burada kayıp derken, ölüm yoluyla hayatınızdaki önemli insanların kaybından bahsediyorum. Hayatınız boyunca geriye dönüp baktığınızda, babanızın kaybı dışında yaşadığınız büyük bir kayıp oldu mu?

Evet ise;

Lütfen yaşadığınız en büyük kaybı benimle paylaşın. Bu kayıpla nasıl başa çıktınız? Bu kaybın sizin üzerinizde ve hayat hikayenizde nasıl bir etkisi oldu?

5. Şimdi babanızla ve yaşadığınız baba kaybıyla ilgili konuşacağız

5.a. Bana babanızdan bahseder misiniz? Babanız kimdi, nasıl biriydi?

5.b. Babanızla olan ilişkiniz nasıldı?

5.c. Babanızın diğer aile üyeleriyle olan ilişkisi nasıldı?

6. Bana babanızın ölüm şeklinden biraz bahseder misiniz? Babanızın ölüm şeklinin hikayenizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

7. Baba kaybından önce ve sonraki hayatı tanımlamanız arasında ne gibi farklılıklar görürsünüz? Hayat nasıldı ve nasıl değişti?

8. Baba kaybindan önce ve sonraki kendinizi tanımlamanız arasında ne gibi farklılıklar görürsünüz? Nasıl biriydiniz ve nasıl biri olmak durumunda kaldınız? Davranış ve düşünme biçiminiz, tutumlarınız, başkalarıyla ilişki kurma şekliniz, alışkanlıklarınız ve benzeri özellikleriniz hakkındaki değişimlerden bahsedebilirsiniz.

9. Yaşadığınız kayıp hangi hisleri size miras bıraktı? Bugün baktığınızda kaybınızın hayat hikayenize hangi hisleri eklediğini veya güçlendirdiğini-zayıflattığını düşünürsünüz?

10. Yaşadığınız kaybı birileriyle paylaşırken nasıl hissedersiniz?

11. Babasını kaybetmiş bir kadın olarak toplumsal ve kültürel olarak size ilişkin beklentilerin neler olduğunu düşünürsünüz? Toplum ve kültürün gözüyle kendinize baktığınızda nasıl biri olmanız beklenir?

11.a. Bu beklentiler kendinizi algılayışınızı ve nasıl biri olduğunuz hakkındaki düşüncelerinizi etkiler mi? Nasıl etkiler?

12. Hayatınızın farklı dönemlerinde (ergenlik, evlilik, anne olma vb.) yaşadığınız kayba ilişkin hislerinizin yoğunluğu nasıl değişkenlik gösterir?

13. Babasız büyümüş bir kadın olarak yaşamınız boyunca nice problemle karşılaşmış olmanız mümkündür. Bu karşılaştığınız problemlerle başa çıkmak, dayanıklı kalmak adına neler yaptınız-yaparsınız?

13. a. Bu problemlerle karşılaştığınız zamanlarda size destek olan, hayatınızdaki varlığı size iyi gelen kişiler var mıdır?

14. Babanızı kaybetmemiş olsaydınız hayat hikayenizde en temelde farklı olacak unsurlar neler olurdu? Babanız hayatta olsaydı bu unsurlar nasıl ve ne sebeple değişiklik gösterirdi?

15. Baba kaybı aile içi dinamikleri nasıl değiştirdi?

16. Hayat hikayenize baktığınızda yaşadığınız kayıp hayatınızdaki insanlar ve onlarla olan ilişkiniz üzerinde bir değişikliğe sebep oldu mu? Yanıtınız evet ise, nasıl bir değişikliğe sebep oldu?

17. Baba kaybının yaşadığınız romantik ilişkilere etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise, nasıl?

18. Dini ve hayati anlamlandırma şekliniz, değer yargılarınız açısından baktığınızda babanızı kaybetmenizin bu yaşama verdiğiniz anlam, dini anlayışınız, ömre dair algınız gibi meselelere etkileri oldu mu? Yanıtınız evet ise, nasıl bir etkisi oldu?

19. Bu noktaya kadarki sorularımda genellikle size geçmişe ilişkin soru sormuş oldum. İzninizle, biraz da geleceğe dair bir iki soru sormak isterim;

19.a. Bu noktaya kadar paylaştığınız yaşantıları yaşamış bir insan olarak bugünden ileriye baktığınızda, bundan sonraki hayatınızı nasıl öngörüyorsunuz? Hikâyenin bundan sonrasına dair planlarınızı, hayallerinizi veya umutlarınızı anlatabilir misiniz?

19.b. Lütfen gelecekle ilgili planlarınızı, hayallerinizi veya umutlarınızı anlatın. Hayat hikayenizde gelecekte neyi başarmayı umuyorsunuz?

19.c. Geleceğe ilişkin bakış açınızı baba kaybının etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınız evet ise, nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

20. Sormak ya da eklemek istediğiniz herhangi bir şey varsa paylaşabilirsiniz.

EK-Ç: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma Etik Kurulu Onay Bildirimi**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURULU**

<u>TOPLANTI TARİHİ</u>	<u>TOPLANTI SAYISI</u>
19 Mart 2024	2024/06

İlgi : 13.03.2024 tarihli ve E-51944218-300-00003436663 sayılı yazınız.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Makbule İrem PİLGİR**'in, **Prof. Dr. İbrahim KEKLİK** danışmanlığında yürüttüğü "**Kadınların Anlatsal Kimlik Gelişiminde Baba Kaybının Yeri**" başlıklı çalışma Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulunun **19 Mart 2024** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan **uygun bulunmuştur**.

Prof. Dr. İsmet KOÇ
Kurul Başkanı

EK-D: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Makbule İrem PİLGİR

EK-E: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

13/08/2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı: Kadınların Anlatsal Kimlik Gelişimde Baba Kaybının Yeri

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
13/08/2024	123	31777	28/06/2024	%1	2431467469

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Makbule İrem PİLGİR

Öğrenci No.: N21131948

Ana Bilim

Eğitim Bilimleri

Dalı:

İmza

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. İbrahim KEKLİK

EK-F: Thesis Originality Report

13/08/2024

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To The Department of Educational Sciences

Thesis Title: The Role of Father's Loss in Women's Narrative Identity Development

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
13/08/2024	123	31777	28/06/2024	%1	2431467469

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name _____
Lastname: Makbule irem PiLGiR _____
Student No.: N21131948 _____
Department: Educational Sciences _____
Program: Guidance and Psychological Counseling _____
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D. _____

Signature

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
(Title, Name Lastname, Signature)

Prof. Dr. İbrahim KEKLİK

EK-G: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- O Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- O Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- O Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..... / /

(imza)

Makbule İrem PİLGİR

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
 - (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3 şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
 - (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

